

Porin 9.-luokkalaisten hyvinvointi ja syrjäytymisriskit

Petriina Peltö-Piri
Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalipolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielmassani tuodaan esille Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasoa, sekä tarkastellaan erityisesti syrjäytymisen kokemuksellista ulottuvuutta, eri riskitekijöiden pohjalta. Koska erityisesti heikko elämänhallinta ja hyvinvointipuutteet lisäävät syrjäytymisen riskiä, tutkielmassa analysoidaan eritoten vaihtelua ja syrjäytymisriskiä selittäviä tekijöitä. Tutkimustehtävänä analysoidaan hyvinvoinnin vaihtelua selittävien muuttujien välisiä yhteyksiä kolmeen ulottuvuuteen (kouluviihtyvyys, hyvä olo, mielipaha) sukupuolittain, bivariaatisti sekä kahden eri monimuuttujamallin avulla, omissa luvuissaan. Tutkielmani teoreettinen ajatuspohja perustuu syrjäytymiskeskustelun historiaan sekä syrjäytymiseen vaikuttavien riskitekijöiden tarkasteluun ja ehkäisyyn elämänhallinnan, koulunkäynnin, vapaa-ajan sekä perhetaustan ulottuvuuksien pohjalta.

Tutkielma vastaa kysymykseen, millainen on Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin taso eri ulottuvuuksilla, ja mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua selittäviä tekijöitä. Tutkielmassa analysoidaan nuorten kokemuksia omasta hyvinvoinnin tasostaan, sekä siihen vahvasti yhteydessä olevaa syrjäytymistä kolmella ulottuvuudella, jotka ovat kouluviihtyvyys, hyvinvointia tuottavat hyvän olon kokemukset sekä hyvinvointia alentavat mielipahan kokemukset. Lisäksi analysoidaan nuorten kokemuksia heidän vapaa-ajastaan sekä Porin kaupungin tarjoamasta, konkreettista syrjäytymisen ehkäisyä tuottavasta, nuorisopassista.

Tutkielman aineisto on kerätty Webropol -kyselyn avulla Porin kaupungin ylläpitämien peruskoulujen 9. -luokkalaisilta helmi-maaliskuussa 2019. Kysely oli suomenkielinen ja siihen vastasi noin viidesosa porilaisista 9.-luokkalaisista. Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä käytetään varianssianalyysia.

Tutkimustulosteni mukaan kyselyyn vastanneet porilaiset ysiluokkalaiset ovat pääosin tyytyväisiä omaan elämäänsä ja sen eri osa-alueisiin. Tuloksistani havaitaan, että perhetaustaan ja vapaa-aikaan liittyvät tekijät selittävät merkittävästi nuorten hyvinvoinnin tasoa. Nuorten hyvinvointiin ja sen vaihteluun vaikuttavat muun muassa perheiden ongelmat ja kriisit. Nuori saattaa reagoida perheessä koettuihin taloudellisiin ongelmiin, perherakenteen muutoksiin sekä vanhemmilta saadun tuen ja kannustuksen puutteeseen. Erityisesti perheen kokema toimeentulo vaikuttaa merkittävästi nuorten hyvinvointikokemuksiin. Lisäksi tutkimustuloksista ilmenee, että Porin kaupungin käyttöön ottama, ilmaisia etuuksia harrastuksiin tarjoava, nuorisopassi on saavuttanut hyvän aseman syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden kentällä.

Avainsanat: nuori, syrjäytyminen, syrjäytymisriski, hyvinvointi, riskitekijät, ulottuvuus

1	JOHDANTO.....	1
2	SYRJÄYTYMISEN KÄSITTEELLINEN KESKUSTELU.....	6
	2.1 Syrjäytymiskäsitteen monitulkintaisuus.....	6
	2.2 Syrjäytymiskeskustelun historia.....	9
3	NUORTEN SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT.....	13
	3.1 Elämänlaatu ja -hallinta syrjäytymisriskin perustana.....	13
	3.2 Koulunkäynnin vaikutukset syrjäytymisriskiin.....	17
	3.3 Vapaa-ajan vaikutukset nuorten syrjäytymisen riskitekijänä.....	21
	3.4 Perhetaustan merkitys syrjäytymisen riskitekijänä.....	25
4	NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY.....	29
	4.1 Nuorten syrjäytymisestä aiheutuvat seuraukset.....	30
	4.2 Varhainen puuttuminen ja vanhemmuuden merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä 33	
	4.3 Koulun merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä.....	35
	4.4 Harrastukset syrjäytymisen ennaltaehkäisijänä.....	37
	4.5 Nuorten syrjäytymisen vastainen työ ja toimenpiteet.....	38
	4.6 Nuorisopassi Porissa – konkreettinen toimenpide nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn.....	42
5	TUTKIMUSASETELMA.....	43
	5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset.....	43
	5.2 Tutkimuksen kohde ja aineisto.....	44
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	52
	6.1 Kouluviihtyvyys.....	52
	6.2 Hyvän olon kokeminen.....	57
	6.3 Mielipahan kokemukset.....	62
	6.4 Vapaa-aika.....	70
	6.5 Nuorisopassi.....	72
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	77
	LÄHTEET.....	87
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Nuorten syrjäytymisen kysymys on ajankohtainen ja huolestusta herättävä. Syrjäytymisen taustalla olevat tekijät hankaloittavat nuorten edistymistä elämässä ja erilaisten hyvinvointipuutteiden kasaantuminen sekä erilaiset riskit ja niistä selviytyminen vaikuttavat nuorten elämään eri vaiheissa. Aaltosen ym. (1999) mukaan tapahtumaketju alkaa negatiivisista elämänlaadullisista tekijöistä siirtyen yhä enemmän kohti syrjäytymistä ja elämänhallinnan heikkenemistä. Kyse on siis erilaisten riskitekijöiden esiintymisestä ja näiden riskien hallinnasta yksilöiden ja ihmisryhmien elämässä. Syrjäytyminen syvenee sitä mukaa, mitä useammalla elämän eri osa-alueella ihminen joutuu vetäytymään syrjään.

Syrjäytymisen käsitettä on hankalaa määritellä sen monitulkintaisuuden sekä käsitteen suhteellisuuden vuoksi. Syrjäytyminen on mahdollista nähdä eräänlaisena prosessina, johon sisältyy niin sosiaalisia, taloudellisia, kulttuurisia kuin terveydellisiäkin tekijöitä. Syrjäytyminen ei siis ole ainoastaan huono-osaisuutta, vaan kyse on myös normaalin rajoista, kuten normien ulkopuolisuudesta kuin ulossulkemisesta (Komonen 2013, 9). Simpuran ym. (2008) mukaan syrjäytyminen liittyy aina yhteiskunnan keskeisistä toimintakentistä sekä sosiaalisesti että kulttuurisesti hyväksytystä elämästä, hallitsevasta normaaliudesta, ulkopuolelle jäämiseen tai joutumiseen.

Syrjäytymisessä on erityisesti kyse elämänlaadulle ja hyvinvoinnille merkityksellisten tekijöiden puutteesta. Syrjäytyminen saa usein alkunsa huono-osaisuuden kasaantumisesta sekä monimuotoistumisesta, alkaen pikkuhiljaa heikentää yksilön elämänhallinnan mahdollisuuksia. Lämsän (2009) mukaan syrjäytyminen voidaan nähdä suhteellisen pysyvänä tilana, mikäli ongelmat pitkittyvät ja kasaantuvat niin, etteivät ne enää ole hallittavissa ja ihminen kokee kadottaneensa elämänhallintansa.

Syrjäytymisen syytä on mahdollista hakea niin yksilöstä, kuin häntä ympäröivästä yhteiskunnastakin. Syrjäytyminen ei siis johdu yksinomaan yksilön elämäntilanteesta tai elinolosuhteista, vaan myös sellaisista yhteiskunnassa vallitsevista olosuhteista, jotka tuottavat riskejä niin yhteiskuntakehitykseen kuin yksilöiden ja ihmisryhmienkin kehitykseen. (Rauhala 1998, 52-53). Siljander (1996) pohtii syrjäytymisen ongelmien syntyvän vasta, kun seuraavat kaksi ehtoa täyttyvät: 1) yksilö ajautuu ulos keskeisiltä yhteiskunnallisilta foorumeilta sekä 2) yksilön ja

yhteiskunnan välisessä suhteessa on kriisi. Ensimmäinen tarkoittaa sitä, että yksilö kadottaa elämönhallintansa ja näin ollen vieraantuu muun muassa koulutuksesta, työmarkkinoilta ja sosiaalisista suhteista. Toinen ehto merkitsee yksilöllisen ja yhteisöllisen valtakulttuurin ristiriitaa, joka johtaa yksilön ja yhteiskunnan normijärjestelmien välisen suhteen heikkenemiseen.

Syrjäytyminen liittyy yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin ja on aina aikaansa ja sen henkeen sidottu käsite. Syrjäytymisen käsite rinnastetaan usein huono-osaisuuteen, eksklusioon, köyhyyteen, poikkeavuuteen, marginalisoitumiseen sekä vieraantumiseen. Marginalisoitumisen käsite on syntynyt vuonna 1920 Chicagon koulukunnasta, josta syrjäytymiskeskustelun juuret löytyvät. Eurooppalainen syrjäytymiskeskustelu on saanut alkunsa Ranskasta 1960-luvulla, jolloin ilmiötä kuvattiin eksklusion käsitteellä. Pohjoismaissa syrjäytymiskeskustelu ulottuu 1970-luvun alkupuolelle. Tällöin termillä *utslagning* viitattiin eri syistä johtuviin työmarkkinoiden ulkopuolelle ajautumiseen. Myös suomalaisessa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa aiempi vieraantumisen käsite korvattiin Ruotsista omaksutun uloslyönnin käsitteellä. Kuitenkin pian tämän jälkeen kyseinen, vähän kömpelöähkö, termi korvattiin syrjäytymisen käsitteellä, saaden työmarkkinoilta ulosajautumisen lisäksi myös muita merkityksiä (Komonen 2013, 17-18.) 1990-luvun loppupuolelta lähtien syrjäytymiskeskustelussa on korostunut moniongelmaisuuden tema, jolla viitataan Pajun ja Vehviläisen (2001) mukaan siihen, että kun yhdellä elämäneläimellä esiintyy ongelmia, esiintyy myös usein ongelmia jollain toisella elämäneläimellä.

Nykyajan syrjäytymiskeskustelu on Ervastin (2018) tarkastelujen perusteella muuttunut Suomessa tulonjakoa painottavasta keskustelusta kohti palkkatyötä ja moralisoivaa keskustelua. Väärälä (2000) toteaa syrjäytymiskeskustelun olevan yhtä aikaa sekä vanhaa että uutta. Ennen syrjäytyminen viittasi lähinnä köyhyyteen ja huono-osaisuuteen, mutta nykyään tarkastellaan myös solidaarisuuden rapautumista ja koheesion heikentymistä. Nykyajan keskusteluissa syrjäytyminen voi siis tarkoittaa lähes kaikkea erilaistumista, varsinkin lasten ja nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa. Järventien (2000) mukaan syrjäytymisen käsitettä voidaan pitää epäselvänä, erityisesti silloin, kun puhutaan lapsista. Hänen mukaansa aikuisnäkökulmasta kehitetyt määritelmät syrjäytymisestä ovat soveltumattomia lasten tutkimiseen. Taskinen (2001) kommentoi, että lasten ja nuorten osalta lienee parasta puhua syrjäytymisvaarasta, sillä lapset ja nuoret ovat harvemmin samaan aikaan köyhiä, kyvyttömiä ja eristäytyneitä. Kuitenkin jo yhden tekijän olemassaolon tulisi herättää aikuiset, sillä syrjäytymisvaaraan liittyvät riskitekijät ovat tärkeää tunnistaa.

Tässä tutkielmassa Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasoa tarkastellaan elämänhallinnan, koulunkäynnin, vapaa-ajan sekä perhetaustan ulottuvuuksista. Tutkielman tavoitteena on tuoda esille porilaisten nuorten syrjäytymisen kokemuksellista ulottuvuutta. Koska erityisesti heikko elämänhallinta ja hyvinvointipuutteet lisäävät syrjäytymisen riskiä, tässä tutkimuksessa tarkastellaan eritoten sitä, mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua ja sen heikentymisestä aiheutuvan syrjäytymisriskin selittäviä tekijöitä. Porin kaupungissa eräs konkreettinen tapa yläkoululaisten syrjäytymisen ehkäisyyn on nuorisopassi. Tutkielmassani pyrin samalla selvittämään nuorisopassin tuomia hyötyjä tavoitteellisesta eriarvoisuuden kaventamisesta ja syrjäytymisen ehkäisystä.

Elämänhallinnalla on merkittävä rooli nuoren hyvinvointikokemuksessa ja vaikeudet elämänhallinnassa lisäävät nuorten syrjäytymisen riskiä. Elämänhallinnassa on kysymys arvoista, valitsemisen mahdollisuuksista sekä vaihtoehtoisista keinoista pärjätä erilaisissa elämäntilanteissa. Elämänhallinnan heikkenemiseen johtavat muun muassa epäonnistumisen kokemukset, yhteisöistä ulkopuolelle joutuminen, ei-hyväksytyksi tuleminen, negatiivisten ajattelutapojen omaksuminen, heikko itsetunto sekä tyytymättömyys omaan elämään. Epävakaan ja heikon toimintakyvyn omaava nuori ei tiedosta omaa toimintaansa, eikä ole kykenevä asettamaan itselleen tavoitteita tai realisoimaan toimintamahdollisuuksiaan. Hänellä ei myöskään ole kykyä löytää suojamekanismeja hankalissa tilanteissa eikä arvioida menestykseen vaikuttavia tekijöitä. (Pölkki 2001, 128; Rönkä 1997, 10.)

Syrjäytymisen riskitekijöihin vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevat olosuhteet sekä aikakausi. Koulutuksellisessa syrjäytymisestä puhuttaessa, kyse on tietojen, taitojen ja valmiuksien puuttumisesta. Tämä puolestaan aiheuttaa valikoitumista koulutusurille sekä työmarkkinoille. (Pölkki 2001, 127.) Lisäksi 2000-luvulla kouluviihtyvyyden kokemuksia ja eritoten lasten osallisuutta sekä heidän äänensä kuulumisen tärkeyttä on alettu painottaa yhä voimakkaammin. Fattore, Mason ja Watson (2007) tutkivat osallisuuden synnyttämää yleisen kyvykkyyden tunnetta – kokemusta siitä, että on hyvä jossakin. Koululla on suuri vaikutus oppilaiden muodostuneeseen käsitykseen omasta kyvykkyydestään. Kun nuoret kokevat olevansa kykeneväisiä hallitsemaan muun muassa omaa koulunkäyntiään, kokevat he itsensä tyytyväisiksi. Tämä puolestaan nostaa hyvinvointia ja parantaa elämänlaatua.

Helveen ja Bynnerin (2007) tutkimusten mukaan vapaa-ajan viettotavoilla on yhä tärkeämpi merkitys nuorten identiteetin muodostumiselle. Tutkimuksen mukaan muun muassa harrastuksilla on vaikutusta nuoren koulutusvalintojen lisäksi onnellisuuteen ja hyvinvointiin. Yleisesti tiedetään, että aktiviteetteihin käytetty vapaa-aika edistää subjektiivista hyvinvointia sekä vaikuttaa pitkään ikään suojaavana tekijänä (ks. esim. Agahi & Parker, 2008). Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella (esim. Hills & Argyle, 1998; Lu & Argyle, 1994.) harrastusten korkea aktiivisuustaso ja sekä sellaiset harrastukset, jotka vaativat enemmän sitoutumista ja ovat vakavampia sekä rakentavampia, näyttäisivät tuottavan enemmän tyytyväisyyttä sekä onnellisuutta ja näin ollen myös ehkäisevät syrjäytymistä.

Nuorten sosiaalinen syrjäytyminen on Kuulan (2000) mukaan ennakoitavissa jo varhaislapsuudessa. Lapsen keskittymiskyvyttömyys, hyperaktiivisuus, uhmakkuus ja aggressiivisuus ovat huomioon otettavia ennusteita, joiden lisäksi epäsosiaaliset käyttäytymispiirteet kasaantuvat ajan myötä. Myös perheen sosiaalisella statuksella sekä kehitysympäristöllä on huomattava merkitys selittäessä nuoren tulevaisuutta. Jyrkämän (1986) mukaan syrjäytymisprosessin keskeisiksi osatekijöiksi tunnistetaan lapsuudenperheen alhainen sosiaalinen asema, johon sisältyvät vanhempien matala koulutus sekä työmarkkina-asema. Lisäksi nuoren huonolla koulumestystyksellä, ammattikoulutuksen ulkopuolelle jäämisellä sekä heikkoon työmarkkina-asemaan joutumisella on vaikutusta nuorten syrjäytymisprosessissa. Näihin ominaisuuksiin voi kytkeytyä myös sosiaalisten suhteiden vaikutuksia, huonommuudentunnetta ja leimaantumista.

Kuulan (2000) ja Rönkän (1994) mukaan niin kutsuttu sosiaalinen perimä luo ketjureaktion lapsuuden kokemuksiin ja ympäristöön. Epäsuotuisaan elämänkulkuun vaikuttavat myös monessa tapauksessa muun muassa sukupolvelta toiselle siirtyvät olosuhteet, kuten heikkoa fyysistä, emotionaalista ja älyllistä kehitystä aiheuttava huono-osaisuus. Rissasen (2016) tutkimusten mukaan lisäksi perherakenteella, erityisesti asumismuodolla on vaikutusta nuorten syrjäytymisen riskiin. Ydinperheessä asuvilla nuorilla on muissa perhemuodoissa asuvia nuoria korkeampi hyvinvointi ja pienempi riski syrjäytyä. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu sama yhteys ja tulosten perusteella ydinperhe näyttää parempaa elämänlaatua ja syrjäytymistä suojaavana tekijänä (Kts. mm. Breivik & Olweus 2006).

Pro gradu -tutkielmani aineisto on kerätty Webropol -kyselyn avulla Porin kaupungin ylläpitämien peruskoulujen 9. -luokkalaisilta helmi-maaliskuussa 2019. Kysely oli suomenkielinen ja siihen vastasi noin viidesosa porilaisista 9.-luokkalaisista. Koska tutkimustietojen käsittelyssä

kaksi keskeistä käsitettä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti, nuoret vastasivat kyselyyn anonymimeinä. Myös tässä tutkimuksessa tuloksia julkistettaessa huolehdin luottamuksellisuuden säilyttämisestä ja anonymiteettisuojausta. Aineisto kerättiin yhteistyössä Porin sivistystoimialassa työskentelevän opetusyksikön päällikön sekä yläkoululaisten rehtoreiden sekä muun opetushenkilöstön avustuksella ajankäytöllisistä mahdollisuuksista riippuen. Huoltajat saivat tiedon kyselystäni Wilman kautta.

Porin peruskoulun 9. -luokkalaisten kokemukset omasta hyvinvoinnistaan ja hyvinvoinnin vaihteluja selittävistä tekijöistä, sekä nuorisopassin vaikutuksista hyvinvoinnin ylläpitäjänä ja edistäjänä sekä syrjäytymistä vähentävänä tekijänä, ovat erittäin tärkeitä. Tulosten avulla voidaan arvioida, kehittää ja suunnata tutkimuksessa esille nousseita tarpeita tulevaisuuden toimintakäytänteiksi. Toivon, että tutkielmani myötä Porin kaupungissa näkökenttä nuorten hyvinvoinnin tasoon ja sen vaihteluun liittyvistä tekijöistä laajenee, ja näin etenkin syrjäytymisriskien taustalla vaikuttavat tekijät sekä sen sosiaalinen ulottuvuus tulisi paremmin tulevaisuudessa huomioiduksi. Lisäksi uskon, että nuoria osallistamalla ja kuulemalla saadaan hyviä kehittämisasiideoita ja kohteita nuorisopassin personointiin.

Tutkielmani teoreettinen ajatuspohja perustuu syrjäytymiskäsitteeseen ja syrjäytymiskeskustelun historiaan sekä syrjäytymiseen vaikuttavien riskitekijöiden tarkasteluun elämänhallinnan, koulunkäynnin, vapaa-ajan sekä perhetaustan ulottuvuuksien pohjalta. Luvussa neljä tarkastellaan keinoja nuorten syrjäytymisuhkien vähentämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn näiden ulottuvuuksien kautta, sekä kunnissa tapahtuvaa nuorten syrjäytymisen vastaista työtä. Empiriassa tarkastellaan Porin 9.-luokkalaisten kokemaa hyvinvoinnin tasoa kouluviihtyvyyden ja elämänlaadullisten tekijöiden valossa. Tutkimuksessa tutkitaan erityisesti teoriassa esiin tulleiden hyvinvoinnin vaihtelua selittäviä sekä erityisesti syrjäytymisriskiin vaikuttavien taustatekijöiden, sukupuolen, koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-aseman sekä koetun vapaa-ajan määrän yhteyttä ulottuvuuksiin. Lisäksi tutkimuksessa analysoidaan nuorten kokemuksia heidän vapaa-ajastaan sekä nuorisopassista.

2 SYRJÄYTYMISEN KÄSITTEELLINEN KESKUSTELU

Syrjäytymisen käsite on levinnyt yleiseksi käyttösanaksi. Käsite on osuva ja kuvaava, mutta myös todella moniulotteinen. Järvisen ja Janhukaisen (2001) mukaan syrjäytymisen käsite on kokenut inflaation, sillä käsite yhdistetään ja sekoitetaan liiankin usein sen lähikäsitteisiin, kuten huono-osaisuuteen, köyhyyteen, alaluokkaistumiseen ja marginalisaatioon. Rönkän (1997) mielestä syrjäytymisen käsitettä viljellään julkisuudessa liiankin väljäkäisesti, sillä käsitteellä kuvataan toisinaan työttömien ja toisinaan ongelmanuorten tai alkoholistien elämäntilanteita.

Syrjäytymisen käsite saa siis osakseen paljon arvostelua, koska se sisältää monia negatiivisia ominaisuuksia. Käsitteen sävyä pidetään negatiivisena, koska se unohtaa yksilön vahvuudet, kokoamalla yhteen pelkkiä heikkouksia. Koska käsite määrittelee hyvän ja toivotun elämäntavan sekä tästä ihanteesta syrjäytyneet, on se leimaava ja moralisoiva. Jotkut pitää käsitettä holhoavana ja kohteellistavana, koska se arvottaa yksilön elämää. Lisäksi väitetään, että pelkkä syrjäytymiskäsitteen käyttö aiheuttaa syrjäytymistä niissä, jotka eivät elä toivottavien elämäntapojen rajoissa.

John Piersonin (2010) mukaan jokainen syrjäytymistä ja sen käsitettä koskeva keskustelu herättää väistämättä kiistanalaisia kysymyksiä ja vahvoja tunteita, koska ihmiset erilaisine käsityksineen löytävät käsitteessä erilaisia merkityksiä. Vaakalaudalla on syvästi näkemyksiä yhteiskunnasta ja sosiaalisten ongelmien syistä. Tästä syystä tutkijapiireissä käsitteen käyttöön suhtautuminen on kriittistä ja varovaista, vaikka syrjäytymisen käsitettä onkin viime vuosina tuotu esiin eri tieteen aloissa, erityisesti sosiaalitieteissä, melko näyttävästi. Tässä luvussa tarkastellaan syrjäytymisen monitulkintaista käsitettä sekä syrjäytymiskeskustelun historiaa.

2.1 Syrjäytymiskäsitteen monitulkintaisuus

Syrjäytyminen on käsitteenä suhteellisen uusi, mutta ilmiönä vanha. Sosiaalipolitiikassa syrjäytymisen käsite on tullut korvaamaan vieraantumisen käsitettä, joka on merkityksessään lohduton ja epämääräinen. Syrjäytyminen on kuitenkin ilmiö, joka koskettaa ja puhututtaa meitä

kaikkia. Syrjäytymisestä puhuminen ei ole kuitenkaan niin mutkatonta ja selvää. Ilmiön määrittely, ja muun muassa se, mistä, miksi ja miten ihmiset syrjäytyvät, nousevat aina aika-ajoin keskusteluun sekä saa uusia määritelmiä ja ominaisuuksia. (Sipilä 1985, 72). Syrjäytymisen käsitettä on viime vuosina tuotu esiin eri tieteen aloissa melko näyttävästi, erityisesti sosiaalitieteissä. On huomioitava, että syrjäytymisen käsitteellä on muun muassa kasvatustiedettä ja pedagogiikkaa merkitsevästi pidempi teoria- ja keskusteluperinne sosiaalipolitiikassa ja sosiaalityössä. (Siljander 1996, 7).

Syrjäytyminen käsitteenä on monitulkintainen. Senin (2000) mukaan syrjäytymisen käsitteen katsotaan kattavan huomattavasti erilaisia sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Bryne (2005) kutsuu sosiaalista syrjäytymistä fraasiksi, jolla on valtava voima. Tämä valta perustuu sekä tapaan, jolla sitä käytetään poliittisessa diskurssissa, politiikan muodostamisessa, politiikan toteuttamisessa sekä yhteiskuntatieteiden akateemisissa tutkimuksissa. Arkikielessä siihen liitetään erilaisia määreitä niin sosiaalisesti sopeutumattomista, koulunsa keskeyttäneistä, sosiaalivastustusten varassa elävistä aina vankilakundeihin saakka. Ilmaukset ovat leimaavia, ja luokittelevat ihmiset raastasti eri kategorioihin, kuten onnistujiin ja epäonnistujiin. Syrjäytymisen käsite mielletään muun muassa vaikeuksissa oleviin ihmisryhmiin, sosiaalipoliittisten toimintajärjestelmien toimimattomuuteen, moniongelmaisuuksiin sekä syrjäytymistä tuottaviin yhteisöllisiin mekanismeihin. (Siljander 1996, 7-8.) Yksilöillä voi olla hyvinkin erilaisia henkilökohtaisia tulkintoja omasta syrjäytymisestä. Lähtökohdat leimaamisen ongelman syntyyn ovat Kempin (1997) mukaan yhteiskunnan sisällä elävät stereotyyppit, vallitsevat ajatukset, asenteet sekä toimintatavat. Rönkön (1997) mielestä leimaavuudesta ei voi päästä, sillä ikäviä asioita ei saa kutsua mukavilla nimillä; koko ilmiö saatetaan torjua tietoisuudesta, mikäli leimaavuutta pelätään liikaa.

Sipilä (1985) määrittelee syrjäytymisen suhteellisen joustavana käsitteenä, ja mieltääkin sen tarkoittavan yksilön ja yhteiskunnan välisten ja niitä yhdistävien siteiden heikkoutena. Nyky-yhteiskunnassa ihmisten välisen yhteyden tärkeimmät instituutiot ovat perhe ja työ. Ne ovat samalla tärkeimmät siteet yhteiskuntaan. Sipilä (em.) katsoo, että voimakkaimmin syrjäytyneitä ovat juuri ne, joilta nämä kaksi tärkeintä sidettä yhteiskuntaan puuttuvat. On kuitenkin myös huomioitava, että kaikki syrjäytyneet eivät ole samassa määrin syrjäytyneitä. Aaltosen ym. (1999) mukaan syrjäytyminen syvenee sitä mukaan, mitä useammalla elämän eri osa-alueella ihminen joutuu vetäytymään syrjään. Kyse on siis yksilöiden ja ihmisryhmien elämässä esiintyvistä riskitekijöistä ja näiden riskien hallinnasta. Sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman sekä

taloudellisten ja henkisten voimavarojen puutteen lisäksi osattomuus liittyy voimakkaasti syrjäytymiseen.

Mathiesonin ym. (2008) mukaan syrjäytymisen sosiaalista tasoa voidaan kuvailla epätasa-arvoisiin voimasuhteisiin sisältyviksi prosesseiksi, jotka luovat eriarvoisuutta ja aiheuttavat moninkertaista heikentyneen hyvinvoinnin kasautumista. Levitaksen (2007) mielestä sosiaalinen syrjäytyminen on monimutkainen ja moniulotteinen prosessi, johon liittyy resurssien, oikeuksien ja palvelujen puuttuminen sekä kyvyttömyys osallistua taloudellisista, sosiaalisista, kulttuurisista tai poliittisista areenoista koostuviin toimintoihin. Sosiaalisella tasolla syrjäytyneet profiloitetaan hallinnollisilla kriteereillä, eli sosiaalihuollon asiakkuuden kautta. Syrjäytymistä lähestytään usein vaikeuksissa elävien ihmisryhmien, kuten pitkäaikaistyöttömien, myötä. Palkkatyön ulkopuolelle jäämistä pidetään sosiaalisen syrjäytymisen tärkeimpänä syynä, sillä palkkatyön takaama toimeentulo ehkäisee parhaiten syrjäytymistä. (Ervasti 2018, 116; Järvinen & Janhukainen 2001, 128.)

Syrjäytyminen voidaan nähdä myös yksilöllisenä prosessina, jolloin ongelmana pidetään ensisijaisesti yksilön heikkoa moraalista kiinnittymistä yhteiskuntaan ja sitä myöden yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkenemistä. Kyse on yleistetysti ulkoisten rajoitusten aiheuttamista yksilöllisten toimintamahdollisuuksien kaventumisesta. Yksilötasolla syrjäytyneet nähdään sosiaalisesti sopeutumattomien ryhmänä, jolloin yhteiskunnan osallisuus ei ole esillä, vaan syrjäytymiseen liittyvät tekijät kohdistuvat ihmisten omaan toimintaan tai heidän kulttuuri- ja elinympäristöönsä. Yksilötasolla syrjäytyminen kohdistetaan siis sosiaaliin ongelmiin sekä niiden kasaantumiseen yksittäisten ihmisten kohdalla, viitaten samassa yhteydessä moniongelmaisuuteen ja huono-osaisuuteen. Jättäytyminen yhteiskunnan tarjoaman turvan piiriin sekä haluttomuus osallistua työmarkkinoille ja ratkaista omia ongelmia ovat selvimpiä merkkejä tällaisesta. Lopulta yksilön omat elämänhallintakeinot vaikuttavat hänen tulevaisuuteensa. (Ervasti 2018, 116; Järvinen & Janhukainen 2001, 128-129; Kuula 2000, 45.)

Yhteiskunnasta syrjäytymistä on mahdollista tarkastella myös sen toteuttamistavan mukaan. Yleisesti syrjäytyminen viittaa henkilön omaan vastuuseen ja valintaan. Vuonna 1979 Peter Townsend julkaisi teoksen *The Poverty in the United Kingdom*. Teoksessa Townsend määritteli ”uudelleen löydetyn” köyhyyden taloudellisista puutteista johtuvaksi syrjäytymiseksi, ja osattomuudeksi yhteiskunnan tavanomaisista elintavoista. Ihmistä pidetään siis köyhänä, mikäli hänellä ei ole resursseja elää yhteiskunnassa vallalla olevalla tavalla. Koska köyhien resurssit ovat

epäedulliset ja heikot, heidät käytännössä syrjäytetään ulos yhteiskunnasta, sulkemalla ulos tavomaisten elämäntapojen ulkopuolelle. (Townsend 1979, 31.) Syrjäytyminen voi siis myös johtua siitä, että yhteiskunta syrjäyttää ihmisiä poissulkemalla jonkun tai jotkut ulkopuolelleen. Tällöin on syytä käyttää termiä syrjäytetty, joka viittaa yhteiskunnan vastuuseen. Anne Määttä käyttää väitöskirjassaan termiä ”poiskäännyttäminen”, jolla hän viittaa aktiiviseen toimintaan. Poiskäännyttämisen seurauksena apua tarvitseva työnnetään tai suljetaan kokonaan pois hänen tarvitsemansa avun piiristä. Tällöin vika ei ole yksittäisissä ihmisissä vaan yhteiskunnan puutteellisten järjestelmän rakenteissa. Barnes (2002) toteaa, että koska syrjäytyminen koostuu monesta yhtäaikaisesta eri osatekijästä, se tulee nähdä laajana ilmiönä, ei vain syrjäytyneen näkökulmasta. Ihmisen syrjäyttäminen ulos yhteiskunnasta jää siis helposti huomaamatta, koska yhteiskuntaa ei problematisoida syrjäytymisen syntypaikaksi. Toisinaan osoitettu väite siitä, että olisi mielekkäämpää käyttää syrjäytymisen sijaan käsitettä syrjäytetyt, voi olla siis erityisesti nuorten kohdalla oleellista. Nuoret nimittäin hyvin harvoin kokevat olevansa yksilötasolla syrjäytyneitä. Kokemukset sosiaalisella tasolla syrjäytymisestä viittaa siis enemmänkin yhteiskunnasta syrjäyttämiseen; nuoriin, jotka haluaisivat olla kiinni yhteiskunnassa, mutta eivät esimerkiksi koulutuksesta syrjäyttämisen vuoksi ole siihen kykeneväisiä.

Ihminen voi myös niin sanotusti syrjäyttää itse itsensä, haluamalla itse eristyä ja syrjäytyä. Tällöin puhutaan innovatiivisista syrjäytyjistä, jotka ovat valinneet tarkoituksella elämäntapansa. Lisäksi on niin kutsuttuja vetäytyneitä syrjäytyneitä, joilla ei ole resursseja toimia yhteiskunnan odotusten mukaisesti. Syrjäytyminen voi olla myös tulos prosessista, jolloin esimerkiksi työhaussa ihminen ei rohkene hakea työtä työhakulomakkeessa esiintyvien kysymysten vuoksi. Tällöin aiheuttajaa on vaikea määrittää. Lähtökohtaisesti pysyväluonteinen avuttomuus ja sopeutumattomuus johtaa siihen, että yksilö suljetaan pois erilaisilta sosiaalisilta areenoilta ja siten syrjäytyy. (Sipilä 1985, 73-74 & Rönkä 1997, 8.)

2.2 Syrjäytymiskeskustelun historia

Nälkävuosien kerjäläisarmeijat, pakolaiset, ruotu-ukot ja huutolaislapset ovat esimerkkejä varhemmista syrjäytyneiden ryhmistä, toteaa Jorma Sipilä (1985, 72). Tällaiset ihmiset määritellään nykyään sosiaalihuollon tarjoaman viimesijaisen tuen kohteiksi. Syrjäytymisen käsite ja syrjäytymiskeskustelun juuret löytyvät Chicagon koulukunnasta 1920-luvulta, jolloin syrjäytymisestä käytettiin termiä marginalisoituminen. Marginalisoituminen yhdistettiin muun muassa

käsitteisiin vähäpätöinen, vähimmäisvaatimukset täyttävä, epävarma sekä marginaalin rajoilla oleva. Termillä viitattiin myös kulttuurisiin konflikteihin, kuten kaupungistumiseen sekä luokkaristiriitoihin. (Lämsä 2009, 24.)

Suomalaisessa keskustelussa syrjäytymisen käsite on alun perin omaksuttu 1970-luvun ruotsalaisesta työttömyystutkimuksesta, jolloin se liitettiin sosiaalipoliittiseen huono-osaisuustutkimukseen. Sen tarkoituksena oli valottaa hyvinvointivaltion toimintoihin liittyviä puitteita. Suomessa keskustelu syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä syntyi 1970-luvun lopun työttömyyden seurauksena, mutta 1980-luvulla syrjäytyminen sai vasta käsitteellisen nykymuotonsa ja vakiintui yhteiskunnalliseksi termiksi. (Järvinen & Janhukainen 2001, 129.)

1980-luvulla painopiste syrjäytymiskeskustelulle alkoi hiljalleen siirtyä tarpeista toimintaan ja osallistumiseen, sillä kansalaiset kokivat valinnanvapautensa ja aloitekykynsä vähentyneen. Lisäksi he kokivat yksilöiden oikeuksia loukattavan sekä kontrollin lisääntyneen. 1980-luvun kulttuurinen ilmapiiri korosti asiakkaiden osallistumisen merkitystä ja näin edellytti syrjäytyneiltäkin tätä tyyliä, vaikka heidän valinnanmahdollisuutensa olivat vähäisiä. Vaikka syrjäytyminen oli postmodernissa suomalaisessa sosiaalipolitiikassa muotikäsite 1980-luvulla, syrjäytymisen ohella käsiteltiin myös entistä enemmän köyhyyttä, huono-osaisuutta, työttömyyttä ja työmarkkinoiden kriisiä. Huono-osaisuuteen liittyvät keskustelut tukivat toisiaan, kuten sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessissa on tapana. Keskustelut huono-osaisuudesta, työyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion kriiseistä sekä syrjäytymisestä kytkeytyivät yhteen ja esimerkiksi pelko yhteiskunnan kahtiajakautumisesta ja huoli työttömyyden laajenemisesta kietoutuivat toisiinsa. (Helne 1994, 34-35.)

Kokonaisuudessaan 1980-vuoden syrjäytymiskeskustelu oli julkista sosiaalipolitiikkaa ja joukkotiedotusta. Joukkotiedotuksen vaihtelevat innostuksen kohteet sekä vähäinen paneutuminen suurten linjojen hahmottamiseen aiheuttivat kritiikkiä sekä kyllästymistä, jopa tutkijoissa. Kyse oli tietynlaisesta muoti-ilmioistä sosiaalitutkimuksen saralla, sillä niin syrjäytyminen, huono-osaisuus kuin köyhyystutkimuskin olivat kaikki näkökulmia, jotka olivat saaneet virikkeitä kansainvälisestä keskustelusta, joita sovellettiin suomalaisen hyvinvointivaltion kriisin analysointiin. Kyseisenä aikakautena syrjäytymisen käsite oli siis niin laaja ja sisällöltään epämääräinen, että syrjäytymiskeskustelu sisälsi lähinnä yhteiskuntapoliittisia iskusanoja. Lopulta syrjäytymiskeskustelu hiipui 1990-luvun lopun nousukauden vuoksi. (Helne 1994, 32-45, Järvinen & Janhukainen 2001, 129.)

Koska syrjäytyminen on pääasiallisesti yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin liittyvä käsite, on ymmärrettävää, miksi syrjäytymiskeskustelu Suomessa lähti uudelleen käyntiin 1990-luvun alun taloudellisen laman seurauksena, kohdistuen konkreettisiin ongelmiin, kuten työttömyyteen. Laman syvenemisen myötä syrjäytymisen käsite sai monipuolisemman tulkinnan ja syrjäytymisen käsitteestä tulikin synonyymi työttömyydelle, koulutuksen keskeyttämiselle sekä koulutuksen ulkopuolella olemiselle. Keskustelu tulonjaosta ja sosiaaliturvan riittämättömyydestä sai rinnalleen uutta keskustelua palkkatyön merkityksestä 1990-luvun puolivälin jälkeen, kun katse kohdistui pitkäaikaistyöttömyyteen ja sen seurauksiin. Tämä aiheutti pelkoa pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuvasta pysyvämmästä köyhyydestä sekä mahdollisesta köyhyyden ylisukupolvisuudesta. Lisäksi epäilyt työhaluttomuudesta nousi otsikoihin, sillä keskustelu kannustavuudesta sekä tuloloukuista kävi vilkkaana. 1990-luvun lopun syrjäytymiskeskustelua ruokki eritoten syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille kohdennettujen toimintamallien voimallinen legitimaatio, sillä pelättiin, että pitkäaikaistyöttömyydestä johtuva köyhyys muodostuisi ylisukupolviseksi. (Järvinen & Janhukainen 2001, 129-131; Taskinen 2001, 4; Ervasti 2018, 117-118.)

2000-luvun alkupuolella syrjäytymisen käsite alkoi muuttua. Sillä ei enää viitattu ainoastaan toimeentulovaikeuksiin, vaan myös erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin, kuten muun muassa päihdeongelmiin, aggressiivisuuteen ja laittomaan toimintaan sekä osaamattomuuteen. 2000-luvulla syrjäytymiskeskustelu sai uusia piirteitä, kun lakia kuntouttavasta työtoiminnasta alettiin valmistella. Sen tarkoituksena oli aktivoida pienen kulukorvauksen saattamana töihin pitkäaikaistyöttömiä ja mikäli töistä kieltäytyy, menettää työttömyysturvan sekä toimeentulotuki pienenee. Perusteluksi todettiin pitkäaikaisen sosiaaliturvan nauttimisen edellyttävän myös osallistumista työllistämiseen. 2000-luvun syrjäytymiskeskusteluun alkoi myös lisääntyä uusia sosiaalisen ongelmien käsitteitä, kuten väkivalta, rikollisuus sekä osaamattomuus. (Ervasti 2018, 118.)

Syrjäytyminen liittyy yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin ja on aina aikaansa ja sen henkeen sidottu käsite. John Piersonin (2010) mukaan jokainen syrjäytymistä koskeva keskustelu herättää väistämättä kiistanalaisia kysymyksiä ja vahvoja tunteita, koska ihmiset erilaisine käsityksineen löytävät käsitteessä erilaisia merkityksiä. Vaakalaudalla on syvästi näkemyksiä yhteiskunnasta ja sosiaalisten ongelmien syistä. Vilkas keskustelu syrjäytymisestä osoittaa, että köy-

hyys ja syrjäytyminen tulevat enenevässä määrin yhä yleisimmiksi ja laajemmiksi kysymyksiksi. Väärälän (2000) mukaan talouden ja globalisaation käänköpuolena absoluuttinen kurjittuminen sekä huoli solidaarisuuden rapautumisesta ja ”mustien aukkojen” lisääntymisestä nousee esiin. Ervasti (2018) toteaa Helsingin Sanomien uutisia ja keskusteluja tutkittuaan, että syrjäytymiskeskustelun aiheina ovat olleet muun muassa sosiaaliturvan passivoivuus sekä työn vastaanottamisen kannattavuus. Kirjoituksista nousee esille, että syy on järjestelmissä eikä ihmisten moraalissa, koska liian hyvä sosiaaliturva tekee ihmisistä toimetttömiä sekä innottomia ja näin ollen syrjäyttää huono-osaisia.

3 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT

Nuoret sijoittuvat elämänvaiheessaan lapsuuden ja aikuisuuden väliin, mikä aiheuttaa huolta nuorten pärjäämisestä. Osalle nuorista nuoruus muodostuu riskiksi, joka ilmenee eri syrjäytymisen ulottuvuuksilla. Nuorten hyvinvointikokemuksiin vaikuttavat elämänhallintaa ohjaavat arvot, valinnan mahdollisuudet sekä vaihtoehtoiset keinot selviytyä erilaisissa elämän tilanteissa. Nuorelle keskeisiä sosiaalisia sidoksia yhteiskuntaan integroituaan ovat erityisesti perhe ja kaverit sekä koulutus. Nuoren syrjäytymisriski kasvaa, mikäli hän jää sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen ulkopuolelle.

Lapsuuden ympäristön riskitekijöinä voivat olla muun muassa huoltajan matala sosioekonominen asema ja heikko kouluttautuneisuus, työttömyys sekä perherakenteiden muutokset. Rönkän (1997) mukaan perheiden moniongelmaisuus on usein ongelmien kasautumisen taustalla. Moniongelmaisten perheiden lapsilla on usein kokemus liian vähäisestä tuesta, huolenpidosta ja kiinnostuksesta. Lisäksi yhteisön kulttuurisilla ja sosiaalisilla arvoilla, normeilla ja odotuksilla on myös merkittävä arvo nuoren kehitykselle. Esimerkiksi vanhempien myönteinen suhtautuminen esimerkiksi koulutukseen ja työhön kannustavat nuorta opiskelemaan ja urautumaan. Pölkkin (2001) mukaan koulutuksen puute onkin yksi merkittävimmistä syrjäytymiseen johtavista tekijöistä. Siksi koululla on suuri merkitys syrjäytymisilmiöiden ymmärtämisessä, ehkäisyssä ja lieventämisessä. Koulutuksellisen syrjäytymisen uhat vaativat huomiota jo varhaisina kouluvuosina.

Nuorten arki rakentuu usein kaverisuhteiden ympärille. Vapaa-ajan tärkeys korostuu nuorten keskuudessa yhdeksi merkittävimmäksi osallisuuden ja hyvinvoinnin mittapuuksi, sillä suuri osa nuorista tapaa vapaa-ajallaan ystäviään vähintään viikoittain. Tässä luvussa nuorten syrjäytymistä ja sen riskitekijöitä kuvataan neljän ulottuvuuden, elämänhallinnan, koulunkäynnin, vapaa-ajan sekä perhetaustan, kautta.

3.1 Elämänlaatu ja -hallinta syrjäytymisriskin perustana

Nuori tarvitsee monenlaisia sosiaalisia taitoja selviytyäkseen erilaisissa ympäristöissä ja menestyäkseen nyky maailmassa. Riittävä sosiaalisten siteiden muodostama sosiaalinen verkosto,

etenkin kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma edesauttavat nuorta integroitumaan yhteiskuntaan. Sosiaalinen pääoma kattaa nuoren sosiaalisten sidosten määrän sekä sosiaalisen merkityksen rakenteen. Näillä taidoilla nuori sitoo kontakteja, toimii erilaisissa ryhmissä, asioi sekä hoitaa ihmissuhteitaan. Mikäli nuoren sosiaaliset siteet ovat vähäiset tai ne ovat laadultaan heikkoja, aiheuttaa se riskiä ja vaaraa syrjäytyä yhteiskunnasta. Sosiaaliset taidot voivat jäädä puutteelliseksi muun muassa lähiympäristöstä puuttuvien hyvien esikuvien vuoksi tai siksi, että nuori valikoituu epäsosiaalisiin piireihin. (Aaltonen ym. 1999, 425 & Rönkä 1997, 11.) Aaltonen ym. (1999) mukaan nuorella on vakava riski syrjäytyä, mikäli hän jää sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen ulkopuolelle. Nuorelle keskeisiä sosiaalisia sidoksia yhteiskuntaan integroituaan ovat muun muassa perhe ja kaverit sekä koulutus.

Ystävyysuhteet ovat tärkeä osa lapsen ja nuoren elämää. Ritokosken (2010) mukaan ystävyysuhteet mahdollistavat ”kumppanuuden, monenlaisten virikkeiden saamisen ja hauskanpidon lisäksi mahdollisuuden sosiaalisten taitojen kehittymiseen, luottamuksen ja läheisyyden kokeamiseen, itsetunnon kohentumiseen, emotionaalisen tuen, neuvojen ja avun saamiseen.” Lisäksi ystävyysuhteilla on kiusaamista ja syrjimistä suojaava ja ehkäisevä vaikutus. Vuoden 2014 nuorisobarometrin mukaan nuorten mielestä ystävien puute on yksi keskeinen syrjäytymisen syy. Tämä saattaa olla merkki siitä, että nuoret kokevat syrjäytymisen olevan ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä. Kyseinen tulkinta antaa myös pohjan sille, miksi joutuminen väärään seuraan on nuorten mukaan toiseksi tärkein syrjäytymisen syy. Sosiaalisesti kompetentti nuori on kykenevä hankkimaan ja ylläpitämään ystävyysuhteita. Hyvät ystävyysuhteet vahvistavat nuorten turvallisuuden ja pätevyiden tunteita ja helpottavat muun muassa sopeutumista uusiin tilanteisiin. Gershamin (1986) mukaan huonon sosiaalisen kompetenssin juuret löytyvät erilaisista puutteista ja ongelmista niin sosiaalisissa taidoissa kuin tunne-elämässäkin, sekä neuropsykologisista häiriöistä. Muun muassa ystävyysuhteiden luomisessa heikko itsehallinta, impulsiivisuus sekä keskittymisvaikeudet voivat johtaa ongelmiin. Ongelmalliset ystävyysuhteet ovat yleisiä etenkin oppimisvaikeuksista kärsivillä lapsilla ja nuorilla, sillä sosiaaliset ja opilliset taidot kytkeytyvät usein yhteen. (Pölkki 2001, 129).

Nuorten syrjäytymiskehitys on monimutkainen prosessi. Erilaisten hyvinvointipuutteiden kasaantuminen sekä erilaiset riskit ja niistä selviytyminen vaikuttavat nuorten elämään eri vaiheissa. Prosessissa elämänhallinnasta siirrytään kohti syrjäytymistä. Kun syrjäytymisen eri muodot limittyvät ja syrjäytyminen kasaantuu, hyvinvointipuutteiden vaikutukset heikentävät

elämänhallintaa. Kyse on siis erilaisten riskitekijöiden esiintymisestä ja näiden riskien hallinnasta yksilöiden ja ihmisryhmien elämässä. Syrjäytyminen syvenee sitä mukaa, mitä useammalla elämän osa-alueella ihminen joutuu vetäytymään syrjään. (Aaltonen ym. 1999, 424-425.)

Elämänhallinnalla on merkittävä rooli nuoren hyvinvointikokemuksessa. Siinä on kyse arvoista, valinnan mahdollisuuksista sekä vaihtoehtoisista keinoista selviytyä erilaisissa elämäntilanteissa. Elämänhallinta on mahdollista jakaa ulkoiseksi ja sisäiseksi. Aaltonen ym. (1999) mukaan ulkoinen elämänhallinta kattaa ihmisen tunteen olevansa niin materiaalisesti kuin henkisesti turvatussa asemassa sekä kokemuksen siitä, kuinka paljon voi itse vaikuttaa elämänsä puitteisiin sekä toimintaedellytyksiin. Hyvä ulkoinen elämänhallinta mahdollistaa kyvyn suunnitella ja ohjata omaa elämää ilman, että haitalliset tai itsestä riippumattomat tai odottamattomat tekijät vaikuttavat siihen liikaa. Ulkoiseen elämänhallintaan sisältyvät myös yksilön itselleen asettamat päämäärät muun muassa koulutuksen ja ammatin suhteen. Mikäli ulkoinen elämäntilanne järkkyy, hyvä sisäinen elämänhallinta mahdollistaa kyvyn sopeutua muuttuviin olosuhteisiin sekä tilanteisiin. Muun muassa nuoren kohdalla negatiivinen sekä pessimistinen ajatus itsestä voi johtaa jatkuvien epäonnistumisien ja huonon itsetunnon kautta epäonnistumiskierteeseen. Sisäiseen elämänhallintaan kuuluvat kaikki ne tavat, joilla nuori luo elämäänsä merkittävyyttä, päämääriä sekä sisältöä. Vahvaa elämänhallintakykyä osoittavat mielekästä elämäntilannetta ylläpitävien tavoitteiden luominen, asioille omistautuminen sekä kyky ahkeroida tavoitteidensa saavuttamiseksi. Nuori pitää elämäänsä koossa ja saa parhaimmillaan voimavaroja erityisesti sosiaalisista suhteista, harrastuksista, koulusta ja perheestä.

Ulkoisten ongelmien kasautuminen on päälimmäisin syrjäytymistä ylläpitävä väylä. Koska siteet yhteiskuntaan heikentyvät, mahdollisuudet sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla saada arvostusta kaventuvat. Tällaisen kehityksen myötä huonoista olosuhteista tulee pysyviä. Työllistymismahdollisuuksien heikkeneminen, esimerkiksi koulutuksesta ulkopuolelle jättäytymisen vuoksi, johtaa helposti heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Tästä saattaa seurata epäsosiaalinen elämäntapa, joka taas edistää syrjäytymistä. Syrjäytymisprosessia voivat vahvistaa lisäksi kielteiset käyttäytymispiirteet, kuten stressi ja vaikeudet. (Rönkä 1997, 9-10.) Baumeiserin ym. (2005) tutkimusten mukaan yksilöön vaikuttaa suuresti se, hyväksytäänkö hänet yhteiskunnallisena toimijana. Terveys, onnellisuus ja hyvinvointi ovat vahvasti sidoksissa siihen, onko ihminen hyväksytty vai syrjitty. Läheisistä sosiaalisista siteistä syrjäytetyt ihmiset kärsivät vahvoja sosiaalisia verkostoja omaavia enemmän kielteisiä, niin fyysisiä kuin psyykkisiä, hyvinvointiin ja elämänlaatuun heikentävästi vaikuttavia seurauksia. Twengen ym. (2003) mukaan

pitkäaikaiset kokemukset syrjäytymisestä ja hyljeksinnästä tuottavat todennäköisesti syvällisiä tunteita omasta merkityksettömyydestä ja epätoivosta.

Nuoren sisäisen elämänhallinnan heikkenemiseen johtavat muun muassa epäonnistumisen kokemukset, yhteisöistä ulkopuolelle joutuminen ja ei-hyväksytyksi tuleminen. Nämä asiat siis liittyvät mielensisäisiin, kognitiivisiin prosesseihin. Negatiivisten ajattelutapojen omaksuminen, heikko itsetunto, tyytymättömyys omaan elämään, omien asioiden hallitsemattomuus sekä vähäinen usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin heikentävät yksilön mahdollisuuksia selviytyä eri elämänareenoilla. Sisäinen syrjäytymisväylä sisältää lisäksi opitun tavan vastata epäonnistumisen uhkaan ja haasteisiin eri elämäntilanteissa. Ihmiset saattavat luoda itselleen tekosyitä epäonnistumiselle tai sen pelolle, koska yrittävät suojella itsetuntoaan. Yksilön ajelehtiminen tai elämänotteen menettäminen heikentävät elämän perustaitoja aiheuttaen kyvyttömyyttä suunnitella elämäänsä eteenpäin. Myös opittu avuttomuus sisältyy vahvasti tähän epäonnistumiseen. (Rönkä 1997, 10-11.) Nuoren on tärkeää oppia, miten hän voi itse vaikuttaa syrjäytymisensä vaaraan tai sen poistamiseen. Mikäli nuori tuntee, ettei hän pysty edistämään omaa tilaansa, kokee hän syrjäytymisen hyvin voimakkaasti henkilökohtaisella tasolla. Hyväksymättömyyden ja mitättömyyden tunteet johtavat opittuun avuttomuuteen. Opittua avuttomuutta on esimerkiksi se, että hankalan elämäntilanteen tullen ihminen turhautuu ja yrityksistä huolimatta epäonnistuu päästä pois siitä. Jatkuvat epäonnistumiset lannistavat ja näin ollen turvaututaan helposti viranomaisapuun. Tällöin henkilö oppii avuttomaksi. (Kemppinen 1997, 126.)

Nuoren saavuttama elämänhallinta pohjautuu lapsuusiän toimintakykyyn eli kompetensseihin, kuten osaamisen ja hallinnan tunteeseen sekä taitoon selviytyä ongelmallisista tilanteista. Heikot kompetenssit, turvattomuus sekä koettu pätevyys ja itsearvostuksen puute heijastavat lapsuusiän syrjäytymisuhkaan. Lisäksi lähiyhteisön torjuntamekanismit sekä sosiaalisen ja muun tuen puute edistävät syrjäytymistä. DeWallin ym. (2006) mukaan syrjäytyneillä ihmisillä toimintakyky ja eritoten empatiakyky toisia ihmisiä kohtaan hälvenee, joka aiheuttaa kykenemättömyyttä kohdata toisia ihmisiä sekä toimia tehokkaasti monimutkaisessa yhteiskunnassa. Toimintakykyinen nuori tiedostaa oman toimintansa, asettaa itselleen tavoitteita ja realisoii toimintamahdollisuuksiaan. Hänellä on myös kyky löytää suojamekanismeja hankalissa tilanteissa sekä arvioida menestykseen vaikuttavia tekijöitä. Sosiaalisista kompetensseista henkilökohtaisen ja ympäristössä olevin voimavarojen käyttö onnistuneesti mahdollistaa henkilökohtaiset ja sosiaaliset tavoitteet, sekä parantaa nuoren sosiokognitiivisia ja sosiaalisia taitoja, kuten kykyä

ymmärtää toisten tunteita, arvioida oman käyttäytymisensä seurauksia, empaattisuutta ja selkeää kommunikointia. Sosiaalisen toimintakyvyn pohja perustuu varhaiseen lapsi – hoitaja – suhteeseen; vastavuoroisuuteen ja huolenpitoon, tai sen puutteeseen. (Pölkki 2001, 128-129.)

Nuoren yksilölliset piirteet voivat joskus olla osasyynä ongelmien kasautumiseen. Jokaisella meistä on erilaiset persoonallisuuspiirteemme ja taipumuksemme. Näiden piirteiden avulla valikoidumme erilaisiin tilanteisiin ja ihmissuhteisiin, reagoimme ja suhtaudumme erilaisiin asioihin. Baumeiserin ym. (2005) tutkimusten mukaan syrjäytymistä kokevien ihmisten itsesäätelytaidot heikentyvät merkittävästi. Aggressiivisesti käyttäytyvillä, ärtyneillä ja vetäytyvillä ihmisillä, sekä huonon impulssikontrollin omaavilla on todettu olevan myös sopeutumisongelmia eri konteksteissa. Ympäristöllä ja perimällä on paljon vaikutusta yksilön ominaispiirteiden muodostumiseen ja esimerkiksi varhaisella perheympäristöllä on keskeinen vaikutus siihen, millaiseksi persoonallisuudenpiirteemme muotoutuvat. (Rönkä 1998, 12.)

Useiden vuosien aikana amerikkalaisissa kouluissa on tehty joukkoampumisia. Mediassa on paljon puhuttu siitä, voisiko yhteys näihin ampumisiin löytyä yhteiskunnan aiheuttamasta syrjäyttämisestä. Leary ym. (2003) selvittivät asiaa ja totesivat, että lähes kaikki kouluampujista kokivat hylkäämisen ja kiusaamisen aiheuttamaa syrjäytymistä. On siis mahdollista havaita, kuinka hylkääminen ja syrjäytyminen vaikuttavat voimakkaasti ihmisiin ja kuinka sosiaalisesti syrjäytyneet nuoret kääntyvät toisinaan väkivaltaisiksi. On myös mahdollista väittää, että aggressiivisilla lapsilla ja nuorilla on vähemmän ystäviä ja he saavat vähemmän hyväksyntää vertaisryhmältään. Twenge ym. (2001) ovat tutkineet aggressiivisen käytöksen yhteyttä ystävyys-suhteisiin. Heidän mukaansa aggressiivinen käytös johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen, koska ihmiset eivät halua pitää yhteyttä sellaiseen henkilöön, jonka käytös on haitallista tai häiritsevää.

3.2 Koulunkäynnin vaikutukset syrjäytymisriskiin

Kouluviihtyvyys muotoutuu eri kouluhyvinvoinnin osa-alueista. Koululaiset ovat liittäneet jo 70-luvulta lähtien viihtyvyyden määritelmän sellaisiin tapahtumiin, jotka liittyivät oppilaiden keskinäisiin sekä oppilaiden ja opetushenkilöstön myönteisiin vuorovaikutussuhteisiin opetus-tilanteiden ulkopuolella sekä vaihteluun tavanomaisesta arkirutiinista. Koulussa viihtymättö-

myys yhdistettiin helposti tapahtumiin, joissa oppilaat eivät kokeneet yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä opettajan huonoon opetukseen ja epäoikeudenmukaisuuteen opetustilanteessa. Vaikka vuorovaikutussuhteita pidetään edelleen kouluviihtyvyyden kannalta ensisijaisessa asemassa, uusimpien tutkimusten mukaan ovat koulun yleinen ilmapiiri sekä viihtyvyyttä korostavat materiaaliset olosuhteet nostaneet kannatustaan kouluviihtyvyyttä arvioitaessa. Vaikka hyvä ja pätevä opetus sekä korkeasti koulutetut opettajat ovat nostettu suomalaisen koulutusjärjestelmän ylpeyden aiheiksi, eivät ne riitä takaamaan kouluviihtyvyyttä. (Harinen & Halme 2012, 17-18.) Nuorisobarometrin (2017) mukaan myönteinen kuva koulunkäyntiin on yhteydessä koulussa hyvin pärjäämiseen. Tämä voi näkyä myös keskimääräistä parempana kokemuksena luokan työrauhasta. Samaa tukee myös WHO:n (World Health Organization) koululaistutkimukset, joissa on todettu myös oppilaan oman arvion oppimistuloksistaan (käsitukset itsestään ja omasta osaamisestaan) olevan hyvin selityskelpoinen tekijä kouluviihtyvyyttä selittäessä.

2000-luvulla kouluviihtyvyyden kokemuksia ja eritoten lasten osallisuutta sekä äänen kuulumisen merkitystä on alettu korostaa yhä painokkaammin. Fattore, Mason ja Watson (2007) tutkivat osallisuuden synnyttämää yleisen kyvykkyyden tunnetta – kokemusta siitä, että on hyvä jossakin. Koululla on suuri vaikutus oppilaiden muodostaessaan käsityksiä omasta kyvykkyydestään. Kun lapsilla on kokemus, että he hallitsevat omaa koulunkäyntiään, kokevat he itsensä tyytyväisiksi. Kun lapsi tuntee itsensä kyvyttömäksi ja voimattomaksi, tulee ulkopuolisuuden sekä nöyryytetyksi tulemisen kokemuksia, jotka puolestaan johtavat yleiseen pahan olon tunteeseen sekä niskoitteluun. Tällöin oppilaan ja koulun välille saattaa syntyä ristiriitainen ja erimielisyyksiin perustuva suhde, joka on ratkaisevalla ja pitkällä tähtäimellä pahimmassa tapauksessa lopullista.

Twengen ym. (2003) tutkimusten mukaan syrjäytyneillä nuorilla on havaittavissa uneliaisuutta, passiivisuutta, hidastunutta ajatuksenkulkua sekä yleisesti matalaa energiatasoa, jotka heijastuvat negatiivisesti muun muassa koulun käyntiin. Kurosen (2010) tutkimus osoittaa, että alasteella levottomiksi leimautuneilla ja yläasteella kyllästyneiksi ryhmitetyillä on eniten oppimisvaikeuksia ja lukihäiriöitä. Ala-asteella jännittäjiksi leimautuneilla ja kiusaamisen kohteeksi joutuneilla ilmenee psyykkistä haavoittuvuutta ja mielialan laskua. Näillä nuorilla ilmeni lisäksi lievitystä vaativia psykosomaattisia oireita, kuten päänsärkyä, vatsakipua, oksentelua, väsymystä ja ahdistuneisuutta.

Kouluviihtyvyyden laskuun vaikuttaa huomattavasti koulussa kiusatuksi tuleminen. Kiusaaminen on aina vakava asia, johon tulisi puuttua aina! Kiusaaminen jäsennetään tyypillisesti tekeillä eroa suorien ja epäsuorien kiusaamisen muotojen välille. Olweus (1992) määrittelee suoran kiusaamisen avoimiksi hyökkäyksiksi kiusattua kohtaan. Näihin lukeutuvat lyömisen, potkimisen, tönimisen sekä sanallisen kiusaamisen eli uhittelun ja pilkan lisäksi pakottaminen, painostaminen ja kiristäminen. Epäsuora kiusaaminen on muun muassa sosiaalista eristämistä ja juorujen levittämistä. Riversin ja Smithin (1994) tutkimustulokset osoittavat, että oppilaat kiusaavat useimmiten toisiaan välitunnilla. Sanallinen kiusaaminen sekä kokemukset vertais-yhteisön ulkopuolelle jäämisestä ovat oppilaiden keskuudessa erittäin tyypillistä. Heidän tutkimuksensa mukaan oppituntien aikana kiusaaminen on sanallisen tai fyysisen kiusaamisen sijaan useimmiten epäsuoraa. Nuorten elämässä sekä myöhemmissä ystävyys- ja vertaissuhteissa merkittävä vaikuttava tekijä voi olla koulukiusaaminen – kiusatuksi tuleminen sekä kiusaajana oleminen. Pörhölä (2008) toteaa kiusaamisen kaltaisten vertaissuhdeongelmien vaikuttavan yksilön henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2015) raportin mukaan syrjäytymisen juuret ovat usein syvällä lapsuudessa ja syrjäytymisen riski on erityisen suuri vähän koulutetuilla, huostaan otetuilla ja maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. Jos lapsi joutuu kasvamaan ja elämään ympäristössä, jossa useat syrjäytymisen tunnusmerkit täyttyvät, on lapsenkin syrjäytymisen riski suuri. Opetusministeriön (2003) selvityksen mukaan lapsen syrjäytyminen näkyy jo usein peruskoulun aloitusvaiheessa. Lastentarhanopettajien mukaan syrjäytymiskehitystä on jo havaittavissa aikaisemmin, eli päiväkotikäisenä. Syrjäytymiskehitys tulee ilmi koulussa eri tavoin muun muassa luokka-asteesta, sukupuolesta ja persoonallisuudesta riippuen. Syrjäytymisestä johtuva oireilu johtaa huonoihin koulusuorituksiin ja sitä myöden jatko-opintomahdollisuuksien kapenemiseen. Lisäksi yleistä koulu- ja opiskeluhaluttomuutta on havaittavissa. Poikien syrjäytymisriski ilmenee usein jo koulun aloitusvaiheessa erilaisina käytöshäiriöinä, oppimisvaikeuksina ja keskittymiskyvyn puutteena. Yläkouluiässä ilmenee lisäksi koulusta pinnaamista, päihteiden käyttöä ja rötöstelyä. Tyttöillä syrjäytymisriski ilmenee edellisten lisäksi syrjäänvetäytymisenä, ahdistuneisuutena ja pahana olona. DeWallin ym. (2006) havainnot osoittavat, että syrjäytymisestä johtuva pahan olon tunne aiheuttaa ihmisissä samanlaista kipua, kun tuskalliset fyysiset kivut aiheuttavat.

Syrjäytymisen riskitekijöihin vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevat olosuhteet sekä aikakausi. Koulutuksellisessa syrjäytymisestä puhuttaessa, kyse on tietojen, taitojen ja valmiuksien puuttumisesta. Tämä puolestaan aiheuttaa valikoitumista koulutusurille sekä työmarkkinoille. (Pölkki 2001, 127.) Nuoren epäonnistuessa peruskoulussa, on yhteys ammattikoulutuksesta karsiutumiseen todennäköinen. Tämä johtaa suurella todennäköisyydellä heikkoon ja epävarmaan työmarkkina-asemaan. Kotitaustalla ja varhaislapsuuden elinoloilla on suuri merkitys lapsen sopeutuessa kouluympäristöön, sekä opinnoissa menestykseen ja myöhempiin koulutusuriin. Lapsen on vaikeaa sopeutua koulussa asetettuihin ”normaalisuuden” vaatimuksiin, mikäli kodin kulttuuri ei kohtaa samoja ”normaaliuden” arvoja. Koululla ei ole myöskään riittäviä resursseja tasata erilaisten lähtökohtien tuottamia eroja oppilaiden välillä. (Järvinen & Janhukainen 2001, 135-136.)

Lämsän (2009) mukaan vuonna 1990 nuorten syrjäytymisriski liittyi eritoten nuorten marginaaliseen asemaan työmarkkinoilla. Tällöin kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olivat ne nuoret, jotka eivät olleet kouluttautuneet perusasteen jälkeen. Heille työnsaanti ei ollut itsestäänselvyys eikä edes realistinen mahdollisuus. Koulutuskaan ei kuitenkaan aina mahdollistanut työpaikkaa, koska nuorilla vastavalmistuneilla ei ollut työkokemusta. Epävakaata työmarkkina-asema heijastui toimeentulovaikkeuksina. Epävakaata työmarkkina-asema nuorten syrjäytymistä määrittävänä tekijänä ei ole yllättävää, sillä tuotannon alue on yksi syrjäytymisen keskeisistä ulottuvuuksista. Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren tilannetta ei helpota myöskään mahdollinen sukupolvelta toiselle periytyvä kouluttamattomuus sekä heikko työmarkkina-asema, eikä näihin liittyvät perheeltä saatavan tuen puutteet. Klasenin (2001) tutkimustulokset osoittavat samaa. Koulutustulosten ja työttömyyden välinen suhde on yksi merkittävimmistä sosiaalisen syrjäytymisen muodoista aikuisena. Tuloksista käy ilmi, että koulutuksen saavutusten ja nuorten työttömyyden välillä on vahva yhteys. Klasen osoittaa, että sama suhde säilyy korostetussa muodossa työikäisten osalta. Lisäksi matalampi koulutustaso johtaa pelkästään lyhempiin mutta myös vähemmän taattuun työllisyyteen ja yhä toistuvampaan ja pidempiaikaiseen työttömyyteen. Tämä synnyttää työmarkkinoilta irtautumisen dynamiikkaa, joka voi johtaa pitkäaikaiseen sosiaaliseen syrjäytymiseen. Tilanne on vieläkin huonompi niille, joilla on peruskoulun jälkeisen ammatillisen koulutuksen puute. Heikko koulutus ja koulutuksen puute lisäävät pitkän aikavälin riskejä työmarkkinoilta syrjäytymiseen. (Klasen 2001, 15-18.)

Anna Carlien (2013) tutkimusten mukaan monissa koululaitoksissa merkittäviä koulunkäynnin epäonnistumisen ennustajia ovat köyhyys, maahanmuuttajataustaisuus ja vammaisuus. Hänen

mukaansa kouluja ei ole tarpeeksi ohjeistettu käsittelemään syrjäytymistä ja epäonnistumista. Tutkimuksessa kävi ilmi, että opiskelijoiden epäonnistuminen johtui heidän saavutuksensa puutteesta. Jean Kane (2011) kertoo kuitenkin, että oppilaiden on osoitettu olevan aktiivisia neuvotteluissa, jotka käsittelevät syrjäytymistä tai sen riskiä. Myös koulut ovat aktiivisesti mukana luomassa erityisiä oppilaiden identiteettimuotoja, mutta koulujen ulkopuolella oppilaiden ja koulujen mahdollisuuksia rajoittaa laajempi sosiaalinen ja taloudellinen tilanne. Rakenteellinen eriarvoisuus merkitsee sitä, että lapset ja perheet ovat eri asemassa suhteessa koulunkäyntiin, ja se on rajoittanut koulujen mahdollisuuksia muokata oppilaiden tulevaa elämää.

Koululla on siis suuri merkitys syrjäytymisilmiöiden ymmärtämisessä, ehkäisyssä ja lieventämisessä. Koska koulutuksen puute on yksi merkittävimmistä syrjäytymiseen johtavista tekijöistä, koulutuksellisen syrjäytymisen uhat vaativat huomiota jo varhaisina kouluvuosina. (Pölkki 2001, 130). Mikko Takala (1992) käsittelee tutkimuksessaan kouluallergisia nuoria. Kouluallergikoiksi hän määrittelee peruskoulun tai keskiasteen koulutuksen keskeyttäneet nuoret, jotka ovat työttömiä puutteellisen koulutuksen tai työkokemuksen takia. Hänen mukaansa koulu ei tarjoa kaikille oppilaille sitä, mitä nämä haluaisivat tai tarvitsevat. Tällainen joukko vieraantuu koulusta ja jopa asennoituminen kouluun tai minkäänlaiseen koulutukseen on vihamielistä. Kouluallergiset ovat flegmaattisia opettajaa kohtaan, haluttomia, päämäärättömiä sekä tietämättömiä omista kyvyistään. Kouluallergiasta on tullut yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen ongelma.

3.3 Vapaa-ajan vaikutukset nuorten syrjäytymisen riskitekijänä

Vapaa-aikaa on alettu arvostaa kaikissa ikäryhmissä yhä enemmän, ja siihen kohdistuu yhä enemmän odotuksia. Vapaa-aikaan liittyy yleisesti myönteisiä mielikuvia ja siinä korostuvat ihmisten halu harrastaa sekä viettää yhteistä aikaa ystävien ja perheen kanssa. Vapaa-ajan rooli ja siihen liittyvä toiminta on tärkeää erityisesti nuorten identiteetin rakentamisen kannalta; vaikka oma perhe onkin tärkeä, on nuorilla itsenäistymisvaiheessa tarve saada luoda perheen ulkopuolisia ihmissuhteita, kokeilla omia rajojaan erilaisissa identiteeteissä ja toimintamuodoissa sekä hankkia itsenäisessä elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja.

Määtän ja Tolosen (2011) mukaan koulutuksen ja vapaa-ajan suhde sekä niiden merkitys ovat aikaan, paikkaan ja sukupolviin sidottuja. Vapaa-ajan merkitys on siis muuttunut ajan kuluessa.

Käsite vapaa-aika syntyi teollistumisen ja palkkatyöläistymisen myötä vastapainoksi työntekijöille. Tällöin nuorille koulunkäynti merkitsi sosiaalisen nousun mahdollisuutta sekä vapaata tehdas- ja peltotöistä. Nykynuoret mieltävät vapaa-ajan koulun ulkopuolelle jääväksi ajaksi, jolloin saa olla vapaa, tehdä itsevalittuja asioita, olla valitsemiensa henkilöiden seurassa sekä virkistyä koulusta.

Aikaisempien tutkimusten (kts. Tolonen ym. 2011) mukaan nuorten arki rakentuu usein kavereiden ympärille, ja lähes puolet nuorista tapaa vapaa-ajallaan ystäviään vähintään viikoittain. Vaikka koulussa nuoret viihtyvät omissa porukoissaan, vapaa-ajalla saman koulun nuoret erkanevat eri tiloihin ja toimintoihin. Vapaa-ajalle luodaan siis oma kaveripiiri, mikä samalla edistää uusien suhteiden luomista. Vapaa-ajalla ystävyysuhteet korostuvat, sillä vertaisryhmässä on mahdollisuus harrastaa, toimia sekä jakaa elämään liittyviä ilon ja surun aiheita. Joskus se mahdollistaa myös sen, ettei tarvitse tehdä mitään sen kummempaa. Lisäksi nuoret määrittelevät merkittävämmäksi syrjäytymisen syyksi ystävien puutteen (kts Myllyniemi 2006, 34-35; Nuorisobarometri 2014). On myös erittäin tärkeää, että nuorilla on mahdollisuus kehittää omaa yhteisöllisyyttään esimerkiksi huumorin merkeissä. Huumori on nuorille tärkeää, sillä nuorten vapaa-aikaan kuuluu yleisesti hauskanpito ja vitsailu.

Harrastukset tuovat säännöllisyyttä ja aktiivisuutta arkeen. Syrjäytymisen kannalta on tärkeää, että nuorilla on harrastus, jonka kautta voi luoda uusia vertaissuhteita ja saada onnistumisen kokemuksia. Harrastustoiminta opettaa nuorelle elintärkeitä ryhmätyötaitoja, antaa oppimisen iloa sekä mahdollistaa ikätovereidensa seurasta nauttimisen. Lisäksi säännöllinen harrastus vähentää nuorten eristäytymistä yksin kotiin ja se saattaa jopa mahdollistaa kannustimen löytämisen mielenkiinnon kouluttautumaan alalle. Nuorten harrastaneisuuteen vaikuttaa paljon myös lapsuudenkodin antama malli. Vanhempien esimerkin rooli koetaan suuremmaksi, (kts. mm. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:19; Nuorisobarometri 2015) kuin kannustus, harrastuksiin kuljettaminen sekä niiden maksaminen. Lisäksi voimakas yhteys nuorten aktiiviseen vapaa-ajantoihimintaan koetaan olevan sillä, jos vanhemmat ja lapset liikkuvat ja harrastavat yhdessä.

Sosiaalisesta mediasta on tullut yksi keskeinen nuorten ystävyysuhteiden muotoutumisen sekä etenkin ylläpitämisen kanava. Kavereiden kanssa kommunikointi erilaisten verkostopalveluiden välityksellä on osa nuorten arkea. Se näyttää ensinnäkin mahdollisuutena tutustua uusiin

ihmisiin paikasta riippumatta. Toisaalta se on myös uhka erilaisten vihayhteisöjen, nettikiusaimisen sekä eristäytymisen muodossa. Tolosen (2011) tutkimusten mukaan sosiaalisen median avulla vahvistetaan muualta löytyneitä sosiaalisia suhteita. Vaikka suurin osa nuorista kuitenkin tapaa kasvokkain samoja ihmisiä, joiden kanssa ovat eri viestintäpalvelujenkin kautta yhteyksissä, on kuitenkin väitetty, että internet saattaa murtaa sukupuoleen, etnisyyteen ja luokkataustaan perustuvia rajanvetoja sen heterogeenisyyden vuoksi (kts. Aaltonen ym. 2011).

Nuorten puheissa yleensä vapaa-ajan yhteydessä tulee ilmi sana hengailu. Hengailulla viitataan yleisesti tekemättömyyteen ja se tarkoittaa nuorille yleisissä tai yksityisissä tiloissa oleskelua, kuten istuskelua, juttelua ja kuljeskelua paikasta toiseen. Hengailussa on lähtökohtana yhdessäolon merkitys ja yleinen päämäärättömyys, mikä on kuitenkin sosiaalista ja tähtää pyyteettömään yhteisöllisyyteen. Kaikkien silmään nuorten hengailu ei ole kuitenkaan hyvä asia. Tolosen (2011) aineistosta ilmenee, että ulkopuolisista julkisilla paikoilla hengaaminen koetaan negatiivisesti ja vääränä tapana viettää vapaa-aikaa. Viranomaisten mielestä nuorten hengaaminen tuottaa myös sosiaalisia ongelmia, kuten häiriökäyttäytymistä ja päihteidenkäyttöä.

Vuoden 2009 Nuorisobarometrin tulosten perusteella kolmannes nuorista koki harrastamisen esteenä olevan ajan puute. Kotitöiden ja läksyjen paljous vaikuttivat myös siihen, ettei heillä ollut mielestään aikaa käydä kulttuuritilaisuuksissa. Ajan riittävyyden kokemus riippuu niin ulkoisista puitteista kuin mahdollisuuksien ja aikaa vievien kiinnostuksenkohteiden määrästä. Aikaisempien tutkimustulosten (kts. Autio ym. 2008; Myllyniemi 2008b) perusteella näyttää myös siltä, että vapaa-aika on nuorten keskuudessa kahtiajakautunutta; osa kokee, että vapaa-aikaa on liian vähän ja osa puolestaan, että sitä on aivan liikaa, eikä edes tiedä mitä sillä tekisivät. Gretschel ym. (2011) toteavatkin, että kyseinen tulos liittyy mahdollisesti yhteiskunnalliseen kahtiajakautumiseen; energisestä ja aktiivisesta toiminnasta tulee joillekin ihmisille jo nuoruudesta lähtien arkipäivää, kun taas toiset ovat syrjäytymisvaarassa. Lisäksi usein taloudellinen eriarvoisuus seuraa myös vapaa-ajan mahdollisuuksiin. Vuoden 2017 Nuorisobarometrin tulosten mukaan lähes 40% vastaajista on joutunut rahan puutteen vuoksi jättämään harrastuksen aloittamatta ja kolmasosa joutunut lopettamaan harrastuksen kokonaan. Rahanpuute vaikuttaa negatiivisesti myös nuorten ihmissuhteisiin, sillä jopa neljännes vastaajista oli joutunut jättämään ystävien tapaamisen välistä niukan rahatilanteen vuoksi. Näissä luvuissa on valitettavasti ollut voimakasta kasvua vuodesta 2015 lähtien.

Vapaa-ajan toiminnan luonne sekä sosiokulttuuriset ja fyysiset ympäristöt, joissa nuori elää, ovat erilaisia vapaa-ajan toimintaan osallistumisen esteitä. Käytännölliset esteet, kuten etäisyys harrastukseen tai harrastuksen kalleus sekä rakenteelliset tai paikkakunnan tarjoamat mahdollisuudet vaikeuttavat harrastuksiin pääsyä. Näiden ulkoisten esteiden ohella vapaa-ajan toimintaa rajoittavat sisäiset esteet, kuten itseluottamuksen, rohkeuden tai kiinnostuksen puute. Lisäksi muun muassa ajan, tilan tai rahan puute, sukupuolittuneet sekä fysiologiset rajoitteet, etnisuus sekä maantieteellinen etäisyys voivat olla esteenä vapaa-ajan toimimiselle. Vapaa-aikana toimimisen esteiksi voidaan myös ajatella kuuluvan sosiaaliset vaikeudet sekä elämänhallintaan ja muuhun terveydentilaan liittyvät ongelmat. (Gretschel ym. 2011, 110-111.)

Entä sitten ne nuoret, jotka viettävät suuren osan vapaa-ajastaan koulubussissa? Harisen (2012) mukaan koulubussissa kulutettua vapaa-aikaa voidaan määrittää passiivisen vapaa-ajan käsitteellä. Tähän sisältyvät muun muassa joutenolo ja odottelu. Koulubussissa vietetyt tunnit voidaan jollain tavalla myös luokitella hengailuksi. Kohtaamiset ja vuorovaikutukset koulubussissa ovat nuorille kuitenkin luultua merkityksellisempiä, sillä ne vaikuttavat mielialaan ja hyvinvointiin. Positiiviset kokemukset bussimatkoista piristävät mieltä ja antavat siellä käytettyyn vapaa-aikaan mielekkyyttä. Vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksiin asuinpaikkakunnan sijainnilla on kuitenkin suuri merkitys. Mikäli kaupungista syrjässä oleva asuinalue tai pikkukylä ei tarjoa nuorille mielekästä vapaa-ajan tekemistä, esteet vapaa-ajan toimintamahdollisuuksiin kasvaa. Lisäksi mikäli harrastuksiin on pitkä matka, matkustuskulut kasvavat ja aikaa harrastuksissa käymiseen kuluu enemmän. (Gretschel ym. 2011, 110). Aaltosen (2009) mukaan perheellä ja sen varallisuudella on asuinpaikasta ja välimatkoista riippumatta suuri merkitys nuorten toiminnalle. Asuinpaikasta riippumatta harrastaminen vaatii perheeltä taloudellisia ja kulttuurisia resursseja, lähiympäristön pitkäaikaista kannustusta, konkreettista ohjausta unohtamatta.

Nuorten itsetunnon vahvistumisen kannalta on erittäin tärkeää, että nuorilla on mielekästä tekemistä. Onnistumisen kokemukset myös vapaa-ajan toiminnassa vaikuttavat nuorten hyvinvointiin ja elämänlaatuun, sekä parantavat vapaa-ajan viihtyvyyttä ja sen arvostusta. Aina kuitenkaan ei ole helppoa löytää itselleen mielekästä vapaa-ajan toimintaa. Siksi onkin erittäin hyvä, että monet harrastepaikat mahdollistavat ilmaiset tutustumiskäynnit ilman sitoutumispakkoa. Mielekkään ja itselle sopivan vapaa-ajan toiminnan avulla nuori oppii uusia taitoja, ja on-

nistumisen kokemusten jälkeen saa olla itsestään ylpeä. Tämä kohottaa nuorten itsetuntoa. Positiiviset ja myönteiset kohtaamiset vertaissuhteiden kautta vahvistavat nuorten elämänhallintaa, ja opettavat nuorille sosiaalisia taitoja sekä antavat rohkeutta.

3.4 Perhetaustan merkitys syrjäytymisen riskitekijänä

Nuorten sosiaalinen syrjäytyminen on Kuulan (2000) mukaan ennakoitavissa jo varhaislapsuudessa. Lapsen keskittymiskyvyttömyys, hyperaktiivisuus, uhmakkuus ja aggressiivisuus ovat huomioon otettavia ennusteita, joiden lisäksi epäsosiaaliset käyttäytymispiirteet kasaantuvat ajan myötä. Myös perheen sosiaalisella statuksella sekä kehitysympäristöllä on huomattava merkitys selittäessä nuoren tulevaisuutta. Epäsuotuisaan elämäntilanteeseen vaikuttavat monessa tapauksessa muun muassa sukupolvelta toiselle siirtyvät olosuhteet, kuten heikkoa fyysistä, emotionaalista ja älyllistä kehitystä aiheuttava huono-osaisuus. Niin kutsuttu sosiaalinen perimä luo ketjureaktion lapsuuden kokemuksiin ja ympäristöön.

Syrjäytymisen riskit on mahdollista nähdä nuoren jäämisessä ilman turvallista kasvu-ympäristöä. Kotitaukastaan kuuluvat kaikki ne asiat, joiden keskuudessa lapsi ja nuori kodissaan kasvaa ja kehittyy. Lapsuuden ympäristön riskitekijöinä voivat Kurosen (2010) mukaan olla muun muassa huoltajan matala sosioekonominen asema sekä heikko koulutustasotunneisuus, yksinhuoltajuus, vanhempien avioero, työttömyys, perheen suuri koko, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä perheväkivalta. Nämä asiat lisäävät myös turvattomuuden tunnetta.

Perheiden moniongelmaisuus on usein ongelmien kasautumisen taustalla. Rönkän (1997) mukaan moniongelmaisten perheiden lapsilla on usein kokemus liian vähäisestä tuesta, huolenpidosta ja kiinnostuksesta. Vanhempien kamppaillessa ongelmiensa parissa, unohtuu lapsiin kohdistuva lämpö ja rajat. Tunne siitä, ettei vanhempia kiinnosta, on voimakas. Tämä saattaa aiheuttaa lapsissa kielteisiä tunteita, samalla haavoittaen lasta. Lisäksi nuorelle voi tulla itsehallinnallisia ongelmia tuen ja valvonnan puutteesta. Turvattomat kiintymyssuhteet heijastuvat nuoren elämäntilanteeseen, ja ovat muun muassa pohjana muille ihmissuhteille. Nuori saattaa alkaa käyttäytyä epäsosiaalisesti, masentua tai sairastella fyysisesti.

Nuori oppii selviytymiskeinoja, arvoja ja asenteita perheeltä, havainnoiden samalla omia mahdollisuuksiaan. Mikäli nuoren lähipiiri ja naapurusto sisältää vain työttömiä, hän ei opi työn

tekoon, vaan työttömyyteen. Työttömyys, kuten muutkin ongelmat ovat vaarana siirtyä sukupolvittain. Perheen myönteinen suhtautuminen esimerkiksi koulutukseen ja työhön kannustavat nuorta opiskelemaan ja urautumaan. (Rönkä 1997, 14). Yhteisön kulttuurisilla ja sosiaalisilla arvoilla, normeilla ja odotuksilla on myös merkittävä arvo nuoren kehitykselle. Vanhemmat opettavat lapsilleen käyttäytymismalleja, asenteita ja arvoja. Mikäli lapsi jää ilman välttämättömiä resursseja, roolimallia sekä arvokkaita tapoja ja tietoja, voi muun muassa epäedullinen sosiokulttuurinen asema aiheuttaa jatkuvuutta tulevalle sukupolvelle. (Vauhkonen, Kallio, Kauppinen & Erola 2017, 50). Muun muassa nuoren koulumenestys ja uravalinnat voivat riippua kotona opetetuista arvoista ja taidoista. Buisin (2013) mukaan koulutetut vanhemmat asettavat korkeamman arvon koulutukselle ja ovat valmiita edistämään lastensa kasvatuksellista ja koulutusellista menestystä. Lisäksi geneettisesti periytyvät kognitiiviset kyvyt vaikuttavat nuoren halukkuuteen jatkaa opintojaan ja on yhteydessä vanhempien koulutustaustaan. Nuorilla, joilla on paremmat sosiaaliset taustat valitsevat korkeampaan tutkintoon johtavat opinnot useammin kuin matalasti koulutetuista taustoista tulevat. Lisäksi korkeasti koulutettujen vanhempien lapset pyrkivät usein kunnianhimoisempaan asemaan. (Kallio, Kauppinen & Erola 2016, 651).

Kasvuympäristön puutteista johtuvat nuorten syrjäytymisriskit voidaan perheongelmien periytyvyyden lisäksi Lämsän (2009) mukaan selittää myös aikuisuuden ja lapsuuden välisen rajan epäselvyydellä. Vanhempien hoivan ja huolenpidon puute sekä vanhemman rooli kasvattajana nousevat esiin hänen tutkimuksissaan. Vanhemmat ovat pikemminkin lastensa kavereita kuin kasvattajia ja näin ollen heidän välinen suhteensa muistuttaa enemmänkin aikuisten välistä suhdetta kuin aikuinen – lapsi -suhdetta. Vanhemmat eivät näe aikuisuuden ja lapsuuden välisen rajan hämärtymisessä mitään väärää, vaikka he ovat muun muassa vastuuntunnottomasti jättäneet pienen lapsen yksin kotiin, lähteäkseen asioille tai vaikkapa ravintolaan. Koska lapsen tuli pärjätä omillaan jäädessään ilman aikuisen hoitoa ja turvaa, heille ei annettu mahdollisuutta olla lapsia. Lapsuuden puutetta ilmentää muun muassa lapsen varhaiset päihdekokeilut sekä koulusta pinnaaminen. Kaikkosen ym. (2014) mukaan nuorten päihteidenkäyttö on yhteydessä sekä vanhempien tupakointiin että äidin koulutukseen.

Lämsä (2009) toteaa aikuisuuden ja lapsuuden välisen rajan hämärtyksen toisena ilmenemis-
muotona olevan nuoret, joilla ei ollut halua kasvaa aikuisiksi, saatiikka halua ottaa vastuuta itsestään tai muista. Taustalla ovat aikuisten lasten negatiivinen riippuvuussuhde vanhempiin tai

yhteiskunnan auttamisorganisaatioihin sekä mielenkiinnottomuus selviytyä itse omista ongelmistaan iän edellyttämällä tavalla. Syrjäytymisvaaraa lisää niin lapsuudessa kuin myöhemmissäkin ikävaiheissa erilaisten ongelmien yhteen kietoutuminen ja kasautuminen niin yksilö- kuin perhetasollakin. Kasvuolosuhteiden puutteiden arvioidaan aiheuttavan syrjäytymisen lisäksi poikkeavaa käyttäytymistä sekä aikuisiän selviytymisen ongelmia. Mikäli lapsella ei ole mahdollisuus olla lapsi, ei hän välttämättä kasva vastuulliseksi aikuiseksi.

Niin fyysisillä, psyykkisillä, sosiaalisilla kuin ympäristötekijöilläkin on vaikutusta syrjäytymisen ja etenkin yksinäisyyden syntyyn. Junttilan (2015) haastattelujen perusteella erilaisilla tilannetekijöillä, kuten perheen muuttamisella ja sitä myöden koulun vaihtamisella, erilaisuuden kokemuksilla, sosiaalisilla ja kognitiivisilla taidoilla, opituilla ja omaksutuilla asenteilla, maineella sekä lapsuudessa koetulla kaltoinkohtelulla tai huomiotta jättämisellä on suuri rooli lapsen yksinäisyyden kokemuksissa. Kuitenkin kaikkein ensisijaisin ja tärkein, lapsen kehityksen kannalta turvallisista, ymmärtävistä ja sosiaalista hyvinvointia parhaiten tukeva paikka on koti. Lapsen sosiaaliselle ja emotionaalille hyvinvoinnille kodin merkitys on äärettömän suuri, koska useimmiten koti on se paikka, jossa lapsi saa hyväksyntää ja voimakasta yhteenkuuluvuutta. Valitettavasti näin se ei aina kuitenkaan ole. Joskus koti on se, joka satuttaa eniten ja saa lapset kokemaan yksinäisyyttä, irrallisuutta ja kaiken kattavaa kelpaamattomuutta, joka heijastuu myöhemmässä iässä yhteiskunnasta syrjäytymiseen.

Klasen (2001) painottaa teoksessaan UNICEFin lapsen oikeuksia koskevaa yleissopimusta, jonka maailman enemmistövaltiot ovat allekirjoittaneet ja ratifioineet, poimien sosiaalisen osallisuuden ja syrjäytymisen kannalta merkityksellisiä oikeuksia. Hänen mukaansa näiden oikeuksien laiminlyöntiä jostain syystä voitaisiin pitää todisteena sosiaalisesta syrjäytymisestä, koska kaikki nämä oikeudet koskevat lapsen kykyä toimia vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa samoin ehdoin. Pelastakaa lapset ry:n raportin (2014) mukaan eriarvoisuutta ei voi pitää vain yhtenä köyhyyden perimmäisistä syistä, vaan se on myös yksi sen seurauksista. Lapset, jotka ovat syntyneet taloudellisesti ja sosiaalisesti heikommassa asemassa oleviin perheisiin tai alueisiin, alkavat todennäköisemmin elää elämänsä epäedullisessa asemassa. Köyhyyden ja syrjäytymisen vaikutukset lapsiin eivät ole lyhykestoisia, päinvastoin, ne voivat kestää eliniän ja siirtyä tuleviin sukupolviin. Näistä syistä Pelastakaa Lapset ry uskoo, että lasten köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä olisi käsiteltävä lapsen oikeuksien näkökulmasta. Tämä mahdollistaisi kaikkien lasten köyhyyden vaikutusten huomioon ottamisen. Heidän tutkimuksessaan, jossa tarkastellaan lasten köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen yleisiä syitä ja vaikutuksia,

todetaan, että valtioiden uudelleenjako ja työllisyys (palkat ja edellytykset) vaikuttavat eniten lasten köyhyyteen. Lasten köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat korkeimpia niissä Euroopan maissa, joissa on epätasa-arvoisuutta niin työolosuhteissa kuin sosiaaliturvajärjestelmissäkin, ja jotka eivät pysty jakamaan varallisuutta hyödyttämään heikoimmassa asemassa olevia lapsia.

4 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyä tulisi painottaa monella tasolla. Ehkäisy tulisi alkaa yksilön ja perheen tukemisesta ja päätyä yhteiskunnassa syrjäytymisriskejä tuottavien rakenteiden poistamiseen sekä nuoria osallistavien rakenteiden kehittämiseen. Viimeaikaiset keskustelut painottavat syrjäytymisen ehkäisyssä varhaisen puuttumisen tärkeyttä, sekä varhaiskasvatukseen ja lapsuuteen investoimisen merkitystä. Pyrkimykset ovat kannatettavia, sillä on ensiarvoisen tärkeää, että vanhempien ja lapsen hyvinvointi turvataan, heitä tuetaan sekä ehkäisevä työ aloitetaan jo varhain. On kuitenkin huolehdittava myös mahdollisuuksista päästä pois syrjäytymisen kierteestä ihan jokaisessa elämänvaiheessa. Paananen ja Gissler (2014) moittivatkin, että tällä hetkellä suomalainen palvelujärjestelmä toimii vasta vakavien ongelmien ilmaantuessa, ilman kokonaisvaltaista näkemystä yksilön ja perheen tai yhteisön tilanteesta.

Kodilla ja koululla on merkittävä rooli tarjota lapselle välittävä, arvostava ja myönteistä huomiota antava ympäristö, jossa nuorella on mahdollisuus puhua omista asioistaan. Syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä tulisikin huomioida perheiden olosuhteiden tukeminen, sekä erityisesti vanhempien vastuun korostaminen. Lisäksi ennen kaikkea koulunkäynnin, koulutuspaikkojen ja työmahdollisuuksien edistäminen syrjäytymistä ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä on suositeltavaa. (Rönkä 1997, 20).

Junttilan (2015; 2016) mukaan lasten ja nuorten yksinäisyyden kokemuksia on mahdollista vähentää erilaisilla asenteellisilla, rakenteellisilla ja toiminnanohjauksellisilla menetelmillä, kuten sosiaalisia ja sosiokognitiivisia taitoja vahvistamalla. Muita hyväksi koettuja keinoja ovat sosiaalisten verkostomahdollisuuksien lisääminen, yksinäisyyteen usein liittyvien kielteisten ajattelumallien vähentäminen sekä positiivisen asenteen kohdistaminen ympärillä oleviin ihmisiin.

Tässä luvussa käsitellään syrjäytymisestä aiheutuvia seurauksia, varhaista puuttumista sekä syrjäytymisen ehkäisyä vanhemmuuden, koulunkäynnin sekä kulttuuristen toimenpiteiden kautta. Lopuksi tarkastellaan nuorten syrjäytymisen vastaista työtä ja toimenpiteitä sekä esitellään Porin kaupungissa syrjäytymistä ehkäisevänä toimenpiteenä lanseerattua nuorisopassia.

4.1 Nuorten syrjäytymisestä aiheutuvat seuraukset

Vaikka nuorten syrjäytyminen aiheuttaa suuria kustannuksia yhteiskunnalle, nuorelle syrjäytymisestä aiheutuvaa henkistä kärsimystä ei voi edes mitata rahassa (Aaltonen ym. 1999, 425). Lapsuuden syrjäytymisen tärkeä yhteiskunnallinen vaikutus on se taakka, jonka se asettaa seuraavalle sukupolvelle. Syrjäytymisestä kärsivät lapset tarvitsevat huomattavasti enemmän tukea ja resursseja sen varmistamiseksi, että he saavat yhtäläiset mahdollisuudet osallistua koulutukseen ja yhteiskuntaan. (Klasen 2001, 20). Nuoren antama merkitys omalle elämälleen on identiteetin kehityksen kannalta keskeistä. Nuoren tulee rajata omat kehityksensä vaiheet sekä päättää, millaisen sosiaalisen sisällön niille antaa. Tässä yhteydessä tietyllä yhteiskunnallisilla valmiuksilla on merkitystä, sillä ne tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia. Nuoren vaikeudet peruskoulussa heijastuvat helposti matalaan koulutustasoon ja ammattitaidottomuuteen. Työsuhteiden lyhytkestoisuus heijastuu edellisiin, mikä saattaa johtaa rikolliseen elämäntapaan. (Kempinen 1997, 130.)

Klasenin (2001) mukaan sosiaalisesti syrjäytyneet lapset voivat kärsiä sosiaalisesta syrjäytymisestä myös aikuisina. Siksi lasten sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen voi auttaa torjumaan sosiaalista syrjäytymistä aikuisina. Sosiaalisesti syrjäytyneet lapset voivat syrjäytymisen vuoksi kärsiä muiden tärkeiden valmiuksien puutteista, kuten kyvystä olla terveitä, hyvin koulutettuja tai hyvin ravittuja. Nämä puutteet vähentävät kyseisten henkilöiden hyvinvointia, mutta sillä voi olla myös suurempia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Lisäksi sosiaalisella syrjäytymisellä voi olla läheisiä empiirisiä suhteita muihin yhteiskunnallisiin ongelmiin, jotka uhkaavat koko yhteiskunnan vakautta ja vaurautta, kuten rikollisuutta, väkivaltaa, sosiaalisia patologioita, yhteiskunnallisia eroja, rasismia sekä muukalaisvihaa. Klasenin mielestä on huolestuttavaa, että sosiaalisesti syrjäytetyt lapset uhkaavat yhteiskunnan tulevaa hyvinvointia. He voivat tulla yhteiskunnalliseksi ja taloudelliseksi taakaksi tai, mikä pahempaa, aiheuttaa huomattavia sosiaalisia häiriöitä. Mikäli sosiaalinen syrjäytyminen välittyy ylisukupolvisiksi, lasten sosiaalinen syrjäytyminen voi luoda yhä syvempiä yhteiskunnallisia eroja.

Jyrkämä (1986) on tarkastellut ”Syrjäytymisen ulottuvuudet” -teoksessaan syrjäytymisen seurauksia viidestä eri näkökulmasta. Koulutuksellinen näkökulma heijastuu resurssien vähäisyydestä kovenevassa kilpailussa. Mikäli nuorella ei ole koulutusta, hänen on nykypäivänä todella hankalaa löytää töitä. Työmarkkinallinen näkökulma asettaa toimeentuloon liittyvät ongelmat. Syrjäytyneet ihmiset passivoituvat erilaisten tukijärjestelmien vuoksi, ja niiden olemassaolo luo

riippuvuussuhteen. Sosiaalitoimistot tulevat tutuiksi, kun kouluttautumattomalla ja ammattitaidottomalla ei ole töitä eikä resursseja elättää itseään. Sosiaalinen näkökulma tuo esiin sosiaalisen ja ulkoisen kontrollin heikkenemisen. Vallankäytöllinen näkökulma ilmenee vain vähäisinä mahdollisuuksina itseä koskeviin ratkaisuihin. Normatiivinen näkökulma edesauttaa identiteettiongelmia, itsensä leimaamista ja näin ollen yhä syvempää syrjään vetäytymistä.

Koska syrjäytyneillä nuorilla ei ole elämällä kunnollista pohjaa, myönteistä menneisyyttä tai näkemystä toiveikkaasta tulevaisuudesta, hänen on mahdotonta nähdä myönteisesti omaa elämäntilannettaan. Yleisesti myönteiseen tulevaisuuden suunnitteluun kuuluvat hyvät ja kauniit asiat, kuten oma koti, hyvä työpaikka, puoliso ja lapset, ulkomaanmatkat, mutta syrjäytynyt saattaa identiteettiongelmiansa seurauksena ahdistua ja kadottaa kyvyn unelmoida näistä. Kielteisyyden kierre passivoittaa nuoren käyttäytymistä ja seuraukset voivat olla arvaamattomat, mikäli nuori menettää uskon itseensä ja tulevaisuuteensa. Tällaiset nuoret ovat kadottaneet omanarvontunteensa ja ajautuvat näin ollen helpommin päihde-, rikos- ja väkivaltakierteeseen. (Kemppinen 1997, 131.) Yksi tapa parantaa edellä mainittua kyvyttömyyttä olisi määritellä tarkempia oikeuksia ja valmiuksia, jotka ovat välttämättömiä, jotta nuori voi olla vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Berghman (1995) erottaa neljä integrointi- ja osallistumistyyppiä: 1. demokraattiseen ja oikeusjärjestelmään liittyvä kansalaisintegraatio (esimerkiksi lasten ja vähemmistöjen, ulkomaalaisten tai erityisesti vammaisten lasten oikeudellinen asema ja kohtelu), 2. taloudellinen, lähinnä työllisyyteen liittyvä, integraatio, 3. sosiaalinen liittyminen julkiseen turvaverkkoon sekä 4. perhe- ja yhteisöintegraatio, toisin sanoen sosiaalinen pääoma.

Työttömät ja opiskelemattomat nuoret jäävät sosiaalisuuden areenoiden ulkopuolelle, sillä koulu ja työpaikka tarjoavat kohtaamisen tiloja. Lisäksi mikäli näistä ulkopuolelle jäänyt nuori asuu yksin, saattaa hänen eristäytyneisyytensä kumuloitua. Resurssien puute, eritoten taloudellinen niukkuus, vähentää harrastusmahdollisuuksia. Lisäksi työttömyys kaventaa mahdollisuuksia suunnitella elämää ja liikkua. Perheeseen kiinnittyminen ei työttömänkään elämässä välttämättä määrity myönteisesti, sillä työttömyys saattaa sitoa nuoren taloudellisesti vanhempiin. Tästä voi seurata vähäistenkin ystävyysuhteisen menetys, koska ne saattavat joutua vanhempien kontrollin kohteeksi. (Harinen 2008, 89.)

Klasenin (2001) mukaan vaikka rahalla on suuri merkitys osallisuuden saavuttamiseksi, köyhyys ei ole täysin yhteydessä sosiaaliseen syrjäytymiseen. Taloudellisten resurssien puute on

yksi osatekijä, joka aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä, sillä se estää köyhiä ihmisiä osallistumasta joihinkin yhteiskunnan aktiviteetteihin. Köyhyys ei kuitenkaan ole välttämätön, eikä riittävä edellytys syrjäytymiselle, koska varakkaammat voivat myös sulkeutua pois yhteiskunnasta, ja jotkut köyhät eivät välttämättä ole tai edes koe itseään syrjäytyneeksi. Vaikka köyhyys on vain yksi mahdollinen, eikä edes välttämätön tai riittävä, tekijä, joka aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä, pysyvä tai toistuva työttömyys voi aiheuttaa suoraan sosiaalista syrjäytymistä. Tahattomasti työttömät on suljettu pois työelämästä, joka on tärkeä osa kansalaisuutta ja osallistumista. Näin työttömyyttä pidetään luontaisena ongelmana, vaikka käytössä on asianmukaisia järjestelmiä, joilla varmistetaan, että työttömyys ei johda köyhyyteen ja välillisesti muihin sosiaalisen syrjäytymisen muotoihin.

Koska nuorten tilanteet eivät ole stabiileja, vaan ne liikkuvat työttömyydestä opiskelijaksi/ työlliseksi ja mahdollisesti jälleen työttömäksi. Niin rekisteriaineistojen kuten Aaltosen ym. (2015) tutkimustenkin perusteella nuorten pitkäkestoisten ongelmien ratkaiseminen on yhteiskunnan näkökulmasta aikaa vievää ja hintavaa. Nuorten näkökulmasta se on turhauttavaa ja musertavaa. Koska syrjäytymiseen liittyy melko usein syrjäytyneen heikko terveydentila, kustannukset terveyspalveluissa saattavat nousta muita nuoria korkeammaksi. Heikolla terveydentilalla ja hataralla työelämään kiinnittymisellä on yhteys, joka saattaa voimistaa toinen toistaan ja näin ollen viedä nuorta entistä syrjempään niin koulutuksesta ja työstä kuin sosiaalisista suhteista ja mielekkästä vapaa-ajasta. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 4.) Atkinson (1998) on tästä samaa mieltä. Hänen mukaansa lapsena syrjäytymisen uhreiksi joutuneet ovat vaarassa olla työelämästä ulkopuolella pitkiä aikoja ja sen myötä köyhtyä. Näihin ongelmiin ovat yhteydessä myös alhainen terveys, heikompi asumisympäristö ja mahdollisuus materiaalisiin resursseihin sekä vaikeuksia päästä terveydenhuoltoon.

Social Exclusion Unitin raportin (2001) mukaan syy siihen, miksi hallitus on asettanut sosiaalisen syrjäytymisen torjumisen ensisijaiseksi tavoitteeksi, on se, että syrjäytyminen aiheuttaa suuria inhimillisiä ja taloudellisia kustannuksia niin suoraan kärsiville ihmisille että taloudelle ja yhteiskunnalle. Syrjäytyminen heikentää yksilön koulutusmahdollisuuksia ja näin ollen lisää taloudellista epävarmuutta. Sosiaalisesti syrjäytyneet henkilöt ja ryhmät kokevat huomattavasti enemmän stressiä ja heikompaa mielenterveyttä sekä kohtaavat huomattavasti vaikeampaa pääsyä palveluihin niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Monet sosiaalisesti syrjäytyneet ihmiset eivät koe tulevaisuuttaan toiveikkaana, etenkin jos erinäiset esteet, kuten vammaisuus

tai terveysongelmat, huonot liikenneyhteydet, alhaiset taidot, syrjintä tai harvat paikalliset työpaikat rajoittavat mahdollisuuksia työskennellä tai osallistua yhteiskuntaan muilla tavoin. Tämä kokemus voi pahentaa pelkoa siitä, ettei heidän lastensa tulevaisuus näytä yhtään sen toiveikkaammalta.

Korkea syrjäytymisen osuus aiheuttaa myös epäsuoria sosiaalisia kustannuksia koko väestölle. Näitä ovat muun muassa sosiaalisen yhteenkuuluvuuden väheneminen, koska eri alueet, sukupolvet ja vähemmistöryhmät ovat jaettu radikaalisti erilaisilla elämän mahdollisuuksilla sekä korkeampi rikollisuus ja rikollisuuden pelko. Lisäksi epäsuoria sosiaalisia kustannuksia syntyy ylimääräisestä paineesta syrjäytyneiden ryhmien kanssa työskenteleville sekä eri alueilla liikumisen rajoittamisesta, koska haavoittuvat ihmiset välttävät pelon vuoksi tiettyjä kaupunginosia. Sosiaalinen syrjäytyminen on epäilemättä yksi tärkeimmistä julkisten menojen nousupaineista. Kustannukset syntyvät useilla aloilla, kuten terveydenhuollon kustannuksina. Sosiaalisen syrjäytymisen osuus julkisista menoista on suuri, ja se vaikuttaa myös liiketoimintaan heijastamalla ammattitaitoisen työvoiman, asiakkaiden sekä yrittäjien puutteena. Laajalle levinnyt opiskelun heikentyminen ja tarvittavien taitojen puutteella on suora vaikutus työvoimaan lahjakkaiden henkilöiden tarjonnassa. Asiakkaiden puute johtuu alhaisesta tulotasosta. (Social Exclusion Unit 2001, 23-24.)

4.2 Varhainen puuttuminen ja vanhemmuuden merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä

Varhainen puuttuminen on prosessi, jossa ensin ongelmat havaitaan ja sen jälkeen pyritään löytämään niihin ratkaisut mahdollisimman pian. Ongelmat ovat usein monen eri tekijän yhteisvaikutuksen tulosta, sillä ongelmat saattavat johtua niin oppilaslähtöisistä kuin koulun ulkopuolisistakin tekijöistä. Tilanteet voivat olla hyvinkin monimutkaisia ja pitkittyneitä. On olemassa erilaisia tapoja ja keinoja, joilla oppilaan poikkeavaan käytökseen, oppimisvaikeuksiin tai hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin puututaan. Tuki voi olla muun muassa eri asiantuntijoiden tarjoamaa, koulu- ja luokkaratkaisujen muutoksia, erityisopetusta tai terapiaa. Suurin tavoite on estää ongelmien eskaloituminen ja kasautuminen sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Kuronen 2010, 178.)

Varhainen tuen antaminen syrjäytyneelle nuorelle on elintärkeää. Kurosen (2010) tutkimuksen mukaan varhainen havaitseminen ja niihin puuttuminen on yhteydessä niin merkittäviin koulu- ja oppimiskokemuksiin kuin elämän tärkeisiin käännekohtiinkin. Heinämäen (2007) mukaan varhaisen puuttumisen kannalta olisi ensiluokkaisen tärkeää, että koulun henkilöstö pystyisi tunnistamaan nuoren tuen tarpeen arjen tilanteissa. Vaikka koululla ja opettajilla ei ole mahdollisuuksia ratkaista kaikkia ongelmia, heillä on mahdollisuus havaita ja puuttua käytökseen, sekä auttaa oppimisongelmissa ja edistää nuorten hyvinvointia, sillä huolet koulunkäynnissä tai elämänhallinnassa ovat lähtökohtana varhaiselle puuttumiselle. Kun nuoren ongelmien kasautumiseen puututaan, sillä voidaan ehkäistä ja pysäyttää syrjäytyminen. Näissä tilanteissa perheen ja koulun yhteistyön merkitys korostuu, sillä perheen ja muidenkin eri tekijöiden ongelmat vaikuttavat herkästi nuoreen. Lisäksi toimivalla kouluterveydenhuollolla sekä oppilashuollolla on merkitystä varhaisen puuttumisen ennaltaehkäisevään hoitoon. (Kuronen 2010, 178; Huhtanen 2007, 28–29.)

Lasten ja nuorten asenteet sekä käyttäytyminen toisiaan kohtaan tulee ottaa erityisen tarkastelun, kun pyritään ennaltaehkäisemään syrjäytymistä ja tarjoamaan varhaista tukea. Kotona, päivähoitossa ja koulussa on myös tärkeää opettaa lapsille ja nuorille sosiaalisia- ja tunnetaitoja. Lapsen ja nuoren sosiaalisia- ja tunnetaitoja heikentävät perhe-elämässä olevat haasteet, vanhempien vaikeudet, kasvavat hoito- ja opetusryhmien koot sekä ainainen kiire. (Junttila 2015, 16.)

Viimeaikaiset keskustelut painottavat syrjäytymisen ehkäisyssä varhaisen puuttumisen tärkeyttä, sekä varhaiskasvatukseen ja lapsuuteen invertoimisen merkitystä. Aaltosen ym. (2015) mukaan vaikka pyrkimykset ovatkin kannatettavia, on huolehdittava mahdollisuuksista päästä pois syrjäytymisen kierteestä ihan jokaisessa elämänvaiheessa. Tulisi pohtia hyvinvoinnin vahvistamista yksipuolisen ja pakotteiden avulla tapahtuvan työelämään ”aktiivoinnin” sijaan. Missä määrin aktivointi on yleispätevä avain valmiiksi heikossa kunnossa olevan syrjäytyneen nuoren tilanteen parantamiseen?

Mikko Takala (1992) kuvaa väitöskirjassaan syrjäytymisen viisivaiheisena syvenevänä prosessina. Sen ensimmäisen tason muodostavat vaikeudet kotona, koulussa tai sosiaalisessa toimintaympäristössä. Toisena on alisuorittamisen tai koulun keskeyttämisen vaihe. Tätä tasoa seuraa kolmas vaihe, joka on työmarkkinavaihe, jossa nuori ajautuu heikkoon työmarkkina-asemaan. Neljäs taso on täydellinen syrjäytymisen vaihe, jota myöden laitostuminen tai eristäytyminen

muusta yhteiskunnasta tapahtuu (viides vaihe). Syrjäytymisen ehkäisyn kannalta on ennen kaikkea tärkeää ennakoida ja mahdollisimman tehokkaasti vaikuttaa kolmeen ensimmäiseen vaiheeseen. Jalovaaran (2012) mukaan lapsen terve minäkuva rakentuu kasvu- ja kehitysvuosina vanhemmilta saadusta rakkaudesta, tuesta, arvostuksesta ja ymmärryksestä. Kun lapsi kokee olevansa rakastettu, hän oppii luottamaan itseensä ja ympäristöönsä. Hän on myös kykenevä solmimaan vastavuoroisia ihmissuhteita sekä kestämään elämän mukana tuomia pettymyksiä.

Vanhempien vastuun korostaminen on tärkeää. Vanhempien tuki ja valvonta ovat Röngän (1997) mukaan lapsen kehitykselle tärkeä suojatekijä. Positiivisten kokemusten ja onnistumisen elämysten tarjoaminen ovat kaikessa kasvatuksessa avainasemassa. Lapsen itsetunnon tukeminen, vastuuseen kasvattaminen ja lapsen elämänhallinnan tukeminen ovat tärkeä tekijä syrjäytymisen ehkäisyssä. Aikuinen antaa hyvän itsetunnon mallin. Jalovaara (2012) korostaa, että aikuisen tehtävä on kuunnella lasta ja osoittaa hänen olevan tärkeä. Koti toimii mallintajana siihen, miten asioita käsitellään, ja siksi kotona tulee olla turvallista ja on asetettava tietyt rajat lapsen ja nuoren toiminnalle. Jos lapsi ei tunne olevansa kotonaan turvassa ja rakastettu, kehityttyä alemmuuden tunteita. Aikuinen pitää olla käytettävissä ja heidän tulee tehdä asioita yhdessä.

4.3 Koulun merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä

Koulutus on yksi tärkeimmistä lasten ja nuorten kehitykseen vaikuttavista tekijöistä. Sillä on suuri merkitys, sillä koulutusmahdollisuus on tärkeä oikeus, ja koulutuksen saaminen on tärkeä ja erittäin arvokas mahdollisuus. Lisäksi koulutuksen saaminen on tärkeä osallistumisprosessi lapsille, ja kaikkien yhtäläiset mahdollisuudet tähän prosessiin mahdollistavat yhteiskuntaan osallistumisen ja siinä toimimisen. Rothschildin (1998) mukaan itse asiassa jo monet 1700-1800 -lukujen varhaiset massakoulutusta koskevat vaatimukset katsoivat koulutusprosessin sisältämän luonteen sekä kansalaisuuden edistämisen koulutuksen kautta tärkeämmäksi kuin koulutuksen kautta hankittavat tiedot ja taidot.

Pölkin (1990) mukaan hyvin järjestetty varhaiskasvatus sekä esikouluun meno saattavat ratkaista joitain kauan havaittavissa olleita kouluunsiirtymisvaiheen ongelmia. Koska kaikilla vanhemmilla ei ole voimia lähteä etsimään lapselleen apua koulun ulkopuolelta, oppilashuollon tukea on syytä tarjota koulussa oppilaille mahdollisimman paljon. Oppilashuollon tehtävänä on

antaa tukea ja ohjausta oppilaille koulunkäyntiin sekä kehitykseen liittyvissä asioissa, sekä auttaa erilaisissa mieltä askarruttavissa asioissa. Oppilashuoltoryhmän, johon kuuluvat koulun rehtori, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, koulukuraattori, kouluterveydenhuollon edustaja, koulupsykologi sekä tarvittaessa luokanvalvoja, tehtävänä on luoda viihtyisä, virikkeellinen sekä opiskelijaystävällinen opiskeluympäristö, joka mahdollistaa oppilaiden opiskelun ja kehityksen. (Pietikäinen & Ala-Laurila 2002, 221-222.) Heinämäen (2007) mukaan ensimmäinen askel tuen tarpeen tunnistamiseen on vanhempien /huoltajien kanssa keskustelu oppilashuoltoryhmissä.

Päiväkotien ja esi- sekä peruskoulujen tekemä yhteistyö rakentuu keskinäisestä arvostuksesta ja luottamuksesta. Erityisesti rakentava vuoropuhelu kotien kanssa on voimavara, joka toimii aina lasten parhaaksi. (Jalovaara 2012, 24). Siirryttäessä alakoulusta yläkouluun, kodin ja koulun yhteistyön jatkuminen on merkittävän tärkeää. Pölkki (2001) ehdottaa, että koulujen olisi suotavaa järjestää erilaista harrastustoimintaa muun muassa työpajoina tai kerhoina perheiden erilaisten taloudellisten tilanteiden vuoksi. Varsinkin työttömien perheiden niukka varallisuus aiheuttaa sen, ettei kaikilla lapsilla ole mahdollista osallistua kalliisiin harrastuksiin. Lisäksi yläasteella olisi tärkeää tarjota sellaisia valinnaisia aineita, jotka lisäävät kouluviihtyvyyttä sekä edistävät ja lisäävät nuorten omia harrastuksia.

Peruskoulussa oppilaiden syrjäytymisen ehkäisyä toteutetaan tällä hetkellä erilaisissa projekteissa. Vaaraksi kuitenkin tulee oppilaiden varhainen leimaaminen potentiaalisiksi syrjäytyjiksi tai riskioppilaisiksi. Pölkin (2001) mukaan oppilaiden yksilöllisten tarpeiden huomioonottaminen on yhä enenevässä määrin tavoitteena, kun kehitetään koulua instituutiona, organisaationa ja yhteisönä. Vuonna 1998 uudistetun koululainsäädännön avulla mahdollistuu hyvät puitteet sekä yleisten että yksilöllisten opetussuunnitelmien kehittämiseen. Perusopetuslaissa (1998/628, 2§) ”opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.” Pölkin (2001) mukaan lisäksi aineenopettajien koulutusta sekä erityisopettajien ja luokanvalvojen roolia koulu yhteisössä tulisi kehittää. Jalovaaran (2012) mukaan nuoret toivovat, että opettajat olisivat kiinnostuneita heistä ihmisinä. Lapsen ja nuoren tulee saada kannustusta, vaikka ei olisikaan innostunut lukemisesta vaan olisikin enemmän suuntautunut käytännön alalle.

Koulun työilmapiirin tulisi olla muutakin kuin ilotonta puurtamista, sillä myönteiset tunteet ja kokemukset edistävät aivotoimintaa. Jokaisella oppilaalla tulisi olla kokemus siitä, että kuuluu joukkoon. Oppilaiden ja opettajien tulisi hyväksyä kaikki yksilöinä, ihmisinä, ja kohdella muita kotitaustoista sekä lahjakkuudesta riippumatta. Jotta ongelmat eivät pääsisi kasautumaan, tulisi jo alakoulussa puuttua oppilaiden sosiaalisten taitojen sekä kaverisuhteiden puutteeseen, sekä erityisesti koulukiusaamiseen. Nämä ovat vakavia ongelmia. Kiusaaminen ja syrjintä tulisi tiedostaa ja ottaa tosissaan.

Pölkin (2001) mukaan kouluista tulisi kehittää oppimisen ja sosiaalisuuden keskuksia, jotka tarjoavat yksilöllisiä oppimisvaihtoehtoja. Näiden avulla nuorilla olisi mahdollisuus kehittää omaa elämänhallintaansa sekä parantaa hyvinvointiaan. Itsereflektio sekä siihen perustuva vastuullinen toiminta saattaa olla perusta riskiyhteiskunnan muutokseen sekä kohtuulliseen elämänhallintaan. Nuorten itsetuntoa kohottava riittävä yleissivistys lisää tietoisuutta niin itsestä kuin ympäristöstä. Samalla se antaa tarmoa myös suunnitella tulevaisuutta ja asettaa itselleen vaatimuksia. Pölkin tutkimus kuitenkin osoittaa, että lukuisat yksilölliset ja yhteisölliset tekijät estävät tällaisen toimintakykyisyyden saavuttamista jo peruskoulun alussa.

4.4 Harrastukset syrjäytymisen ennaltaehkäisijänä

Syrjäytymisen ehkäisy on myös sitä, että lapsille ja nuorille mahdollistetaan erilaisia toimintajarrastusmahdollisuuksia sekä -tiloja. Vaikka nuorisokulttuuri saattaa ärsyttää aikuisia, oikeissa ja hallituissa olosuhteissa toimivat puitteet mahdollistavat nuorille hyvän väylän purkaa kehityksensä virittämiä paineita. Samalla ne tarjoavat nuorille mahdollisuuden kokea itsehallintaa, kuulua ryhmään sekä saada erilaisia elämyksiä. (Rönkä 1997, 20).

Vapaa-ajan toimintaan satsaaminen on tärkeää nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuorilla tulisi olla vapaa-aikanaan aktiivista tekemistä tai vaikkapa jokin harrastus. Vapaa-ajan toimintaa pitäisi suunnata eittämättä myös syrjäytymisvaarasta kärsiville nuorille, ja kannustaa heitä lähtemään mukaan. Nuorille tulisi järjestää teemapäiviä, matkoja ja huvitteluretkiä sekä yhteisiä motivointi- ja ohjauspäiviä. Toimintaympäristöjen sekä kokemusten laaja-alaisuutta sekä uusien elämysten ja sitä myötä merkitysten löytämistä nuoren elämään tulisi korostaa. Nuorten koulutuksellisen ja ammatillisen motivoinnin tukeminen sekä uusien erilaisten harrastusten

mahdollistaminen tuo nuorten elämään uutta sisältöä ja kokemuksia. Mielekkään vapaa-ajan toiminnan ohella nuorilla on mahdollista saada vertaistukea, verkostoitua sekä keskustella keskenään. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 79.)

Harrastukset ovat nuorille tärkeitä, sillä ne tarjoavat mielekkään tekemisen lisäksi sisältöä elämään. Harrastusten kautta nuori luo uusia ihmissuhteita sekä saa yhteenkuuluvuuden kokemuksen, eli kuulumisen johonkin yhteisöön. Näillä asioilla myös riski yhteiskunnasta putoamiseen pienenee. Kasvatuksellisesta näkökulmasta harrastukset helpottavat myös vanhempia; harrastustoimintaan osallistuminen kasvattaa ja opettaa nuorta. (Vänninmaja, Sainio & Saarela 2008, 4). Harrastusten avulla nuori myös kehittää itseään kohdatessaan ja käsitellessään erinäisiä haasteita. On ilmennyt, että lapsen myöhempään menestykseen koulutus- ja työuralla vaikuttaa positiivisesti koulun opetussuunnitelman ulkopuoliseen toimintaan osallistuminen. Esimerkiksi kerhotoimintaan osallistumisen on havaittu ehkäisevän rikollista toimintaa ja muuta riskikäyttäytymistä. Harrastustoiminnan voisi sanoa olevan eräänlainen suojaava tekijä syrjäytymisen edistämiseksi. (Åstrand 2007, 30.)

4.5 Nuorten syrjäytymisen vastainen työ ja toimenpiteet

Nuorten elämänlaatuun ja hyvinvointiin sekä niitä heikentäviin tekijöihin puuttumisen tulisi olla tuloksellista ja taloudellisesti kannattavaa. Olisi ensiarvoisen tärkeää, että yhteiskunta kykenisi huolehtia lapsista ja nuorista siten, että heistä kasvaisi hyvinvoivia ja terveitä aikuisia. Suomessa onkin viime vuosina ollut vahvasti esillä eri politiikka- ja toimintaohjelmissa lasten ja nuorten ongelmien ehkäisy, niiden varhainen tunnistaminen sekä oikea-aikainen tukeminen. (Halme & Perälä 2014, 224). Olisi erityisen tärkeää, että perheille mahdollistetaan matalan kynnyksen palveluita saadakseen apuja myös vanhemmuuteen ja perheen erinäisiin ongelmiin liittyvissä asioissa. Vanhempia tulisi kannustaa hakeutumaan oma-aloitteisesti palveluihin, sillä avun saantia hankaloittaa muun muassa ehkäisevien palvelujen vähäiset resurssit, viiveet sekä yhteisöllisyyden katoavaisuus. Palvelujärjestelmiin tulisi tehdä muutoksia niiden hajanaisuuden sekä palvelujen antajien keskinäisen yhteistyön puutteellisuuden vuoksi. Tällaiset puutteet heikentävät palveluja tarvitsevien pääsyä niiden piiriin sekä edistää niistä pois putoamista (STM 2012). Halme & Perälä (2014) ehdottavatkin, että kunnissa tulisi nykyistä vahvemmin

sopia yhteisiä tavoitteita tukevia rakenteita sekä käytäntöjä, jotta palveluista saataisiin yhteensopivia ja käytäntöjä yhtenäistävämpiä.

Atkinson ja Da Voudi (2000) selittävät sosiaalisen yhteisvastuun korostamisen olevan sosiaalisen syrjäytymisen ja osallisuuden ymmärtämisen väline. Tämä on käsite, joka auttaa kokoamaan yhteen sekä "kansalaisuuden" (ja oikeuksien) väitteen että järjestelmät, joissa tällaiset oikeudet saavutetaan. Solidaarisuus ilmenee käytännön seurauksena vahvoista yhteiskunnallisista ja yhteisöllisistä arvoista. Ajatuksena on, että kaikki yksilöt ovat integroituneet kansalliseen sosiaaliseen ja moraaliseen järjestykseen ja osallistuvat siihen. Sosiaalinen syrjäytyminen koskee ensisijaisesti relaatiokysymyksiä - dynaamisia prosesseja, jotka johtavat sosiaalisten siteiden rikkomiseen ja ryhmien syrjäytymiseen suhteessa koko yhteiskuntaan. Sosiaalisesti syrjäytyneet ovat syrjäytyneitä ryhmiä ja niitä, joiden sosiaaliset siteet ovat vahingoittuneet. Brian Lund (2002) muistuttaa, että sosiaalisen syrjäytymisen poistaminen ei ole sama kuin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen. Lisäksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämättä jättäminen haittaa sosiaalisen osallisuuden tavoitetta. Sosiaalisen syrjäytymisen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden synteesi ei vain vähennä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ajatusta, vaan se myös estää osallistavamman yhteiskunnan saavuttamista.

Piersonin (2010) mukaan syrjäytyminen johtuu siitä, että ihmiset sulkevat itsensä ulos yhteiskunnasta omien toimiansa ja rikollisten moraalisten arvojensa kautta. Hänen mielestään työ on tehokkain tapa torjua sosiaalista syrjäytymistä, koska se tarjoaa sosiaalisia yhteyksiä sekä korkeampia tulotasoja kuin etuudet. Tästä syystä hänen mielestään hyvinvointipolitiikkaan olisi sisällytettävä voimakas kannustaminen tai jopa pakottaminen palkkatyön saamiseksi. Piersonin mukaan köyhyyteen keskittyminen tarkoittaa vain tulojen tarkastelua elämänlaadun perustana. Sosiaalinen syrjäytyminen päinvastoin keskittyy enemmän yhteiskunnallisiin suhteisiin ja siihen, missä määrin ihmiset voivat osallistua yhteiskunnallisiin asioihin sekä saada riittävästi valtaa vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin.

Rodgersin (1995) tutkimusten perusteella sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseen, vähentämiseen tai poistamiseen tähtäävät politiikat joutuvat kulkemaan pitkän tien, sillä syrjäytymisen erilaiset olosuhteet johtuvat erilaisista syrjäytymislähteistä ja -malleista sekä ongelman moninaisista tavoista. Hän totesi vuoden 1995 tutkimuksessaan, että sosiaalisen syrjäytymisen käsitettä käytettiin suhteellisen vähän matalan tulotason maissa, minkä vuoksi tätä terminologiaa

käytettiin vain harvoin poliittisissa keskusteluissa. Sen sijaan tärkeimmät asiaan liittyvät poliittiset kysymykset tulivat esiin köyhyyden vastaisista strategioista puhuttaessa; julkisten hyödykkeiden tarjoaminen, riskiryhmille suunnattu myönteinen toiminta, työpaikkojen lisääminen ja sosiaaliturva. Useimmilla näistä olisi ollut paikka kattavassa sosiaalisen syrjäytymisen vastaisessa strategiassa, mutta koska niitä ei oltu nimenomaisesti suunniteltu sosiaalisen syrjäytymisen voittamiseksi, tällaiset poliittiset toimenpiteet sisällytettiin vain harvoin yhtenäiseen kehykseen. Lisäksi ne eivät kyenneet käsittelemään syrjäytymisen, erityisesti sen monialaisuuden, erityispiirteitä. Tilanne on kuitenkin nykyhetkellä aivan toisenlainen. Etenkin Suomessa Sosiaali- ja terveysministeriön syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkiallisen ohjelman (2011-2015) loppuarviossa ilmenee lasten ja nuorten syrjäytymisen vähentämisen olevan yksi pääkohdista. Loppuarvioinnin mukaan syrjäytymisen riskit ovat suuret erityisesti vähän koulutetuilla, huostaanotetuilla ja maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. Arvioinnissa myös ilmenee, että vaikka lasten syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden ja palveluiden vaikuttavuudesta on Suomessa vain vähän arviointi- ja tutkimustietoa, kansainvälisten tutkimusten mukaan lasten ja nuorten ongelmien ehkäisy on usein tuloksellista. (STM 2016.)

Kansainvälisissä vertailuissa todetaan, että suomalaisten lasten yksin viettämä aika on huomattavasti pidempi, kuin missään muussa maassa. Lasten aikuiskontaktit ovat köyhtyneet merkittävästi, sillä lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus on vähäistä. (Taskinen 2001, 54). Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen oli yksi hallitusohjelman kolmesta strategisesta painopistealueesta vuosina 2011 – 2015. Sen toteuttamiseksi hallitus käynnisti hallinnonraajat ylittävän ohjelman, jonka tavoitteena oli luoda toimintamalli, jossa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan osaksi kaikkea yhteiskunnallista päätöksentekoa. Loppuraportin mukaan syrjäytymisen juuret ovat usein syvällä lapsuudessa ja syrjäytymisen riski on erityisen suuri vähän koulutetuilla, huostaan otetuilla sekä maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 1, 5.)

Sosiaali- ja terveysministeriön syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkiallisen ohjelman (2011-2015) loppuarvion mukaan pääpaino syrjäytymisen ehkäisyn palvelujen kehittämisessä olisi peruspalveluissa; painopiste tulisi siirtää korjaavasta työstä ehkäisevään työhön. Varhainen tuki ja ongelmien ehkäisy edellyttävät peruspalvelujen vahvistamista ja eri sektoreiden tiivistä yhteistyötä. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen on ollut yksi Kaste-ohjelman painopiste. Koska koulutus on yksi lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kulmakivistä, oppilashuollon ja oppilaanohjauksen merkitys korostuu.

Oppilashuolto tukee kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisyä esimerkiksi KiVa-koulu -ohjelman avulla. Myös Työ- ja elinkeinoministeriö on koordinoanut Nuorten yhteiskuntatakuun. Sen päämääränä on saada kaikille nuorille työelämässä tarvittavaa osaamista ja että tuen tarve tunnistettaisiin ajoissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 6.) Klasenin (2001) mukaan koulutuspolitiikan painopisteenä sosiaalista syrjäytymistä käsiteltäessä on huomioitava heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden valmiuksia eikä niitä, jotka pystyvät käyttämään järjestelmää tehokaimmin. Siksi sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseen tähtäävän koulutuspolitiikan painopisteen on keskityttävä kouluun pääsyn ja saavutusten jakautumiseen keskiarvojen sijasta. Lapsuuden sosiaaliseen syrjäytymiseen kohdistuvan vaikutuksen lisäksi koulutuspolitiikka voi myös edistää aikuisten sosiaalista syrjäytymistä. Suuri osa siitä liittyy jo keskusteltuihin kysymyksiin, jotka koskevat koulunkäynnin keskeyttämistä, koulunkäynnin epäonnistumista ja heikkoja saavutuksia koulutusjärjestelmässä. Näillä tuloksilla on kielteisiä vaikutuksia sosiaaliseen syrjäytymiseen aikuisina.

Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla olevalla Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalla 2016-2019 on oma osuus toteutettavanaan hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden, köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämisen, osalta. Heidän tavoitteenaan on ”maailman osallistuvien nuorisot”. Se koostuu osatavoitteista, jotka ovat ”kaikilla lapsilla ja nuorilla on vähintään yksi harrastus”, ”nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen vahvistuu”, ”nuorten kansainvälinen osallistuminen ja yrittäjyys lisääntyvät” sekä ”julkiset palvelut tukevat nuorten osallisuutta ja vähentävät eriarvoisuutta”. (Valtion nuorisoneuvosto 2015.)

Jokaisessa kunnassa on lisäksi omat toimenpiteensä ja ohjelmansa nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi esimerkiksi jotkin kunnat ovat saaneet tukea ME-säätiöltä, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä ja katkaista lasten, nuorten ja perheiden syrjäytymiskierteet sekä pureutua syrjäytymisen todellisiin juurisyihin. Porin kaupungin sivistystoimialan palveluohjelmassa pitkän aikavälin tavoitteeksi on mainittu nuorisot- ja erityisnuorisotyön koordinointi, nuorisokeskuksen palvelujen ja työmuotojen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Varhaiskasvatustyön tavoitteena ovat lasten ja heidän huoltajiensa osallistuminen ja vaikuttaminen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, sekä lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen. Opetusyksikössä nousi tavoitteiksi opetussuunnitelmien kehittäminen ja niiden toteutumisen edistäminen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen sekä joustavien ja monipuolisten elinikäisten oppimisen polkujen mahdollistaminen. Koska Pori on val-

takunnallisesti tunnettu lasten ja nuorten kulttuurikaupunki, kulttuuriyksikön pitkän ajan tavoitteena on vahvistaa lastenkulttuurin toimintojen kehitystä. Liikunta- ja nuorisoyksikön tavoitteina ovat hyvinvoinnin lisääminen liikuntapalveluja tarjoamalla ja tukemalla niin, että terveytensä kannalta riittävästi liikkuvien määrä kasvaa, sekä nuorten hyvinvoinnin, elinolosuhteiden ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Porin kaupunki lisää porilaisten lasten ja nuorten liikuntaa uusilla koulun, varhaiskasvatuksen sekä liikunta- ja nuorisoyksikön toimilla. Lisäksi nuorisopassia kehitetään sekä sen harrastusmahdollisuuksia lisätään. (Porin sivistystoimialan palveluohjelma 2017.)

4.6 Nuorisopassi Porissa – konkreettinen toimenpide nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn

Porin kaupungissa on vuodesta 2012 lähtien ollut käytössä 7.-luokkalaisille kohdennettu harrastepassi. Lukuvuodesta 2015-2016 alkaen passin kohderyhmä on laajennettu kattamaan kaikki yläkoululaiset. Passi tunnetaan Porissa nimellä nuorisopassi. Nuorisopassi on toteutettu yhdessä kaupungin yhteistyökumppaneiden kanssa, joten mukana on kaupungin palveluiden lisäksi myös yksityisten toimijoiden tarjoamia etuja. Nuorisopassilla koululaiset saavat erilaisia etuja sekä liikunta- että kulttuuripalveluiden muodossa, joten tarkoituksena on aktivoida porilaisia nuoria niin liikunta- kuin kulttuuriharrastustenkin pariin. Nuorisopassin vahvuus on se, että passit jaetaan koulussa kaikille oppilaille, mikä antaa kaupungissa asuville nuorille tasa-
puoliset mahdollisuudet harrastaa ja kokeilla eri harrastuksia. Nuorisopassin tavoitteena ovat nuorten harrastusmahdollisuuksien sekä nuorten osallisuuden lisääminen ja yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille.

Porin kaupunki pyrkii toteuttamaan nuorten hyvinvoinnin edistämistä sekä syrjäytymisen ehkäisyä muun muassa nuorisopassin avulla panostamalla nuorten harrastustoimintaan. Harrastusmahdollisuuksien edistäminen on yksi parhaita tapoja lisätä nuorten hyvinvointia. Harrastukset tukevat nuoren osallisuutta yhteiskunnassa, edistävät terveyttä, vahvistavat itseluottamusta ja oman minän kehittymistä. Ne lisäävät vuorovaikutustaitoja, mikä on hyvin tärkeää nykypäivän enenevässä määrin verkostoitumiseen pohjautuvalle yhteiskunnalle.

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani tuodaan esille Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasoa eri ulottuvuuksien pohjalta, tarkastelemalla syrjäytymisen kokemuksellista ulottuvuutta. Koska erityisesti heikko elämänhallinta ja hyvinvointipuutteet lisäävät syrjäytymisen riskiä, tässä tutkimuksessa tarkastellaan eritoten sitä, mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua ja syrjäytymisriskiä selittäviä tekijöitä. Porin kaupungissa yksi konkreettinen tapa yläkoululaisten syrjäytymisen ehkäisyyn on nuorisopassi. Tutkielmassani selvitetään nuorisopassin tuomia hyötyjä tavoitteellisesta eriarvoisuuden kaventamisesta ja syrjäytymisen ehkäisystä, nuorten kokemusten kautta.

Tutkielmassa tutkitaan nuorten kokemuksia omasta hyvinvoinnin tasostaan kolmen eri ulottuvuuden avulla. Selittävinä tekijöinä käytän jokaisessa ulottuvuudessa samoja sosiodemografisia ja koettuun vapaa-aikaan liittyviä tekijöitä. Lisäksi ulottuvuuksissa tarkastellaan myös teoriasta ilmeneviä muita taustatekijöitä, jotka mahdollisesti selittävät kyseisen ulottuvuuden toimintaa. Nuorten vapaa-aikaan liittyviä ominaisuuksia sekä kokemuksia nuorisopassista tuon julki tutkimustulosten suorilla jakaumilla sekä ristiintaulukoinneilla.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Pääkysymys:

- Millainen on Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin taso eri ulottuvuuksilla ja mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua selittäviä tekijöitä?

Alakysymykset:

- Millaisena näyttäytyy Porin ysiluokkalaisten elämänhallinta ja mieliala?
- Millaista on Porin ysiluokkalaisten kouluviihtyvyys?
- Millaisena porilaisten nuorten vapaa-aika näyttäytyy tutkimusten valossa?
- Miten nuoret kokevat nuorisopassin? Tuottaako nuorisopassi tavoitteellista eriarvoisuuden kaventamista ja onko sillä syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus?

5.2 Tutkimuksen kohde ja aineisto

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasoa eri ulottuvuuksilla sekä erityisesti syrjäytymisen kokemuksellista ulottuvuutta. Tutkimuksessa analysoidaan eritoten sitä, mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua ja sen heikentymisestä aiheutuvan syrjäytymisriskin selittäviä tekijöitä. Mielenkiintoista on myös tutkia sitä, tuottaako nuorisopassi tavoitteellista eriarvoisuuden kaventamista ja onko sillä nuorten mielestä syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus.

Tutkimuslupahakemukseni tutkia Porin 9.-luokkalaisten hyvinvointia ja syrjäytymisen kokemuksia hyväksyttiin tammi-helmikuun vaihteessa 2019 opetusyksikön päällikön toimesta. Tämän jälkeen otin sähköpostitse yhteyttä kaikkiin kymmeneen Porin kaupungin ylläpitämän yläkoulun rehtoriin, ja kerroin heille tutkimuksestani, sen hyödyistä sekä vaikutuksista mahdollisiin tulevaisuuden toimintakäytänteisiin. Samalla he saivat osoitteen sähköiseen kyselylomakkeeseen. Tavoitteenani oli saada mahdollisimman suuri otos, jotta ilmiöstä saisi mahdollisimman laajan kuvan. Tästä syystä pyysin rehtoreita kannustamaan opetushenkilöstöä suorittamaan kyselyn jonkin oppitunnin aikana ajankäytöllisistä mahdollisuuksista riippuen. Rehtorit saivat kouluittain mahdollisuuden valita, osallistuako kyselyn toteuttamiseen. Kysely oli avoinna 25.2.-10.3.2019. Nuorten huoltajat saivat tiedon kyselystäni Wilman kautta.

Tämän tutkimuksen aineistona käytän siis helmi-maaliskuussa 2019 keräämääni Webropol -kyselyn aineistoa, johon vastasi 145 nuorta, eli noin viidesosa Porin kaupungin ylläpitämien peruskoulujen 9.-luokkalaisista nuorista. Kaikista Porin kaupungin ylläpitämistä peruskouluista yllätyksekseni vain hyvin vähäinen määrä valikoitui rehtoreiden kiinnostuksen mukaan tutkimukseeni, ja useista muistutuksista huolimatta vastauksia tuli toivottua vähemmän. Tutkimuksen aineistossa hieman yli puolet vastanneista on tyttöjä. Tutkimuksen tekijä ei anonymiteettisuojaan vuoksi tiedä kuinka monessa ja missä koulussa tutkimus lopulta suoritettiin.

Kyselylomakkeen suunnittelin niin, että siinä oli valmiit vastausvaihtoehdot, jotta se aiheutti vastaajille mahdollisimman vähän vaivaa ja eritoten koen sen olevan nuorille luontevin tapa vastata kyselyyn. Lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus avoimiin kenttiin avata vastaustaan, mikäli niin halusivat. Koska tutkimukseen vastattiin sähköisellä kyselylomakkeella, tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää se, etten voi olla varma siitä, kuinka totuudenmukaisesti nuoret ovat kysymyksiini vastanneet.

Kyselylomake jakautui viiteen eri aihealueeseen. Ensimmäinen aihealue koostui nuorten taustatiedoista. Lomakkeessa kysyttiin nuorten sukupuolta, syntyperää, sekä perhe- että asumistaustaa. Nuoret saivat myös kertoa vanhempiensa taustoista, kuten koulutuksista, ammasteista, elämähallinnasta ja elämänlaadusta. Lisäksi nuoret kertoivat kokemuksiaan perheensä toimeentulosta.

Kyselylomakkeen toinen aihealue koski nuorten koulunkäyntiä ja siellä viihtyvyyttä. Nuorilta kysyttiin koulunkäynnin mielekkyydestä sekä kokemuksista luokan yleisestä ilmapiiristä sekä mahdollisesta kiusaamisesta. Nuoret saivat kertoa myös tulevaisuuden suunnitelmistaan peruskoulun päätyttyä. Kyselyssä kartoitettiin myös nuorten oppimisvaikeuksiin liittyviä asioita. Nuorilta kysyttiin myös ajatuksia siitä, miten hyvin he tulevat toimeen koulussa olevien opiskelijoiden, muun opetushenkilöstön sekä muiden koulussa työskentelevän henkilökunnan kanssa. Lisäksi oli mielenkiintoista tietää, kokivatko nuoret saavansa tarvittavaa apua ja informaatiota koulun oppilashuollon jäseniltä. Lopuksi kyseltiin nuorten kokemuksia vanhempiensa ajatuksista koulunkäynnin ja tulevaisuuden suhteen.

Kyselyn kolmas aihealue koski nuorten vapaa-aikaa. Aihealueessa kartoitettiin nuorten vapaa-ajanviettopaikoja sekä mahdollisia harrastuksia. Nuoret saivat kertoa ajatuksiaan vapaa-ajan sekä perheen yhteisen ajan riittävyydestä. Nuorten vastauksista myös ilmeni, kuinka usein he tapaavat vapaa-ajallaan kavereitaan kasvatusten, ja kuinka usein he käyttävät elektroniikkaa yhteydenpitovälineenä.

Neljäs aihealue koski nuorten elämänlaatua ja syrjäytymisen kokemuksia. Nuorilta kysyttiin kysymyksiä heidän tyytyväisyydestään eri elämän osa-alueisiin sekä kokemuksia hyvinvointiin liittyviin aiheisiin. Lisäksi kysyin kaverisuhteista ja sen riittävyydestä, sekä yksinolemisen ja syrjäytymisen kokemuksista. Nuorilla oli myös mahdollisuus kertoa, miten heidän mielestään syrjäytyminen ilmenee ja mistä syrjäytyminen tai syrjäytymisvaaraan joutuminen heidän mielestään johtuu.

Kyselylomakkeen viimeinen aihealue koski nuorisopassia. Nuoret saivat kertoa nuorisopassin käyttökokemuksista sekä ajatuksiaan nuorisopassin tuomista hyödyistä. Nuorilta kysyttiin myös mielipidettä nuorisopassin asettamista tavoitteista ja niiden toteutumisesta. Lisäksi nuorilla oli mahdollisuus kertoa kehitysideoita nuorisopassin personointia varten.

Tämä tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, noudattamalla Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) edellyttää tutkijalta rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta niin tutkimuksen teossa, tulosten tallennuksessa, esittämisessä kuin tutkimustulostenkin arvioinnissa, vastuullista lähdesuojan kunnioitusta sekä viittauskäytäntöjen totuudellisuutta. Olen toiminut tutkimuslupahakemuksessani esittämieni käytäntöjen ja lupauksen mukaisella tavalla, sekä käyttänyt kerättyä aineistoa luottamuksellisesti ainoastaan tässä tutkimuksessa. Olen noudattanut salassapitovelvollisuutta sekä säilyttänyt anonymiteettisuojaan. Lisäksi olen raportoinut kaikki tutkimukseen liittyvät ominaisuudet rehellisesti sekä avoimesti.

Lisäksi tämä tutkimus on tehty tieteellisen tutkimuksen normien mukaisesti, ja luotettavuus on sen ensimmäinen edellytys. Metsämuurosen (2015) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää verrannollisena mittarin luotettavuuteen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tulosten luotettavuutta kuvataan reliabiliteetin ja validiteetin käsitteillä. Reliabiliteetti viittaa tutkimuksen toistettavuuteen. On siis syytä pohtia, onko tutkimustulos vain sattumaa vai kyetäänkö tulokset riippumattomasti toistamaan? Validiteetin luottamussisältö on se, mittaako tutkimuksessa käytetyt menetelmät sitä ilmiötä, jota halutaan tutkia.

Tutkittaville olen kertonut avoimesti tutkimuksen tarkoituksesta ja sen mahdollisesti tuottamista hyödyistä. Ainoa kontaktini vastaajiin oli kyselylomake, jonka alkuun laadin kirjoitelman, jossa käsiteltiin niin tutkimuksen tarkoitusta kuin vastaajien anonymiteettiäkin. Kyselyn lopussa oli sähköpostiosoitteeni, mikäli vastaajalla olisi ollut kysyttävää tutkimuksestani. Huoltajat saivat kyselystäni tiedon Wilman kautta. Myös heille annettiin mahdollisuus ottaa minuun sähköpostitse yhteyttä, mikäli tutkimukseni herätti ajatuksia tai kysymyksiä. Tutkimukseen osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista, ja rehtorit saivat kouluittain vaikuttaa siihen, haluavatko tutkimukseeni osallistua. Tutkimusaineisto on käsitelty luottamuksellisesti ja mahdolliset tunnistetiedot on hävitetty tutkimuksen päätyttyä.

Olen kuvannut raportissani mahdollisimman tarkasti ja avoimesti tutkimusprosessin vaiheita sekä tekemiäni valintoja. Lisäksi olen kertonut tutkimusaineiston hankinnasta sekä sen käytöstä. Tutkimuskysymykseni muuttui aineistoni laajuuden vuoksi syrjäytymisen kokemuksesta enemmänkin nuorten hyvinvoinnin tasoon ja sen vaihtelua selittäviin tekijöihin, unohtamatta kuitenkin hyvinvoinnin heikkenemisestä johtuvaa syrjäytymisen kokemusta. Viitekehysten valinta olisi siis alusta alkaen voinut ehkä olla selkeämpi ja rajatumpi.

Vaikka tutkimusaiheestani on tehty useampia aikaisempia tutkimuksia, ei kyseistä aihetta ole kohdistettu yksinomaan porilaisiin nuoriin. Lisäksi koen, että nuorten on ehdottoman tärkeää saada tuoda julki omaa hyvinvoinnin tasoaan sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Siksi tutkimusaiheen valinta on eettisesti perusteltua. Tutkimustulosten avulla on mahdollista arvioida, kehittää ja suunnata tutkimuksessa esille nousseita tarpeita tulevaisuuden toimintakäytänteiksi. Piperin ja Simonsin (2005) mukaan eettisesti toteutettu tutkimus ei saa aiheuttaa minkäänlaista haittaa. Heidän mukaansa tutkimuksen tavoitteena on myös pyrkiä hyvään sekä tuottaa tutkimukseen osallistujille hyötyä. Tavoitteenani onkin, että tämä tutkimus osoittautuu hyödylliseksi niin siihen osallistujille kuin myös kokonaisvaltaisesti Porin kaupungillekin. Toivon, että tutkimukseni herättää ymmärrystä niin osallistujissa, päättäjissä ja ihan kaikissa ihmisissä siitä, kuinka merkittävä ja ajankohtainen aihe nuorten elämänlaatu ja hyvinvointi sekä niiden heikkenemisestä aiheutuva syrjäytyminen on.

Selitettävät muuttujat

Tässä tutkimuksessa analysoin nuorten kokemuksia omasta hyvinvoinnin tasostaan, sekä siihen vahvasti yhteydessä olevaa syrjäytymistä, kolmella ulottuvuudella: kouluviihtyvyys, hyvää oloa tuottavat elämänhallinnalliset piirteet sekä mielihahaa tuottavat elämänhallinnalliset ominaisuudet.

Kyselylomakkeen mittarien tilastollinen analyysi suoritettiin SPSS-ohjelman avulla. Ulottuvuudet ovat muodostuneet eksploratiivista faktorianalyysia testaamalla. Faktorianalyysin avulla pyritään löytämään muuttujajoukosta yhteisiä ominaisuuksia tai ulottuvuuksia. Eksploratiivisen faktorianalyysin avulla etsitään muuttujajoukosta keskenään eniten korreloivat muuttujat. Näistä muodostuvat faktorit, eli ns. piilomuuttujat, selittävät havaittujen muuttujien vaihtelua ilman, että tutkija on ennalta tehnyt vahvoja oletuksia löydettävien faktoreiden määrästä tai niiden tulkinnasta. Faktorianalyysi tuotti minulle kolme ulottuvuutta, jotka nimesin kouluviihtyvyysfaktoriksi, hyvän olon faktoriksi ja mielihahafaktoriksi (taulukko 1).

Taulukko 1. Faktorianalyysin kolme ulottuvuutta. Lataukset ja reliabiliteetit.

	Kouluviihtyvyys	Hyvä olo	Mielipaha
Kuinka paljon pitää koulunkäynnistä	.617		
Miten hyvin tulee toimeen luokkakavereiden kanssa	.689		
Viihtyvätkö luokan oppilaat yhdessä	.772		
Onko luokassa rauhallista tyytyväisyys itseän	.758	.754	
Päivittäisten tehtävien hoitaminen		.827	
Tyytyväisyys mielialaan		.788	
Suhtautuminen tulevaisuuteen		.683	
Yksinäisyyden kokemukset			.759
Huonon itsetunnon kokemukset			.738
Pettymyksen tunteet			.851
Epäonnistumisen kokemukset			.832
Negatiiviset ajatukset			.831
Reliabiliteetti	.673	.804	.898

Ennen summamuuttujien muodostamista testasin muuttujien luotettavuutta Cronbachin Alphan avulla. Jokivuoren ja Hietalan (2007) mukaan suositusraja-arvo on suurempi kuin 0,5. Kouluviihtyvyyteen liittyvien muuttujien osalta testin arvoksi tuli 0,673. Hyvään oloon liittyvien muuttujien testin arvoksi tuli 0,804 ja näin nämä neljä muuttujaa oli mielekästä yhdistää. Mielipahan piirteisiin liittyvien muuttujien Cronbachin alpha -kerroin on 0,898 eli varsin korkea, ja näin myös nämä viisi muuttujaa oli tämän perusteella mielekästä yhdistää.

Koska myös pääkomponenttianalyysi sekä Cronbachin Alpha tukivat kolmen summamuuttujan muodostamista, tein ulottuvuuksista kolme jatkuvaa summamuuttujaa: kouluviihtyvyys, hyvä olo ja mielipaha.

Selittävät muuttujat ja muuttujamuunnokset

Selittävien muuttujien valinta pohjautuu teoriaani. Lisäksi koin tärkeäksi, että jokaisessa ulottuvuudessa voin käyttää samoja selittäviä muuttujia. Tässä tutkimuksessa elämänlaatuun ja kouluviihtyvyyteen vaikuttaviksi taustatekijöiksi, eli selittäviksi muuttujiksi, valitsin sukupuolen, perheen koetun toimeentulon, perherakenteen (asumismuodon), vanhempien koulutuksen sekä työmarkkina-aseman ja koetun vapaa-ajan määrän.

Myrskylän (2012) mukaan syrjäytyminen on erityisesti nuorten miesten ongelma. Hänen tutkimustensa mukaan, sukupuolesta riippumatta, vuonna 2010 Suomessa oli pelkän peruskoulun suorittaneista nuorista syrjäytyneitä 12,6 %. Kurosen (2010) mukaan syrjäytymisuhan alla ovat nuoret, jotka tulevat matalasta sosioekonomisesta asemasta sekä yksinhuoltajaperheistä. Lisäksi vanhempien heikko kouluttautuneisuus sekä työttömyys vaikuttavat nuorten elämänlaatuun sekä hyvinvointiin ja näin ollen lisäävät syrjäytymisen uhkaa. Ajan riittävyyden kokemus riippuu niin ulkoisista puitteista kuin mahdollisuuksien ja aikaa vievien kiinnostuksenkohteiden määrästä. Arjen kulkua määrittäviä aikatauluja on runsaasti, niiden yhteen sovittaminen on usein haasteellista. Vapaa-ajan puutteella saattaa olla myös yhteys kouluvihiytyvyyteen, sillä mikäli vapaa-aikaa eikä mielekästä tekemistä ole riittävästi, ei nuorella ole mahdollisuutta rentoutua. Tällöin panostus koulutöihinkin voi olla epämieluisia. Jos koulutöitä on paljon ja vapaa-aika kuluu niiden merkeissä, voi negatiivisuus koulunkäyntiä kohtaan kasvaa.

Sukupuolimuuttuja oli alkuperäisessä kyselylomakkeessa neliluokkainen; *tyttö, poika, muu, en halua sanoa*. Tein tutkimukseeni sukupuolimuuttujasta kaksiluokkaisen; *tyttö (0) ja poika (1)*. Muu -vastausvaihtoehdon jätin analyysin ulkopuolelle, sillä se tuotti vain huumorimielisiä vastauksia. Myös en halua sanoa – vastausvaihtoehto jäi pois analyysistä sen vähäisen vastausmäärän perusteella.

Toimeentulomuuttujassa mitataan nuoren omaa käsitystä perheen toimeentulosta. Perheen koettu toimeentulo oli alkuperäisessä kyselylomakkeessa viisiluokkainen; *tulemme erinomaisesti toimeen, tulemme melko mukavasti toimeen, pärjäämme kun teemme ostokset harkiten, mutta joudumme ajoittain tinkimään tärkeistäkin ostoksista ja hankinnoista, joudumme usein tinkimään tärkeistäkin ostoksista ja hankinnoista, joudumme aina tinkimään lähes kaikesta*. Tein toimeentulomuuttujasta kaksiluokkaisen muuttujan yhdistämällä kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa yhteen ja kolme viimeistä vaihtoehtoa yhteen. Kaksiluokkainen muuttuja sisältää siis vaihtoehdot ”*tulee toimeen (0) ja joutuu tinkimään (1)*”.

Kysymys perherakenteesta oli alkuperäisessä kyselylomakkeessa neliluokkainen; *ydinperhe, uusioperhe, yksinhuoltajaperhe, sijoitettuna kodin ulkopuolelle*. Tein muuttujasta kaksiluokkaisen yhdistämällä ydinperheen ja uusioperheen, nimeten sen ”*kahden aikuisen perheeksi (0)*”. Toiseksi luokaksi tuli ”*yksinhuoltajaperhe (1)*”, joka sai siis pysyä ennallaan. Poistin analyysistäni ”sijoitettuna kodin ulkopuolelle” -muuttujan sen vähäisen vastausmäärän perusteella.

Vanhempien koulutus oli alkuperäisessä kyselylomakkeessa kahdeksanluokkainen; *Peruskoulu, ammattikoulu, lukio, opistotasoinen tutkinto, korkeakoulu, yliopisto, muu koulutus, en osaa sanoa*. Tein muuttujasta kaksiluokkaisen yhdistämällä *ammattikoulun sekä lukion, nimeten sen keskiasteeksi ja yhdistämällä korkeakoulun ja yliopiston, nimeten sen korkea-asteeksi*. Peruskoulun, opistotasoinen tutkinnon sekä muun koulutuksen jätin pois analyysistani niiden puutteellisuuden tai vähäisen vastausmäärän perusteella. Lisäksi en osaa sanoa -vastaukset jäivät analyysista pois. Koska kyselylomakkeessa kysymys vanhempien koulutustaustasta oli erikseen, yhdistin muuttajat. Jotta erilaiset perherakenteet tuli huomioiduiksi, tein koulutusmuuttujasta sellaisen, joka kuvaa sitä, että *perheessä molemmilla huoltajilla on keskiasteen koulutus (0) tai huoltajista edes toisella on korkea-asteen koulutus (1)*.

Molempien vanhempien työmarkkina-asema oli alkuperäisesti kymmenenluokkainen; *töissä kokopäiväisesti kodin ulkopuolella, töissä osapäiväisesti kodin ulkopuolella, yrittäjä, maanviljelijä, koti-äiti/koti-isä, työtön, eläkkeellä, opiskelija, muu tilanne, en osaa sanoa*. Tein muuttujasta kaksiluokkaisen yhdistämällä neljä ensimmäistä (*töissä kokopäiväisesti kodin ulkopuolella, töissä osapäiväisesti kodin ulkopuolella, yrittäjä, maanviljelijä*) vastausvaihtoehtoa, ja nimeämällä sen *"töissä"*. Vaihtoehdot *"koti-äiti/koti-isä, työtön, eläkkeellä sekä opiskelija"* yhdistin omaksi muuttujakseen, nimeten sen *"muutoin työmarkkinoiden ulkopuolella"*. Muu tilanne sekä en osaa sanoa -vastaukset jätin analyysin ulkopuolelle. Koska kyselylomakkeessa kysymys vanhempien työmarkkina-asehasta oli erikseen, yhdistin muuttajat. Jotta erilaiset perherakenteet tuli huomioiduiksi, tein työmarkkina-asehasta sellaisen muuttujan, joka mittaa sitä, että joko *perheen kaikki huoltajat ovat töissä (0) tai huoltajista joku on työmarkkinoiden ulkopuolella (1)*.

Koettua vapaa-ajan määrää kuvaava muuttuja oli alkuperäisessä kyselylomakkeessa neliluokkainen; *liian vähän, sopivasti, liikaa, en osaa sanoa*. Muuttujaan en tehnyt muuta muunnosta, mutta *"en osaa sanoa"* -vastaukset jätin analyysin ulkopuolelle. Uusi muuttuja sisältää siis vastausvaihtoehdot *liian vähän (0), sopivasti (1) ja liikaa (2)*.

Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytetään monimuuttujamenetelmänä varianssianalyysia. Tutkimustehtävänä analysoidaan hyvinvoinnin vaihtelua selittävien muuttujien välisiä yhteyksiä kolmeen selitettävään muuttujaan (kouluviihtyvyys, hyvä olo, mielipaha) sukupuolittain, bivariaatisti sekä kahden eri monimuuttujamallin avulla, omissa luvuissaan.

Varianssianalyysi soveltuu tutkimuskysymyksiin, joissa kiinnostuksen kohteena on se, mitä vaikutuksia eri selittäville muuttujilla on tutkittavaan ilmiöön eli tässä tutkimuksessa nuorten elämänlaatuun ja kouluviihtyvyyteen. Varianssianalyysin avulla on myös mahdollista tutkia useiden selittävien muuttujien yhtäaikaista vaikutusta selitettävään muuttujaan. Varianssianalyysin nollahypoteesi on ryhmien keskiarvojen yhtäsuuruusoletus. (Kts. mm. Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011.)

Tässä tutkimuksessa monimuuttujamalleja on kaksi. Perusteluna jaolle on vanhempien koulutustaustan ja perherakenteen vahva yhteys; yksinhuoltajaperheissä ei ollut yhtäkään korkeasti koulutettua huoltajaa. Tämä siis vääristi tuloksia. Monimuuttujamalli 1 (MM1) sisältää perherakenteen, koetun toimeentulon, vanhempien työmarkkina-aseman sekä koetun vapaa-ajan määrän. Monimuuttujamalliin 2 (MM2) sisältyy puolestaan vanhempien koulutustausta, koettu toimeentulo, vanhempien työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä.

Lisäksi halusin tutkia yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla kouluviihtyvyys sekä mielipaha-luvuissa teoriassa muita esiin tulleita eri tekijöiden vaikutuksia eri selitettäviin muuttujiin. Näiden tekijöiden yhdistäminen kaikkiin ulottuvuuksiin ei kuitenkaan ollut mielekästä, joten päädyin ottamaan nämä erikseen tarkastelun kohteeksi ulottuvuudesta riippuen. Nuorten vapaa-aikaan liittyviä ominaisuuksia sekä kokemuksia nuorisopassista tuon julki tutkimustulosten suorilla jakaumilla sekä ristiintaulukoinneilla.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Kouluviihtyvyys

Tässä luvussa vastataan tutkimuskysymykseen ”*millaista on Porin ysi luokkalaisten kouluviihtyvyys?*” tuomalla esiin nuorilta saamieni vastausten suoria jakaumia. Lisäksi vastaan tutkimuskysymykseen ”*millainen on Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin taso eri ulottuvuuksilla ja mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua selittäviä tekijöitä?*” kouluviihtyvyyden osalta, tutkimalla sukupuolen, koetun toimeentulon, asumismuodon, vanhempien koulutustaustan sekä työmarkkina-aseman, ja koetun vapaa-ajan määrän vaikutusta kouluviihtyvyyteen varianssien avulla. Tarkastelen muuttujia ensin bivariaatisti ilman vakiointia muilla selittävillä muuttujilla. Tämän jälkeen lisään malliin muut tekijät siten, että monimuuttujamallissa 1 (MM1) selittävinä muuttujina ovat sukupuoli, koettu toimeentulo, perherakenne, vanhempien työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä ja monimuuttujamalliin 2 (MM2) sisältyvät selittävinä muuttujina sukupuoli, koettu toimeentulo, vanhempien koulutustausta ja työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä. Lopuksi muuttujia tarkastellaan monimuuttujamalleittain sukupuolen osalta.

Kouluviihtyvyys muotoutuu eri kouluhyvinvoinnin osa-alueista. Viihtyvyys koulussa määritellään yleensä muun muassa positiivisina kohtaamisina oppilaiden ja opetushenkilöstön välillä, sekä vaihteluna arkirutiinista. Tutkimustulosteni mukaan hieman yli puolet vastanneista nuorista pitää koulunkäynnistä. THL:n teettämän vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tulokset viittaavat samaan ilmiöön. Nuoret, jotka eivät pitäneet koulunkäynnistä perustelivat sitä muun muassa uuden opetussuunnitelman huonoudella, liian aikaisilla aamuherätyksillä sekä kouluruuan pahalla maulla. Yksi nuorista kertoi koulunkäynnin menevän hyvin ja sen olevan läksyjä lukuun ottamatta melko mukavaa. Nuorten elämässä sekä myöhemmissä ystävyys- ja vertaissuhteissa merkittävä vaikuttava tekijä voi olla koulukiusaaminen – kiusatuksi tuleminen sekä kiusaajana oleminen. Pörhölä (2008) toteaa kiusaamisen kaltaisten vertaissuhdeongelmien vaikuttavan yksilön henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Koulussa tämä saattaa näkyä esimerkiksi poissaolojen määränä. Reilu kymmenes vastaajista ilmoitti, että heillä on melko usein poissaoloja koulusta, mutta tässä yhteydessä poissaolot eivät johtuneet kiusaamisesta. Vaikka valtaosa nuorista koki, ettei heitä ole kiusattu koulussa ollenkaan tämän lukukauden aikana,

lähes kolmasosa on joutunut kiusaamisen kohteeksi. Tulos on huolestuttavan korkea (taulukko 2), ja se saattaa heijastua koulussa viihtymättömyyteen.

Taulukko 2. Negatiivisesti koulunkäyntiin liittyvien tekijöiden osuus, %

	%
Ei pidä koulunkäynnistä	42.8
On melko usein poissaoloja koulusta	13.8
On tullut kiusatuksi tämän lukukauden aikana	28.3
On kiusannut toisia tämän lukukauden aikana	20.7

Nuorisobarometrin (2017) mukaan myönteinen kuva koulunkäyntiin on yhteydessä koulussa hyvin pärjäämiseen. Samaa tukee myös WHO:n (World Health Organization) koululaistutkimukset, joissa on todettu myös oppilaan oman arvion oppimistuloksistaan (käsitukset itsestään ja omasta osaamisestaan) olevan hyvin selityskelpoinen tekijä kouluviihtyvyyttä selittäessä. Varianssianalyysin perusteella voidaan todeta, oppilaiden koulumenestys selittää tilastollisesti merkitsevästi koulusta pitämistä (liite 2).

Kurosen (2010) mukaan ilmapiiriltään myönteinen koti mahdollistaa nuorelle turvallisen ja luottamukseen perustavan elämän. Läheiset välit perheenjäseniin sekä jatkuvuuteen perustuva suhde tuovat turvallisuuden ja vakauden tunnetta. Tulosten perusteella suurimmissa osissa nuorten kotona keskustellaan nuorten tulevaisuuden suunnitelmista ja vanhemmat kannustavat nuoria opiskeluissa. Lisäksi lähes 90 prosenttia vastaajista koki, että heidän vanhemmilleen on tärkeää, että he menestyvät elämässään. Lopuksi nuorilla oli mahdollisuus kertoa lisää omista ajatuksistaan koulunkäynnin suhteen. Eräs nuori kommentoikin, että ”*vanhempani eivät pakota minua menestymään, mutta ne kannustavat minua parhaani mukaan*”. Eräs toinen nuori koki ahdistusta tulevaisuudestaan, kommentoimalla, että ”*välillä ahdistaa tulevaisuudesta puhuminen.*”

Kouluviihtyvyyteen vaikuttavien tekijöiden monimuuttujatarkastelut

Harisen ja Halmeen (2012) mukaan kokemukset kouluhyvinvoinnista sekä kouluviihtyvyydestä syntyvät useiden eri tekijöiden ja suhteiden kasaantuvana hyvien asioiden kierteenä. Kouluhyvinvointiin vaikuttavat niin rakenteelliset, että olosuhteelliset jaot, koulupäivän aikana tapahtuvat vuorovaikutussuhteet sekä koulunkäynnin fyysinen ympäristö. Heidän mukaansa kouluviihtyvyyden edistäminen kuuluu niin koulujen, kotien kuin päätöksentekojenkin vastuulle.

Kouluviihtyvyyttä selittävinä tekijöinä tässä tutkimuksessa on käytetty sukupuolta, perheen koettua toimeentuloa, asumismuotoa, vanhempien koulutustaustaa sekä työmarkkina-asemaa ja koettua vapaa-ajan määrää.

Aiempien tutkimusten perusteella (mm. Duncan ym. 1998) voidaan todeta, että erityisesti varhaislapsuudessa koettu köyhyys vaikuttaa negatiivisesti nuorten kognitiiviseen suoriutumiseen. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella koetulla toimeentulolla on tilastollisesti merkitsevä vaikutus kouluviihtyvyyteen (taulukko 3). Ne, jotka kokevat tulevansa hyvin toimeen, viihtyvät koulussakin paremmin. Voisiko tämä johtua siitä, että nuoret ovat hyvin tarkkoja niin ulkoisesta olemuksestaan kuin muista materiaalisista tarpeistaan? Kouluviihtyvyys kun kytkeytyy olennaisesti myös hyväksytyksi tulemisen kokemuksiin; hyväksyntä koulussa kasvaa, kun on ”muodissa mukana”, ja näin ollen varaa panostaa trendikkyyteen. Tässä yhteydessä on myös huomioitava peruskoulun maksuttomuus. Epäilen, että varallisuuden merkitys saattaa lisääntyä vasta peruskoulun suorittamisen jälkeen, toisen asteen koulutuksessa, kun oppilaan on kustannettava muun muassa opiskelutarvikkeensa itse. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL 2017) tutkimusten perusteella sukupuolella ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta kouluviihtyvyyteen. Tämän tutkimuksen osalta kyseinen hypoteesi on mahdollista kumota, sillä tutkimustulokset osoittavat poikien viihtyvän tilastollisesti merkitsevästi tyttöjä paremmin koulussa (taulukko 3).

Nurmen (2011) mukaan myös yksinhuoltajaperheissä (äidin kanssa asuessa) erityisesti poikien kouluviihtyvyys ja oppimismotivaatio saattavat olla heikompaan miehisen koulutus- ja uramallin puutteen vuoksi. Varianssianalyysillä tarkasteltuna (taulukko 3) tässä tutkimuksessa perherakenteella ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta kouluviihtyvyyteen. Sukupuolen osalta tämä tukee myös aiempia tutkimuksia (kts. mm. THL 2017).

On todettu, että sosioekonomisella asemalla on suuri vaikutus lasten ja nuorten terveyteen, oppimiskykyyn, käyttäytymiseen sekä syrjäytymiseen (kts. mm. Paananen & Gissler 2014). Nuorisobarometrin (2017) tutkimustulosten perusteella vanhempien koulutustaso on vahvasti yhteydessä kouluviihtyvyyteen. Matalammin koulutettujen vanhempien jälkeläiset kokevat koulunkäynnin muita epämuokavampana. Tässä tutkimuksessa on mahdollista todeta, että nuorten kouluviihtyvyys on korkeampaa sellaisissa perheissä, joissa on vähintään yksi korkeasti koulu-

tettu aikuinen (taulukko 3). Vaikka tilastollista merkitsevyyttä ei tässä yhteydessä havaita, epäilisin, että kodin kulttuurinen pääoma, toimintamallit sekä asenteet vaikuttavat nuoren koululaisidentiteettiin vanhempien mallittaman vuorovaikutuksen kautta.

Vaikka tässä tutkimuksessa vanhempien työmarkkina-aseamalla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä nuorten kouluviihtyvyyteen, on silti mahdollista todeta, että mikäli nuoren perheessä molemmat aikuiset käyvät töissä, on nuoren koulussa viihtyminenkin positiivisempaa (taulukko 3). Tilastollisen merkitsevyyden puuttumista voisi mahdollisesti selittää sillä, että vanhempien työmarkkina-asemaa enemmän, vanhempien asenne koulua kohtaan voisi olla merkityksellisempi nuorten koulunkäyntiin ja siellä viihtymiseen. Muun muassa vanhempien aito kiinnostus nuoren koulunkäyntiin sekä kannustus opiskelemaan voisi hyvin selittää nuorten kouluviihtyvyyttä.

Sujuvaan kouluarkeen sisältyy selkeän eron tekeminen vapaa-ajan ja koulutyöskentelyn välillä. Ajan riittävyden kokemus riippuu niin ulkoisista puitteista kuin mahdollisuuksien ja aikaa vievien kiinnostuksenkohteiden määrästä. Arjen kulkua määrittäviä aikatauluja on runsaasti, ja niiden yhteen sovittaminen on usein haasteellista. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella on mahdollista todeta, että vapaa-ajan määrällä on niin bivariaatisti kuin molemmissa monimuuttujamalleissakin vaikutusta kouluviihtyvyyteen (taulukko 3). Ne, jotka kokevat, että vapaa-aikaa on sopivasti, kokevat kouluviihtyvyytensäkin parempana. Onhan se selvää, että mikäli vapaa-aikaa eikä mielekästä tekemistä ole riittävästi, ei nuorella ole mahdollisuutta rentoutua ja tällöin panostus koulutöihinkin voi olla epämieluisia. Jos koulutöitä on paljon ja vapaa-aika kuluu niiden merkeissä, voi negatiivisuus koulunkäyntiä kohtaan kasvaa. Tyttöjä ja poikia vertailtaessa, on mahdollista huomata, että vapaa-ajan määrä vaikuttaa monimuuttujamallissa 2 molemmissa sukupuolissa kouluviihtyvyyteen. On kuitenkin huomioitava, että poikien osalta kouluviihtyvyys kasvaa, mitä vähemmän vapaa-aikaa on. Voisiko tätä selittää sillä, että poikien aktiivisuustaso kasvaa, mitä enemmän heillä on tekemistä? Kun ei ole aikaa jäädä makoilemaan, pysyy vire koko ajan yllä.

Taulukko 3. Sukupuolen, koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-aseman sekä koetun vapaa-ajan määrän vaikutukset kouluviihtyvyyteen. Varianssianalyysi. F-arvot, B-arvot ja R²-arvot.

	Bivari- aatti vaikutus	Tytöt				Pojat	
		MM1	MM2	MM1	MM2	MM1	MM2
Sukupuoli	7.113***	3.448*	2.536*	-	-	-	-
Tyttö	.263***	.215*	.195*	-	-	-	-
Poika	ref.	ref.	ref.	-	-	-	-
R ²							
Toimeentulo	2.333*	.371	1.566*	.183	2.150**	.557	3.847*
Tulee hyvin toimeen	-.207	-.111	-.208	-.097	-.786	-.285	-.875*
Joutuu tinkimään	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Perherakenne	.944	.179	-	.006	-	.067	-
Kahden aikuisen perhe	-.170	-.084	-	-.023	-	-.078	-
Yksinhuoltajaperhe	ref.	ref.	-	ref.	-	ref.	-
Koulustausta	2.312	-	2.376	-	1.201	-	.499
Molemmilla vanhemmillä keskiasteen koulutus	.202	-	.252	-	.244	-	.176
Perheessä vähintään yksi korkeasti koulutettu	ref.	-	ref.	ref.	-	ref.	-
Työmarkkina-asema	.024	.619	.587	.002	.541	.540	.063
Molemmat töissä	-.027	-.113	-.121	-.009	-.150	-.191	-.074
Toinen työmarkkinoiden ulkopuolella	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Vapaa-ajan määrä	5.347***	2.343*	2.388*	1.386	1.056*	1.175	1.400*
Liian vähän	-.271	-.257	-.486*	-.224	-.445	-.609	-.632*
Sopivasti	-.493***	-.375*	-.499**	-.468	-.554*	-.349	-.066
Liikaa	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
R ²		0.096	0.053	0.073	0.084	.092	.198

F-arvot tummennettuna. *p<0.1 **p<0.05 ***p<0.01 ****p<0.001

6.2 Hyvän olon kokeminen

Tämän luvun tarkoituksena on vastata tutkimuskysymykseen ”*millaisena näyttäytyy Porin 9.-luokkalaisten elämänhallinta ja mieliala*” positiivisten asioiden valossa. Aluksi tuon ilmi nuorten hyvään oloon positiivisesti vaikuttavien tekijöiden suoria jakaumia. Tämän jälkeen vastaan varianssianalyysillä tehdyllä menetelmällä kysymykseen *Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasosta eri ulottuvuuksilla sekä hyvinvoinnin vaihtelua selittävien tekijöiden* (sukupuoli, koettu toimeentulo, asumismuoto, vanhempien koulutustausta sekä työmarkkina-asema, ja koettu vapaa-ajan määrä) vaikutuksista hyvän olon kokemuksiin. Tarkastelen muuttujia ensin bivariaattisesti ilman vakiointia muilla selittävillä muuttujilla. Tämän jälkeen lisäksi malliin muut tekijät siten, että monimuuttujamallissa 1 (MM1) selittävinä muuttujina ovat sukupuoli, koettu toimeentulo, perherakenne, vanhempien työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä ja monimuuttujamalliin 2 (MM2) sisältyvät selittävinä muuttujina sukupuoli, koettu toimeentulo, vanhempien koulutustausta ja työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä. Lopuksi muuttujia tarkastellaan monimuuttujamalleittain sukupuolen osalta.

Tulosten mukaan kyselyyn vastanneet nuoret ovat pääosin tyytyväisiä omaan elämäänsä ja niiden eri osa-alueisiin. Nuoret kokevat olevan tyytymättömiä eniten ulkonäkönsä sekä koulumenestykseensä (taulukko 4). Tässä kohtaa on myös hyvä muistaa, että nuoret elävät keskellä murrosiän tuomia haasteita, jolloin mieli sekä tunteet kulkevat äärihaluissaan ja mielialan vaihtelut saattavat vaikuttaa kokemuksiin omasta tyytyväisyydestään niin itseen kuin muihinkin elämän eri alueisiin.

Taulukko 4. Nuorten kokema tyytyväisyys eri elämän osa-alueisiin, %

	Tyytyväinen	Ei tyytyväinen eikä tyytymättöm	Tyytymättöm
Nykyinen elämä	80.9	15.6	3.5
Ihmissuhteet	79.4	14.7	5.9
Terveystila	74.3	20.6	5.1
Mieliala	75.0	15.4	9.6
Fyysinen kunto	66.9	22.8	10.3
Itse	70.1	17.9	11.9
Taloudelliset mahdollisuudet	73.3	15.3	11.5
Ulkonäkö	61.5	23.0	15.6
Vapaa-ajanviettomahdollisuudet	80.0	15.0	5.0
Koulumenestys	65.1	22.0	12.8

Turvalliset kiintymyssuhteet heijastuvat nuoren elämäntapaan, ja ovat muun muassa pohjana muille ihmissuhteille (Rönkä 1997, 14). Junttilan (2015) mukaan nuoren kehityksen kannalta kaikkein ensisijaisin ja tärkein sekä turvallisin, ymmärtäväisin ja sosiaalista hyvinvointia parhaiten tukeva paikka on koti. Nuoren sosiaaliselle ja emotionaalille hyvinvoinnille kodin merkitys on äärettömän suuri, koska useimmiten koti on se paikka, jossa nuori saa hyväksyntää ja voimakasta yhteenkuuluvuutta. Tutkimustulosteni mukaan yli 80 prosenttia vastanneista nuorista kokee, että he pystyvät keskustelemaan vanhempiensa kanssa asioistaan.

Nuorten taidoissa solmia uusia ystävyssuhteita on myös eroja. Uusien ihmissuhteiden luomiseen vaikuttavat nuoren omat asenteet, persoonallisuus sekä toimintatavat. Joillekin nuorille uusiin ihmisiin tutustuminen on helppoa ja vaivatonta. Jotain taas voi pelottaa uusien ihmissuhteiden luominen. Tällöin voi olla taustalla turvattomuuden kokemuksia tai pelko joutua torjutuksi. Lisäksi heikko luottamus itseensä tai kykyihinsä tulla hyväksytyksi voivat vaikuttaa tähän. Vähän yli puolet vastaajista ilmoittaa tutustuvansa helposti uusiin ihmisiin ja reilu 70 prosenttia vastaajista kokee, että pystyy luomaan ja ylläpitämään uusia ystävyssuhteita.

Ystävyssuhteet ovat tärkeä osa lapsen ja nuoren elämää. Ritokosken (2010) mukaan ystävyssuhteet mahdollistavat ”kumppanuuden, monenlaisten virikkeiden saamisen ja hauskanpidon lisäksi mahdollisuuden sosiaalisten taitojen kehittymiseen, luottamuksen ja läheisyyden kokemiseen, itsetunnon kohentamiseen, emotionaalisen tuen, neuvojen ja avun saamiseen.” Tutkimustulosten perusteella yli 70 prosentilla nuorista on vähintään melko paljon kavereita. Lisäksi lähes kaikilla vastaajista (95,2 %) on vähintään yksi läheinen ystävä, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti.

Hyvän olon kokemuksiin vaikuttavien tekijöiden monimuuttujatarkastelut

Kaikkosen ym. (2014) mukaan hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä sosioekonomisia eroja on mahdollista havaita jo pienillä lapsilla. Heidän tutkimuksensa mukaan vanhempien sosioekonomiset terveys- ja hyvinvointierot, sekä tässä yhteydessä myös taloudelliset ja tiedolliset resurssit, vaikuttavat nuorten hyvinvointiin ja ympäristöön, jossa kehittyvät. Tutkimustulosteni perusteella (taulukko 5) tämä hypoteesi voidaan vahvistaa. Koetun toimeentulon vaikutus hy-

vän olon kokemuksiin tuo tilastollisesti merkitsevän vaikutuksen niin bivariaatisti, monimuuttujamalleissa kuin tyttöjen ja poikienkin osalta. Nuoret, jotka kokevat perheen toimeentulon hyvänä, kokevat elämänhallintansa paremmaksi, kuin ne nuoret, jotka kokevat perheensä toimeentulon heikompana. Tätä on mahdollista selittää muun muassa sillä, että hyvin toimeentulevilla perheillä on mahdollisuus kustantaa nuorelle vapaa-aikaan liittyviä aktiviteetteja, kuten elokuvalippuja, konserttilippuja, matkoja sekä muita hyvinvointia edistäviä toimintoja.

Pisa-tutkimuksen (2015) tuloksista on mielenkiintoista huomata, että ero tyttöjen ja poikien tyytyväisyydestä elämäänsä on huomattava; poikien asennoituminen on huomattavasti tyttöjä myönteisempää. Tutkimustulokseni vahvistaa myös tämän hypoteesin, sillä sukupuolella on tilastollisesti merkittävä vaikutus hyvän olon kokemuksiin. Rissasen (2016) tutkimusten mukaan ydinperheessä asuvilla nuorilla on muissa perhemuodoissa asuvia nuoria korkeampi hyvinvointi ja pienempi riski riskikäyttäytymiseen. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu sama yhteys ja tulosten perusteella ydinperhe näyttäytyy suojaavana tekijänä (Kts. mm. Breivik & Olweus 2006). Tässä tutkimuksessa asumismuodon ja elämänlaadullisten tekijöiden välillä syntyi tilastollisesti merkitsevä bivariaatti yhteys. Taulukosta 5 on myös mahdollista huomata, että eritoten tytöillä asumismuotoon liittyvä hyvinvointi on yhteydessä hyvään oloon. Kahden aikuisen perheessä asuvilla tytöillä ovat tilastollisesti merkitsevästi parempi hyvinvoinnin taso, kuin yksinhuoltajaperheissä asuvilla.

THL:n teettämän tutkimuksen (2018) mukaan perheen matala koulutustaso ilmenee usealla eri hyvinvoinnin ulottuvuudella. Lisäksi ne näyttäisivät olevan luonteeltaan pysyviä. Perheen hyvä sosiaalinen asema sekä korkeampi koulutustaso ovat yhteydessä muun muassa lasten ja nuorten parempaan terveyteen sekä terveyden kannalta edullisempiin elintapoihin. Lisäksi korkealla koulutustasolla on positiivinen yhteys nuoren arjenhallintaan sekä korkeampaan osaamistason. Tämän tutkimuksen perusteella on mahdollista todeta, että perheissä, joissa on vähintään yksi korkeasti koulutettu aikuinen, nuorten hyvinvoinnin taso on korkeampi, vaikka tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei löydykään (taulukko 5). Olisiko tätä mahdollista selittää sillä, että vanhempien korkeampi koulutustausta vaikuttaa tietoisuuteen elämänlaatuun ja hyvinvointiin liittyvissä arvoissa sekä valinnoissa? Näin ollen myös nuoret mallittavat vanhempiensa tapoja toimia tietoisesti hyvinvointia edistävällä tavalla.

Paanasen ja Gisslerin (2014) mukaan vanhempien matala sosioekonominen asema on yhteydessä heidän lastensa hyvinvointiongelmien yleisyyteen. Vanhemman työttömyys on kiistatta

perheen ja lasten hyvinvoinnin riskitekijä, mutta se ei välttämättä aiheuta pahoinvointia. Työttömyyden vaikutukset riippuvat pitkälti perheen historiasta, nykytilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä. Toisinaan työttömyys voi avata uusia mahdollisuuksia ja vahvistaa perheen ja lasten hyvinvointia. Joissain tilanteissa se voi laukaista aikaisemmin vaikuttaneet perheen hyvinvoinnin uhat sekä murtaa perheen aikaisemmin vahvan hyvinvoinnin perustan. Tämän tutkimuksen mukaan perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat töissä, nuoret kokevat olevansa tyytyväisempiä elämänlaatuunsa, vaikka tilastollista merkitsevyyttä ei löydykään (taulukko 5). Tätä voidaan yksinkertaisesti selittää esimerkiksi sillä, että työssäkäynti tuo perheelle tuloja, ja mahdollistaa mukavamman elämän. Lisäksi uskoisin vanhempien työssäkäynnillä olevan myös positiivinen merkitys nuorten saamiin asenteisiin elämästä ja siinä pärjäämisessä.

Yleisesti tiedetään, että aktiviteetteihin käytetty vapaa-aika edistää subjektiivista hyvinvointia sekä vaikuttaa pitkään ikään suojaavana tekijänä (ks. esim. Agahi & Parker 2008). Vapaa-ajan aktiivisuudella on mielialaa kohottava vaikutus, ja hyvän mielialan vallitessa ihminen on kykenevä tekemään monenlaisia asioita. Koulun vastapainoksi on tärkeää, että nuori muistaa vapaa-ajallaan rentoutua ja virkistyä. Muun muassa harrastusten ja muun mielekkään tekemisen avulla on mahdollista saada uudenlaista sisältöä ja merkitystä elämään; uusia ystäviä ja taitoja, tavoitteita sekä päämääriä. Tämä lisäävät kokemusta elämän mielekkyydestä. Vapaa-ajan tarkoituksena on tehdä jotain mieluisaa, jotta ajatukset irtautuvat kiireistä, murheista ja muista arjen rutiineista. Ei ole siis yllättävää, että tämän tutkimuksen mukaan vapaa-ajan määrällä on tilastollisesti merkitsevä vaikutus hyvän olon kokemukseen (taulukko 5).

Taulukko 5. Sukupuolen, koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-aseman sekä koetun vapaa-ajan määrän vaikutukset hyvän olon kokemuksiin. Varianssianalyysi. F-arvot, B-arvot ja R²-arvot.

	Bivariaatti			Työt		Pojat	
	vaikutus	MM1	MM2	MM1	MM2	MM1	MM2
Sukupuoli	7.226***	5.397**	4.311**	-	-	-	-
Tyttö	1.262***	1.092**	1.026**	-	-	-	-
Poika	ref.	ref.	ref.	-	-	-	-
Toimeentulo	12.062****	3.684**	8.610***	2.906*	2.960*	3.458**	11.820***
Tulee hyvin toimeen	-2.219****	-1.451**	-2.090***	-1.683*	-1.544*	-1.170**	-5.000***
Joutuu tinki-mään	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Perhe-rakenne	5.832**	2.315	-	3.551*	-	.669	-
Kahden ai-kuisen perhe	-2.356**	-1.478	-	-1.141*	-	-1.242	-
Yksinhuoltajaperhe	ref.	ref.	-	ref.	-	ref.	-
Koulutus-tausta	.205	-	.776	-	1.138	-	.000
Molemmilla vanhemmilla keskiasteen koulutus	.279	-	.565	-	1.024	-	.002
Perheessä vähintään yksi korkeasti koulutettu	ref.	-	ref.	-	-	-	ref.
Työmark-kina-asema	.106	.607	1.211	.001	.713	.792	.051
Molemmat töissä	-.269	-.456	-.833	-.026	-.792	-.850	-.209
Toinen työ-markkinoiden ulkopuolella	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Vapaa-ajan määrä	8.165****	5.064***	5.585***	2.526*	1.562*	2.636*	3.481**
Liian vähän	-.556	-1.141	-3.014**	-.859	-2.943	-1.773	-3.404*
Sopivasti	-2.477***	-1.669***	-3.610***	-2.391	-3.771*	-2.767**	-2.530**
Liikaa	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
R ²		0.289	0.299	.262	.161	.139	.503

F-arvot tummennettuna. *p<0.1 **p<0.05 ***p<0.01 ****p<0.001

6.3 Mieliäpahan kokemukset

Tämän luvun tarkoituksena on vastata tutkimuskysymykseen ”*millaisena näyttäytyy Porin 9.-luokkalaisten elämänhallinta ja mieliala*” negatiivisten asioiden varjossa. Tuon ilmi nuorten mieliäpahaan negatiivisesti vaikuttavien tekijöiden suoria jakaumia sekä tuon julki nuorten omia ajatuksia syrjäytymisestä ja sen riskitekijöistä. Koska lapsuuden ympäristön riskitekijöihin lukeutuvat myös vanhempien päihde- ja mielenäerveysongelmat, kartoitan yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla vanhempien taustojen, kuten alkoholinkäytön ja tupakoinnin sekä mielenäerveyteen liittyvien ongelmien vaikutuksia nuorten omaan päihteiden käyttöön. Lopuksi vastaan varianssianalyysillä tehdyllä menetelmällä kysymykseen *Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasosta eri ulottuvuuksilla sekä hyvinvoinnin vaihtelua selittävien tekijöiden* (sukupuoli, koettu toimeentulo, asumismuoto, vanhempien koulutustausta sekä työmarkkina-asema, ja koettu vapaa-ajan määrä) vaikutuksia mieliäpahan kokemuksiin. Tarkastelen muuttujia ensin bivariaatisti ilman vakiointia muilla selittävillä muuttujilla. Tämän jälkeen lisään malliin muut tekijät siten, että monimuuttujamallissa 1 (MM1) selittävinä muuttujina ovat sukupuoli, koettu toimeentulo, perherakenne, vanhempien työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä ja monimuuttujamalliin 2 (MM2) sisältyvät selittävinä muuttujina sukupuoli, koettu toimeentulo, vanhempien koulutustausta ja työmarkkina-asema sekä koettu vapaa-ajan määrä. Lopuksi muuttujia tarkastellaan monimuuttujamalleittain sukupuolen osalta.

On selvää, että tunne-elämä kuohuu nuoruudessa. Aiemmin elämänmyönteisestä, avoimesta ja tyytyväisestä lapsesta saattaa tulla huonotuulinen, epäkohtelias ja vähäsanainen nuori. Nuori saattaa vaikuttaa epäkunnioittavalta ja kyvyttömältä ottamaan itseään ympäröiviä ihmisiä ja asioita huomioon, sillä nuoren energia ei välttämättä riitä olemaan empaattinen. On myös selvää, että murrosikäinen nuori joutuu tekemään töitä tunteidensa kanssa, ja muun muassa käsitys itsestään saattaa vaihdella jyrkästi myönteisestä kielteiseen. Oheisessa taulukossa (6) on kerätty nuorten vastauksia siitä, kuinka monella prosentilla vastaajista kyseiset negatiivisesti elämäntilaan vaikuttavat tekijät tapahtuvat useammin kuin kerran kuukaudessa.

Taulukko 6. Nuorten kokemia, useammin kuin kerran kuukaudessa tapahtuvia, elämänlaatuun negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä, %

	Useammin kuin kerran kuukaudessa
Ei kiinnosta ympärillä tapahtuvat asiat	51.4
Kohdellaan epäoikeudenmukaisesti	27.1
On itsetuhoisia ajatuksia	17.4
Ei suoriudu koulutehtävistä	42.1
Vaikeaa keskittyä tekemiseen	37.6
On pettymyksen tunteita	44.2
On negatiivisia ajatuksia	53.2
Väkivaltaista käytöstä	13.4
Tuntee olonsa yksinäiseksi	30.2
Tulee epäonnistumisen kokemuksia	37.5
On huono itsetunto	28.7
Tuntee itsensä avuttomaksi	19.2

Erimielisyydet ovat väistämättömiä kaiken ikäisten ihmisten välillä, eikä välienselvittely sinällään ole mitenkään negatiivinen asia. Välienselvittelytilanteissa opitaan tärkeitä asioita, erilaisten tunteiden hallitsemista, riitojen selvittelyä ja sopimista. Toisinaan ihmiset myös kiusoittelevat ja härnäävät leikillään toisiaan. Kuitenkin kiusoittelun kohde saattaa tulkita tällaiset tilanteet loukkaaviksi. Tulee kuitenkin muistaa, että järjestelmällinen kiusatuksi ja syrjityksi tuleminen tai kiusaajana oleminen on vakava asia. Tämän tutkimuksen perusteella 27 prosenttia nuorista on joutunut kiusaamisen tai syrjimyksen uhriksi edes joskus. Nuorista 17 prosenttia kertoo osallistuneensa toisten ihmisten kiusaamiseen sekä syrjimiseen. Kiusaamisella tarkoitettiin tässä yhteydessä ruumiillista tai sanallista kiusaamista ja syrjimisellä muun muassa porukan ulkopuolelle jättämistä. Sanalliseen kiusaamiseen lukeutuivat myös sosiaalinen media ja viestittelyt.

Nuorten henkilökohtaiset syrjäytymisen kokemukset, ilmeneminen sekä riskitekijät

Nuori voi syrjäytyä samanaikaisesti monesta eri elämänalueesta, kuten koulutusmalleista, vapaa-ajankäytön muodoista, arkielämän sosiaalisista suhteista ja yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista (Kemppinen 1997, 139). Poikien syrjäytymisriski ilmenee usein jo koulun aloitusvaiheessa erilaisina käytöshäiriöinä, oppimisvaikeuksina ja keskittymiskyvyn puutteena. Yläkoulu-iässä ilmenee lisäksi koulusta pinnaamista, päihteiden käyttöä ja rötöstelyä. Tyttöillä syrjäytymisriski ilmenee edellisten lisäksi syrjäänvetäytymisenä, ahdistuneisuutena ja pahana olona. Tämän tutkimuksen mukaan tytöistä noin 40 prosentilla ja pojista noin kolmanneksella on syrjäytymisen kokemuksia (taulukko 7).

Taulukko 7. Syrjäytymisen kokemukset sukupuolittain, %

Sukupuoli	On syrjäytymisen kokemuksia	Ei ole syrjäytymisen kokemuksia
Tyttö	39.7	60.3
Poika	31.7	68.3

Nuoret, joilla ei ole syrjäytymisen kokemuksia kokevat *"viettävänsä tarpeeksi aikaa kavereiden ja ihmisten kanssa"* sekä olevansa *"aktiivisia monella saralla"*. Lisäksi syrjäytymättömyyttä perustellaan sillä, että *"on helppo ystäväystyä nopeasti"*. Nuorten kuvailuista on mahdollista päätellä, että he kokevat syrjäytymisen olevan ulkopuolisuutta muista sekä epäaktiivista toimintaa. Vastauksista on myös mahdollista havaita yksinolon vapaaehtoisuus, jota ei kuitenkaan koeta syrjäytymisenä: *"En ole syrjäytynyt koska päätän itse että olen mieluummin yksin kun porukassa koska se on minulle henkisesti rasittavaa"*

Syrjäytymiskokemuksia omaavat nuoret kuvaavat syrjäytymisen ilmenevän yksinolona joko vapaaehtoisesti *"en lähde usein kotoa mihinkään jos ei ole pakko, viihdyn yksin hyvin."*, tai vasten tahtoaan *"koska oon yksin kotona joka päivä"*. Lisäksi kavereiden haluttomuus viettää aikaa *"no tota siis yleensä kaverit eivät jaksa olla ja joukkuekaverit ovat vähän "kaksinaamaisia"*, sekä tulevaisuuden uhat *"öö koskaa en halua hakee minnekkään ja en usko että saan töitä about ikinä"* nousevat nuorten vastauksissa ilmi. Nuoret tuovat syrjäytymisen kokemuksissaan ilmi myös muun muassa luonteenpiirteistään johtuvia selityksiä: *"olen luonteeltani melko epäsosiaalinen eikä minulla ja muilla ole yhteisiä kiinnostuksen kohteita"* sekä negatiivisesti vaikuttavan luokkahengen luomaa haluttomuutta viettää aikaa koulun ulkopuolella: *"luokkakaverista tulen toimeen kaikkien kanssa mutta luokassa ei ole luottamuksellisia ja hyviä ystäviä, joiden kanssa viettäisin aikaa myös vapaa-ajalla."*

22 prosenttia nuorista tuntee mielestään jonkun, joka on jo syrjäytynyt, tai vaarassa syrjäytyä. Nuorten miestä syrjäytyminen näiden henkilöiden kohdalla ilmenee muun muassa yksinolona sekä kaverittomuutena *"hän ei käy missään tapahtumissa ja on yleensä vain yksin kotona, eikä tapaa kavereita."*, heikkona koulussa pärjäämisenä *"hän ei panosta kouluun yhtään ja hänen numerot ovat huonoja"* sekä selän takana puhumisena *"selän takana puhumisena ja tekemisissä olon välttelynä, joskin henkilö ei mahdollisesti ole huomannut asiaa itse."*

Vuosittaisten nuorisobarometrien mukaan voidaan todeta, että toistuvasti nuorten mielestä ystävien puute on yksi keskeisimmistä syrjäytymisen syistä. Tämä saattaa olla merkki siitä, että nuoret kokevat syrjäytymisen olevan ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan vahvistaa kyseinen hypoteesi. 82 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että syrjäytyminen johtuu ystävien puutteesta. Seuraavaksi kannatusta tuli vanhempien tuen puutteelle, huonoon seuraan joutumiselle sekä epävarmuudesta osallistua. Nuorilla oli mahdollisuus kommentoida, mistä muista asioista syrjäytyminen voisi mahdollisesti johtua. Nuorten vastaukset liittyivät muun muassa itsetunto-ongelmiin ”*huonosta itsetunnosta*”, ulkoisiin seikkoihin ”*ulkonäöstä*”, ”*minun hygienia*”, sekä eriäviin kiinnostuksen kohteisiin ”*kaikkien muiden kiinnostuksesta poikkeavista kiinnostuksenkohteista*” sekä kiusaamiseen ”*kiusaaminen*”. Nuoret kokevat, että ystävien ja perheen tuki ovat tärkeimmät auttavat tekijät syrjäytymisestä poispääsyyn.

Kurosen (2010) mukaan syrjäytymisen riskit on mahdollista nähdä nuoren jäämisessä ilman turvallista kasvuympäristöä. Kotitaustaan kuuluvat kaikki ne asiat, joiden keskuudessa lapsi ja nuori kodissaan kasvaa ja kehittyy. Lapsuuden ympäristön riskitekijöihin lukeutuvat myös vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat. 60 prosenttia nuorista kertoi, ettei käytä lainkaan alkoholia ja 77 prosenttia, ettei tupakoi tai käytä nuuskaa ollenkaan. Kaikkosen ym. (2014) mukaan nuorten päihteidenkäyttö on yhteydessä vanhempien päihteidenkäyttöön. Perheissä, joissa vähintään toisella vanhemmalla on alkoholin liikakäyttöä, perheen lasten humalakokemusten osuus on korkeampi kuin niissä perheissä, joissa vanhemmilla ei ole alkoholin liikakäyttöä. Yksisuuntainen varianssianalyysi paljastaa, että tässä tutkimuksessa vanhempien alkoholinkäyttö sekä tupakointi/nuuskaaminen selittävät tilastollisesti merkitsevästi nuorten alkoholinkäyttöä. Vanhempien mielenterveyteen liittyvät ongelmat eivät selitä tilastollisesti merkitsevästi nuorten alkoholinkäyttöä (taulukko 8).

Taulukko 8. Vanhempien taustojen yhteys nuorten alkoholinkäyttöön. Yksisuuntainen varianssianalyysi. F-arvot ja keskiarvot.

	Nuorten alkoholinkäyttö
Vanhempien alkoholinkäyttö	4.894**
Ei lainkaan / harvemmin	3.6
Kuukausittain	3.0
Viikoittain	3.4
Päivittäin	2.3
Vanhempien tupakointi / nuuskaaminen	4.330*
Kyllä	3.1
Ei	3.4
Vanhempien mielenterveysongelmat	.973
Kyllä	3.2
Ei	3.4

F-arvot tummennettuna (p<0.05*; p<0.01; p<0.001***)**

Varianssianalyysi todistaa, että vanhempien tupakointi ja nuuskaaminen selittävät tilastollisesti erittäin merkitsevästi nuorten tupakointia ja nuuskaamista. Lisäksi vanhempien mielenterveyteen liittyvät ongelmat selittävät tilastollisesti merkitsevästi nuorten tupakointia ja nuuskaamista (taulukko 9). Vanhempien alkoholinkäytöllä ei ole yhteyttä nuorten tupakointiin/nuuskaamiseen.

Taulukko 9. Vanhempien taustojen yhteys nuorten tupakointiin / nuuskaamiseen. Yksisuuntainen varianssianalyysi. F-arvot ja keskiarvot.

	Nuorten tupakointi / nuuskaaminen
Vanhempien alkoholinkäyttö	1.109
Ei lainkaan / harvemmin	2.8
Kuukausittain	2.6
Viikoittain	2.7
Päivittäin	2.3
Vanhempien tupakointi / nuuskaaminen	17.807 ***
Kyllä	2.4
Ei	2.8
Vanhempien mielenterveysongelmat	4.951*
Kyllä	2.4
Ei	2.8

F-arvot tummennettuna (p<0.05*; p<0.01; p<0.001***)**

Mielipahan kokemuksiin vaikuttavien tekijöiden monimuuttujatarkastelut

Perheen taloudellinen tilanne on aiemmissa tutkimuksissa (mm. Pisa 2015; Nuorisobarometri 2017) ollut yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Kyseisten tutkimusten valossa on todettu, että nuoret, jotka kokevat, että heidän perheensä tulee vähintään melko mukavasti toimeen, antavat elämään tyytyväisyydelleen keskimäärin arvosanoiksi kiitettävän. Puolestaan niiden nuorten, jotka kokevat joutuvansa tinkimään lähes kaikesta, keskimääräinen arvosana on 7,1. Tämä tutkimus voi vahvistaa hypoteesin. Perheen koetulla toimeentulolla tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys mielipahan kokemuksiin (taulukko 10). On tärkeää myös havaita, että niin tyttöjen kuin poikienkin osalta toimeentulon vaikutus mielipahan kokemuksiin on tilastollisesti merkitsevä monimuuttujamallissa 2. Perheissä, joissa joudutaan tinkimään ostoksista, on nuorilla heikompi hyvinvoinnin taso. Voisiko tätä selittää esimerkiksi sillä, että nuorten vapaa-ajan toiminta sekä erityisesti harrastukset käyvät yllättävän kalliiksi vanhempien kukkarolle? Tästä syystä vanhemmilla ei välttämättä ole varaa kustantaa nuorille mielekästä, elämänlaatua ja hyvinvointia kohentavaa, harrastusta. Nuoret, ja erityisesti pojat viihtyvät enemmän porukoissa ja yhdessä vietetty aika on aktiivista. Isossa porukassa on tärkeää, että kuuluu osaksi tätä ryhmää ja siksi ”pelien ja vempelien” on oltava asian mukaisia. Valitettavasti nämä arvottavat nuoren asemaa ryhmässä. Lisäksi perheen niukka taloudellinen tilanne saattaa myös vaikuttaa negatiivisesti perheenjäsenten keskinäisiin väleihin, ja näin ollen vaikuttaa heikentäen mieli-alaan sekä hyvinvoinnin tasoon.

Rissasen (2016) tutkimuksen mukaan ydinperheen ulkopuolella asuvilla nuorilla on suurempi riski ongelmakäyttäytymiseen sekä heikentyneeseen hyvinvointiin. Tämän tutkimuksen mukaan asumismuodolla on tilastollisesti merkitsevä bivariaatti vaikutus mielipaha- faktorin muuttujiin (taulukko 10). Myös tyttöjen osalta voidaan todeta, että kahden aikuisen perheessä asuvien tyttöjen hyvinvoinnin taso on korkeampi kuin yksinhuoltajaperheissä asuvilla tytöillä.

Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimukset (LATE) osoittavat, että vain joka kolmas peruskoulun 8.-9. -luokkalaisista arvioivat oman terveydentilansa ja elämänlaatunsa erittäin hyväksi. Tuloksista havaittiin, että sosioekonomisilla taustoilla on eroja; erityisesti korkeammin koulutettujen äitien lasten terveydentila ja elämänlaatu arvioitiin yleisemmin erittäin hyväksi. Erot korkeasti ja matalasti koulutettujen äitien lasten terveydentilan ja elämänlaadun arvioissa olivat tilastollisesti merkitseviä. Tässä tutkimuksessa on mahdollista havaita koulutustaustan bivari-

aatti yhteys elämässä negatiivisesti vaikuttaviin tekijöihin (taulukko 10). Perheissä, joissa vähintään toisella aikuisella on korkeakoulutus, nuoret kokevat olevansa tyytyväisempiä elämäänsä. Molempien vanhempien keskiasteinen koulutus vaikuttaa siis negatiivisesti nuorten hyvinvointiin ja mielialaan. Lisäksi on mahdollista todeta, että vanhempien koulutustausta vaikuttaa negatiiviseen mielialaan enemmän tytöillä kuin pojilla. Tyttöjen osalta bivariaatti yhteys vanhempien koulutustaustaan on tilastollisesti merkitsevä (liite 5).

Vaikka Nuorisobarometrin (2017) ja PISA-tulosten (2015) tulokset osoittavat, että nuoret voivat suhteellisen hyvin, on kuitenkin huolestuttavaa, että heidän tulosten perusteella perheen sosioekonominen tausta näyttäisi heijastuvan kielteisesti nuoren sosiaaliseen hyvinvointiin ja elämään tyytyväisyyteen. Tässä tutkimuksessa on mahdollista todeta, vaikka tilastollista merkitsevyyttä ei syntynytkään, että vanhempien työmarkkina-asemalla on vaikutusta nuorten hyvinvointiin (taulukko 10). Perheissä, joissa toinen vanhemmista on työmarkkinoiden ulkopuolella, koetaan elämään negatiivisesti vaikuttavat asiat voimakkaammin.

Helveen ja Bynnerin (2007) tutkimuksesta selviää, että vapaa-ajan viettotavoilla on yhä tärkeämpi merkitys nuorten identiteetin muodostumiselle. Jokaisella ihmisellä on vuorokaudessa saman verran tunteja ja se, miten ajan käyttää, on jokaisen oma päätös ja valinta. Varmasti jokaiselle tulee aika-ajoin olo, että vapaa-aikaa on liian vähän kaikkeen tarpeelliseen ja kiinnostavaan. Jatkuvalle kiireyden tunteella ei kuitenkaan ole hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Tästä syystä jokaisen ihmisen tulee priorisoida ajankäyttönsä sen suhteen, mikä on oikeasti hyvinvoinnille tärkeää. Kun tekee tietoisin päätöksen omasta vapaa-ajankäytöstään, edistää samalla omaa hyvinvointiaan. Vapaa-ajan määrän tarpeellisuus on jokaiselle yksilöllistä, mutta tietoiset vapaa-ajankäyttöön liittyvät päätökset lisäävät hallinnantunnetta omaan elämäänsä sekä rentouttaa, edistäen samalla hyvinvointia. Tämän tutkimuksen perusteella vapaa-ajan määrällä on tilastollisesti erittäin merkitsevä vaikutus mielipahan kokemukseen (taulukko 10). Ne nuoret, jotka kokevat, että vapaa-ajan määrä on sopiva, kokevat hyvinvointinsakin paremmaksi. Tästäkin yhteydestä (kuten hyvän olon kokemuksissakin) on huomattava, että pojilla vapaa-ajan vähäisyys vaikuttaa elämänlaatuun positiivisemmin.

Taulukko 10. Sukupuolen, koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-aseman sekä koetun vapaa-ajan määrän vaikutukset mielipahan kokemuksiin. Varianssianalyysi. F-arvot, B-arvot ja R²-arvot.

	Bivariaatti		Tytöt		Pojat		
	vaikutus	MM1	MM2	MM1	MM2	MM1	MM2
Sukupuoli	12.792****	5.577**	3.720*	-	-	-	-
Tyttö	3.375****	2.398**	2.151*	-	-	-	-
Poika	ref.	ref.		-	-	-	-
Toimeentulo	14.427 ****	2.176	5.311**	1.484	1.553*	.557	2.940*
Tulee hyvin toimeen	-4.435 ****	-2.244	-3.134**	-1.115	-1.877*	-0.338	-9.284*
Joutuu tinki-mään	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	
Perhera- kenne	3.500*	1.855	-	2.339*	-	.070	-
Kahden ai- kuisen perhe	-2.965*	-2.121	-	-3.114*	-	-0.694	-
Yksinhuolta- japerhe	ref.	ref.	-	ref.	-	ref.	-
Koulutus- tausta	4.412 **		2.027	-	1.752	-	.049
Molemmilla vanhemmilla keskiasteen koulutus	2.625**		1.281	-	2.320	-	.376
Perheessä vä- hintään yksi korkeasti koulutettu	ref.		ref.	ref.	ref.	ref.	
Työmark- kina-asema	2.106	1.507	.046	1.145	.082	.160	.165
Molemmat töissä	-2.514	-1.403	-0.271	-1.686	-0.475	-0.806	-0.909
Toinen työ- markkinoiden ulkopuolella	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Vapaa-ajan määrä	10.623****	5.091***	5.097***	3.132*	2.803*	4.049**	2.792*
Liian vähän	-1.048*	-1.372	-1.123	2.161	2.156	-9.597**	-5.000
Sopivasti	-5.434****	-4.402****	-4.635**	-1.345	-1.616	-6.694**	-2.208
Liikaa	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
R ²		.364	.354	.355	.310	.270	.352

F-arvot tummennettuna. *p<0.1 **p<0.05 ***p<0.01 ****p<0.00

6.4 Vapaa-aika

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseen ”*Millaisena porilaisten nuorten vapaa-aika näyttyy tutkimusten valossa?*” Vapaa-ajan osalta tuon julki tutkimustulosten suoria jakaumia sekä teen muutamia mielenkiintoisia ristiintaulukoita sukupuolen osalta.

Vapaa-aikaan liittyy yleisesti myönteisiä mielikuvia ja siinä korostuvat ihmisten halu harrastaa sekä viettää yhteistä aikaa ystävien ja perheen kanssa. Vapaa-ajan rooli ja siihen liittyvä toiminta on tärkeää erityisesti nuorten identiteetin rakentamisen kannalta. Porilaisten nuorten yleisin ajanviettotapa on harrastaminen. Lisäksi perheen kanssa yhteisen ajan vietto sekä kavereiden tapaaminen lukeutuvat mielekkääseen vapaa-aikaan. Aikaisempien tutkimustulosten (kts. Autio ym. 2008; Myllyniemi 2008) perusteella näyttää siltä, että vapaa-aika on nuorten keskuudessa kahtiajakautunutta; osa kokee, että vapaa-aikaa on liian vähän ja osa puolestaan, että sitä on aivan liikaa, eikä edes tiedä mitä sillä tekisivät. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että yli 75 prosenttia nuorista kokee, että heillä on vapaa-aikaa sopivasti. Poikien osuus kokemukseen siitä, että vapaa-aikaa on sopivasti, on tyttöjä korkeampi. Myös poikien vastauksissa voidaan huomata, että he kokevat, että vapaa-aikaa on liikaa enemmän kuin sitä olisi liian vähän (taulukko 11).

Taulukko 11 Koettu vapaa-ajan määrä sukupuolittain, %

	Liian vähän	Sopivasti	Liikaa
Sukupuoli**			
Tyttö	25	68.1	6.9
Poika	5.2	84.5	10.3

p<0.05*

p<0.01**

p<0.001***

Kyselyssäni nuoret kertovat vapaa-aikansa kuluvan ”*suurimmalta osan harrastuksissa*”. Osa nuorista viihtyy myös mielellään yksikseen sekä eläinten parissa: ”*vietän vapaa-aikaa omassa huoneessa sekä ulkona lenkkeilemässä oman koiran kanssa.*”. Sosiaalisen median ja nettipelellä pelamisen yleistyessä nuorten vastauksista myös ilmenee internetin mahdollistama yhteydenpito kavereihin samalla pelaten mieluisia pelejä: ”*oma vapaa-aika kuluu pääosin tietokonepelaamiseen, kaverin kanssa jutellaan samalla internetin välityksellä.*” Nuoret kokevat, että toisinaan mieluisan vapaa-ajanviettotavan keksiminen on haastavaa mahdollisuuksien puutteiden vuoksi. Puutteita ovat muun muassa oleskelutilojen vähyys ”*jos ei halua mennä nuokkarille, ei ole*

mitään paikkaa minne mennä kavereiden kanssa. Koulun pihossa ei saa viettää aikaa, Puuvillassa notkuminen käy pidemmän päälle tylsäksi. ”, sekä oman asuinalueen harrastusmahdollisuuksien puuttuminen *”ei täällä -- oikein ole mitään harrastuksia joita kannattaisi aloittaa”* (Osa tekstistä piilotettu anonymiteettisuojaan vuoksi).

Yli 70 prosenttia vastaajista kertoo harrastavansa jotain. Heistä 77 prosenttia kertoo harrastavansa eri liikuntalajeja. Lisäksi musiikki, taide sekä erilaiset eläinharrastukset kuuluivat suosituimpiin harrastuksiin. Lähes 3/4 vastaajista on saanut uusia kavereita harrastuksen kautta. Gretschelin ym. (2011) mukaan vapaa-ajan toimintaa rajoittavia tekijöitä ovat muun muassa maantieteelliset sekä taloudelliset esteet, sekä itseluottamuksen, rohkeuden tai kiinnostuksen puute. Tämän tutkimuksen mukaan nuorille vapaa-ajan toimintaa suurimmat rajoittavat tekijät ovat kiinnostuksen sekä rohkeuden puute.

Ensisijaisin ja tärkein, sekä lapsen kehityksen kannalta turvallisin, ymmärtäväisin ja sosiaalista hyvinvointia parhaiten tukeva paikka on koti. Valitettavasti perheissä aika tuntuu nykyisin olevan kortilla ja aikataulut ovat ristiriidassa koulun ja töiden, harrastusten sekä muun vapaa-ajan osalta. Koska arjen kulkua määrittäviä aikatauluja on runsaasti, niiden yhteen sovittaminen on usein haasteellista. Kun nuorilta kysyttiin, onko heidän mielestään perheellään riittävästi yhteistä aikaa, 78 prosenttia vastaajista vastasi kysymykseen myöntävästi.

Aikaisempien tutkimusten (kts. Tolonen ym. 2011) mukaan nuorten arki rakentuu usein kavereiden ympärille, ja lähes puolet nuorista tapaa vapaa-ajallaan (muun kuin harrastuksen kautta) ystäviään vähintään viikoittain. Tämä hypoteesi voidaan vahvistaa, sillä 71% nuorista ilmoitti, että tapaa kavereitaan vapaa-ajallaan vähintään viikoittain. Myös sukupuolten välillä on eroja. Tytöt näkevät poikia useammin kavereitaan päivittäin. Lisäksi pojista 7 prosenttia kertoo, ettei näe juuri lainkaan vapaa-ajallaan (pl. harrastukset) kavereitaan (taulukko 12).

Taulukko 12. Sukupuolten väliset erot kavereiden tapaamisessa vapaa-ajalla (pl. harrastukset), %

	Päivittäin	Viikoittain	Kuukausittain	Ei lainkaan
Sukupuoli				
Tyttö	36.5%	44.4%	17.5%	1.6%
Poika	28.1%	54.4%	10.5%	7.0%

Sosiaalisesta mediasta on tullut yksi keskeinen nuorten ystävyysuhteiden muotoutumisen sekä etenkin ylläpitämisen kanava. Kavereiden kanssa kommunikointi erilaisten verkostopalveluiden välityksellä on osa nuorten arkea. Elektroniikan käyttö yhteydenpitovälineenä on suurimmalla osalla tutkimukseni nuorista päivittäistä.

Nuorten kokemukset Porin kaupungista vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tarjoajana ovat pääosin positiivisia. Lähes puolet vastaajista on sitä mieltä, että Porin kaupunki tarjoaa nuorille vähintään melko riittävästi vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Kolmasosa nuorista kokee, ettei vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ole riittävästi, mutta ei riittämättömästäkään. Eräs nuori halusi lisätä vastaukseensa, että ”ei Porin kaupunki todellakaan tarjoa tarpeeksi harrastemahdollisuuksia, mutta yritykset kyllä tarjoavat.” Nuorten vastauksista päätellen nuoret toivoisivat tarjottavan ikäisilleen lisää vapaa-ajanviettomahdollisuuksia.

6.5 Nuorisopassi

Tämä luku käsittelee Porin kaupungin nuorille tarjoamaa nuorisopassia. Tässä luvussa vastataan kysymyksiin ”Miten nuoret kokevat nuorisopassin?” sekä ”Tuottaako nuorisopassi tavoitteellista eriarvoisuuden kaventamista ja onko sillä syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus?”

Porin 9.-luokkalaisille nimetty ”Kaistiät-passi” sisältää etuja Porin Linjoihin, Pori Sinfoniettaan, Satakunnan museoon, Porin Taidemuseoon, Rosenlew-museoon, Kinokellariin, Luontotalo Arkkiin, Porin Ässiin, Keilahalliin, Kuntosalille, Poriin halliin sekä Porin teatteriin. 86 prosenttia nuorista vastasi tietävänsä mikä on nuorisopassi ja tiesi sen käyttötarkoituksen. Heistä vähän yli puolet olivat käyttäneet nuorisopassin etuuksia. Nuorisopassia käyttäneistä tyttöjen osuus on yli kaksinkertainen poikiin nähden (taulukko 13).

Taulukko 13. Nuorisopassin käyttö sukupuolittain, %

	Tyttö	Poika
Onko käyttänyt nuorisopassin etuuksia		
Kyllä	68.9%	31.1%
Ei	35.5%	64.5%

Ne nuoret, jotka eivät ole käyttäneet nuorisopassin etuuksia, perustelevat sitä suurimmaksi osaksi kiinnostuksen ja ajan puutteella sekä sillä, ettei halua mennä yksin. Osa vastaajista myös

totesi, etteivät he tiedä nuorisopassin tarjoamista eduista. Avoimeen vastauskenttään nuorilla oli mahdollisuus kertoa myös muita syitä, miksi eivät ole käyttäneet nuorisopassin etuja. Muun muassa maantieteellinen sijainti nousi osissa vastauksista ilmi: *”kaikki tapahtumat on Porissa ja Poriin ei ole kyytiä ja busseja menee harvakseltaan.”*. Lisäksi käyttämättömyyttä selitettiin puhelimen vaihdolla *”nuorisopassi oli vanhassa puhelimesta, eikä sitä ole uudessa.”* sekä muilla teknisillä ongelmilla *”en saa sitä ladattua”*. Lisäksi jotkut nuoret kokivat, etteivät he tarvitse *”en tarvitse”*, *”en omista”* kyseistä passia ja sen tuomia etuja ei pidetä kiinnostavina *”ei kiinnostavia etuja”*.

Ehdottomaksi suosikiksi nuorisopassin eduista nousee kyselyn perusteella Porin Linjojen matkaedut. Lisäksi kuntosaliedut ovat suosittuja. Nuorisopassin etuja on yleisesti käytetty kaverin kanssa tai isommalla porukalla. Kolmasosa nuorista ovat myös käyneet yksin tutustumassa etujen tarjoamiin toimintoihin. Myös noin kolmasosa nuorisopassin etuja käyttäneistä kertoo innostuneensa nuorisopassin mahdollistamien etujen avulla uusista harrastuksista.

Ajatukset nuorisopassista ovat nuorilla vähän ristiriitaisia. Suurin osa vastaajista ei oikein osannut vastata kysymyksiini nuorisopassista, sen mahdollisuuksista ja tarkoituksesta. Alla olevaan taulukkoon (14) olen kerännyt nuoren kyllä -vastaukset eri väittämiin.

Taulukko 14. Nuorten kyllä -vastaukset nuorisopassin eri väittämiin

	Kyllä
Nuorisopassi tarjoaa mieluisia etuja	43.5
Nuorisopassin käyttö on helppoa ja vaivatonta	51.7
Vanhempani ovat kannustaneet minua tutustumaan nuorisopassin kohteisiin	17.9
Koulussa on kannustettu tutustumaan nuorisopassin kohteisiin	42.8
Nuorisopassi mahdollistaa matalan kynnyksen kokeilla uusia lajeja ja harrastuksia	32.4
Nuorisopassin edut ovat saavutettavissa kaikille ja alueellinen tasa-arvoisuus (esim. kodin sijainti, harrastuspaikat) on riittävästi huomioitu?	37.2
Nuorisopassi tukee nuorten osallistumista porilaiseen arkielämään	35.9
Nuorisopassi mahdollistaa yhdessä tekemisen, kun muillakin ikätovereilla on sama etu käytössä	48.3

Nuorisopassin tavoitteina ovat yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille sekä nuorten osallisuuden lisääminen. Hieman alle viidennes vastaajista kokee, että kyseinen tavoite toteutuu. Perusteluina tälle nuoret kommentoivat ”*etujen olevan kaikille samat, ilmaisia sekä niiden olevan monipuolisia*”. Joka kymmenennen mielestä tavoite ei toteudu muun muassa siksi, että tietyistä kaupunginosista kulkemista esimerkiksi urheilutalolle ”*pidetään mahdottomana*”.

15 prosenttia nuorista kokee, että nuorisopassin tavoite nuorten osallisuuden lisäämisestä toteutuu. Perusteluina tavoitteen toteutumiseksi nuoret tarjoavat aktiviteettien ilmaisuutta sekä monipuolisia vaihtoehtoja. Kymmenes vastaajista kokee, ettei tavoite toteudu. Perusteluihin en saanut muita vastauksia kuin siitä, että ”*nuoret eivät jaksakaan vaivautua käyttämään niitä*”. Noin joka kolmas vastaajista kokee, ettei nuorisopassilla ole syrjäytymistä ehkäisevää vaikutusta.

Viidennes vastaajista kokee, ettei nuorilla ole mahdollisuuksia osallistua nuorisopassin valmisteluun. Nuoret kertovat, *”etteivät ole kuulleet, että nuorilta kyseltäisiin mitä he haluaisivat”* ja *”esim. nuorisovaltuusto ei ole päässyt valmistelemaan nuorisopassia”*. Vastauksista ilmenee nuorten ihmetys siitä, *”missä he voisivat etuihin vaikuttaa”* ja he jopa kokevat epäreiluna sen, *”ettei ole tapoja vaikuttaa”*.

Kyselyn lopuksi annoin nuorille mahdollisuuden antaa ideoita nuorisopassin kehittämiseen sekä kommentoida, mitä muita ajatuksia nuorisopassi herättää. Nuoret toivoisivat, lisää *”parempia etuja, pääsylippuja, kiinnostavia kohteita, matkalippuja, lisää liikuntakokemuksia jne.”* sekä *”vähemmän museojuttuja, niihin pääsee vaikka vanhempien tai isovanhempien kanssa lähes ilmaiseksi. Lisää vähän tuntemattomampia lajeja tai esim. tanssitunteja. Tai lisää vaikka Porihallin käyntikertoja, jotta tekeminen säännöllistyisi eikä loppuisi sen kolmen käyttökerran jälkeen. Mielummin vähemmän vaihtoehtoja, jotta saataisiin hyviä vaihtoehtoja ja käyntiker- toja enemmän.”*. Lisäksi alueelliseen tasavertaisuuteen toivottiin kiinnitettävän enemmän huomiota: *”harrastusmahdollisuuksia, tapahtumia ja muita ajanvietteitä pitäisi tulla myös vähän – – koska täällä ei ole yhtään mitään.* (Osa tekstistä poistettu anonymiteettisuojaan vuoksi).

Tutkimustuloksista ilmenee, että nuorisopassi on saavuttanut hyvän aseman syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden kentällä, erityisesti kun ottaa huomioon sen, kuinka paljon tarjontaa ja ”kilpailijoita” syrjäytymistä ehkäisevistä käytänteistä nykyään on. Tuloksista päätellen nuorisopassissa kuitenkin on vielä paljon kehitettävää, jotta kannatus ja innostus etujen käyttöön kasvattaisivat suosiotaan. Nuorisopassia tulisi muun muassa mainostaa siten, että kaikki saisivat tiedon kyseisen passin olemassaolosta, jopa vanhemmat. Lisäksi nuorisopassin käyttöön tulisi kannustaa niin kotona kuin kouluissakin. Vaikka yli puolet vastaajista kokeekin, että nuorisopassin käyttö on helppoa ja vaivatonta, tulee sitä kehittää niin, että siitä tulisi entistä helpompaa ja erilaisilla elektroniikkataidoilla varustellut nuoret osaisivat sen ladata ja sitä käyttää. Nuorisopassin etuuksia tulisi tarjota yhdenvertaisesti asuinpaikasta riippumatta. Tällä ei tarkoiteta sitä, että jokaisella asuinalueella tulisi olla samat edut käytettävissä, vaan sitä, että olisi suotavaa, että syrjäisimmissäkin asuinpaikoissa olisi mahdollisuus esimerkiksi kuntosalin, joka tuntuu olevan nuorisopassin suosittu etu, käyttöön. Lisäksi nuorisopassia olisi hyvä personoida siihen suuntaan, että mahdollisesti pidempimatkalaisille tarjottaisiin enemmän matkalippuja, jolloin kulkeminen helpottuisi.

Nuorisopassin tavoitteina ovat yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille sekä nuorten osallisuuden lisääminen. Nämä ovat hyviä tavoitteita, mutta nuorten vastausten perusteella tavoitteiden täyttämiseen vaaditaan uudistuksia. Nuoret tuovat vastauksissaan julki sen, että vaikka edut ovat ilmaisia, mielenkiintoisempien, erityisesti liikuntaan liittyvien, kohteiden lisääminen olisi suotavaa. Tämä pohjautuu vain siihen, että nuoria oikeasti kiinnostaa liikunta ja sen tuomat hyödyt. Esimerkiksi muissa ikäryhmissä tarjolla olevat uintiedut ovat olleet erittäin suosittuja, voisi 9.-luokkalaistenkin passiin lisätä kyseisen edun. Useissa vastauksissa kävi ilmi, että käyntikertoja muun muassa Porihalliin tulisi lisättävä, jotta harrastuksesta tulisi pysyvä. Kun nuori innostuu uudesta lajista, se on vain positiivista, ja sen jatkamista tulisi kannustaa. Kaikissa perheissä ei kuitenkaan ole varaa maksaa hintavia kuukausimaksuja, ja näin myös innostus muutaman ilmaisen käyntikerran jälkeen saattaa lopahtaa.

Suuri osa nuorista kokee, ettei nuorilla ole mahdollisuuksia osallistua nuorisopassin valmisteluun. Tätäkin olisi syytä kehittää, sillä nuorten osallistaminen nuorisopassin kehittämiseen mahdollistaisi nuorisopassin positiivisemmän käyttökokemuksen. Osallistamisessa on kyse nuoren omista vaikutusmahdollisuuksista itselle tärkeissä asioissa ja toiminnassa; nuoret kun ovat oman elämänpiirinsä parhaita asiantuntijoita. Lisäksi on mahdollista todeta, että nuorten osallisuuden vahvistaminen ehkäisee myös syrjäytymistä sekä lievittää huono-osaisuutta.

On kuitenkin syytä muistaa, että Porin kaupungin tarjoama nuorisopassi on ainutlaatuinen, eikä sitä vielä tarjota jokaisessa kunnassa. Nuorten kokemuksista huolimatta on hienoa, että Porin kaupunki pyrkii näinkin konkreettisella tavalla kannustamaan nuoria osallistumaan ja laajentamaan niin elämäntapomustaan kuin toimintamahdollisuuksiaan. Porin kaupungilla on tulevaisuudessa tavoitteena personoida nuorisopassista henkilökohtaisempi esimerkiksi siten, että paino-ongelmista kärsivällä olisi mahdollisuus valita enemmän liikuntapaikkakäyntejä. Jopa Opetus- ja kulttuuriministeriö on innostunut kyseisestä ideasta ja siellä onkin Porin kaupungin innoittamana suunnitteilla kaikille yläkoululaisille tarkoitettu valtakunnallinen mobiilisovelluksena toimiva harrastuspassi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä Pro gradu -tutkielmassa tuotiin esille Porin 9.-luokkalaisten hyvinvoinnin tasoa eri ulottuvuuksien pohjalta, tarkastelemalla syrjäytymisen kokemuksellista ulottuvuutta. Tässä tutkielmassa tarkasteltiin eritoten sitä, mitkä ovat hyvinvoinnin vaihtelua ja syrjäytymisriskiä selittäviä tekijöitä. Lisäksi tutkimuksessa analysoitiin nuorten kokemuksia heidän vapaa-ajastaan sekä nuorisopassista. Seuraavaksi esittelen tutkielmani johtopäätökset ulottuvuuksittain.

Kouluviihtyvyys

Koulunkäynti on nuorelle vaativaa työtä. Vaikeudet koulussa saattavat vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen, ja vaikeuksiin selvitä elämästä. Tutkimukseni mukaan yli 40 prosenttia nuorista ei pidä koulunkäynnistä. Ongelmat koulunkäynnissä saattavat liittyä koulun ja kavereiden välisiin suhteisiin, kuten koulukiusaamiseen. Tässä tutkimuksessa lähes kolmasosa on joutunut kokemaan tämän lukukauden aikana edes jonkin verran koulukiusaamista. Kiusaamiseen tulisi puuttua paitsi kiusaamisen kohteeksi joutuneen, myös kiusaajan itsensä takia. Yleisesti tiedetään, että kiusaajat pärjäävät keskimääräistä heikommin myöhemmässä elämässä. Kiusatulle kiusaaminen saattaa jättää elinikäiset traumat, joka vaikeuttaa elämässä pärjäämistä ja erityisesti oman itsetunnon heikkenemistä.

Koulussa viihtyminen on tärkeä osa nuoren arkea, ja vähentää todistettavasti syrjäytymisriskiä. Tämän tutkimusten perusteella on mahdollista todeta, että nuorten kouluviihtyvyyttä on mahdollista selittää nuoren perhetaustalla sekä koetun vapaa-ajan määrällä. Koulussa viihtymättömyyteen voi vaikuttaa muun muassa perheiden ongelmat ja kriisit. Nuori saattaa reagoida perheessä koettuihin taloudellisiin ongelmiin, perherakenteen muutoksiin sekä vanhemmilta saadun tuen ja kannustuksen puutteeseen.

Tutkimustulosteni perusteella kouluviihtyvyyden taustalla vaikuttaa erityisesti perheen koettu toimeentulo. On siis mahdollista todeta, että toimeentulo-ongelmista kärsivien perheiden lapset eivät viihdy koulussa niin hyvin kuin sellaiset lapset, joiden perheissä ei toimeentulo-ongelmia ole. Vaikka peruskoulu onkin maksutonta, kaikki siihen liittyvä kuitenkin maksaa. Murrosikäiselle nuorelle tuo paineita oman imagon luominen sekä hyväksytyksi tulemisen kokemukset. Positiiviset kokemukset tuovat mielekkyyttä koulussa viihtyvyyteen, ja näin ollen edistävät nuorten hyvinvointia ja vähentävät syrjäytymisriskiä.

Kodin kulttuurinen pääoma, toimintamallit sekä asenteet vaikuttavat nuoren koululaisidentiteettiin vanhempien mallittaman vuorovaikutuksen kautta. Lisäksi vanhempien asenne koulua kohtaan, vanhempien aito kiinnostus nuoren koulunkäyntiin sekä kannustus opiskelemaa ovat erittäin merkityksellisiä. Buisin (2013) mukaan koulutetut vanhemmat asettavat korkeamman arvon koulutukselle ja ovat valmiita edistämään lastensa kasvatuksellista ja koulutuksellista menestystä. Tutkimustulosteni perusteella voin vahvistaa kyseiset hypoteesit. Mikäli perheessä on vähintään yksi korkeasti koulutettu aikuinen, nuoren kouluviihtyvyyden on korkeampaa. Myös perheessä olevien aikuisten työttömyys vaikuttaa negatiivisesti nuorten kouluviihtyvyyteen. Tätä on mahdollista selittää kulttuuristen ja sosiaalisten arvojen, normien ja odotusten sekä vanhempien opettamien käyttäytymismallien ja asenteiden periytyvyydellä.

On myös erittäin tärkeää, että nuori osaa tehdä selkeän eron vapaa-ajan ja koulutyöskentelyn välillä. Tutkimustuloksetkin sen paljastavat, että koetulla vapaa-ajan määrällä on selvä yhteys nuorten kouluviihtyvyyteen. Onhan se selvää, että mikäli vapaa-aikaa eikä mielekästä tekemistä ole riittävästi, ei nuorella ole mahdollisuutta rentoutua ja tällöin panostus koulutöihin voi olla epämieluisia. Jos koulutöitä on paljon ja vapaa-aika kuluu niiden merkeissä, voi negatiivisuus koulunkäyntiä kohtaan kasvaa.

Tutkimuksessani nuoret kokevat syrjäytymisen johtuvan pääsääntöisesti ystävien puutteesta. Koska aikaisempien tutkimusten mukaan (mm. Whitley ym. 2012; Gorard & Seen 2011) kouluviihtyvyyteen liittyy vahvasti sosiaaliset suhteet, uskonkin, että kouluviihtyvyyttä on mahdollista parantaa kiinnittämällä erityisesti huomiota siihen. Uusin Perusopetuksen opetussuunnitelma (POPS 2014) kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota oppilaiden vastavuoroiseen toimintaan, vuorovaikutustaitoihin sekä yksilöllisten tarpeiden huomiointiin. Opetussuunnitelman mukaan joustavan perusopetuksen avulla pyritään vähentämään perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Toivon, että tämän opetussuunnitelman avulla oppilaiden sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu ja se auttaa myös opiskelijoita ymmärtämään sen, kuinka tärkeää on kohdata kaikki ihmiset yhdenvertaisina, ilman syrjintää ja muuta häirintää. Vaikka opetussuunnitelman tavoitteena onkin oppilaiden opiskelumotivaation ja elämänhallinnan vahvistaminen, oppilaita tulisi tukea ja kannustaa perusopetuksen oppimäärän suorittamisen lisäksi seuraavaan koulutusvaiheeseen siirtymisessä sekä edistää heidän valmiuksiaan menestyä opiskelussa.

Erityisen tärkeää on myös muistaa, että vanhempien rooli on avainasemassa edistämään nuorta huolehtimaan opiskelunsa ja selvittämään koulunkäynnin tiellä olevia vaikeuksia. On äärettömän tärkeää selvittää syitä koulussa esiintyviin ongelmiin. Tästä syystä koulun kanssa aktiivinen yhteistyö on merkitsevää. Vaikka vanhemmilla olisikin negatiivinen näkemys koulunkäynnin tärkeydestä, se ei saisi olla esteenä, eikä missään tapauksessa heijastua nuoren opiskeluun. Positiivisen kuvan luominen, kannustus sekä motivointi edesauttavat nuoren koulunkäyntiä ja mahdollistavat mielekkäämmän opiskelumotivaation. Näin myös kouluviihtyvyys paranee ja eväät kohti mielekkäämpää elämänlaatua kasvaa.

Harinen ja Halme (2012) muistuttavat, että kouluviihtyvyyden laatutekijät painottuvat eri tavoin niin lapsilta, opettajilta kuin vanhemmiltakin kysyttäessä. Tästä syystä onkin tärkeää, että oppilaille mahdollistetaan aktiivinen rooli tiedottajana kouluviihtyvyyttä tutkittaessa, jotta kokemusmaailmasta saadaan todellisuutta vastaava kuva. Koska kouluviihtyvyys on jokaisen omakohtainen kokemus, subjektiivinen tieto mahdollistaa menetelmien ja ratkaisujen löytämistä kouluviihtyvyyden edistämiseksi. Jatkotutkimuksissa on syytä pohtia konkreettisia kouluviihtyvyyttä parantavia keinoja, joita kouluissa olisi mahdollista kokeilla. Koulussa voitaisiin ryhtyä toimenpiteisiin oppilaita osallistamalla, ja pohtia yhdessä oppilaiden ja koulun henkilökunnan kanssa, mitä kouluviihtyvyyttä lisääviä ominaisuuksia kouluun tulisi lisätä ja opettajat voisivat työssään soveltaa, jotta oppilaiden parempi kouluviihtyvyys voitaisiin saavuttaa. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia sitä, mikä on kaupungin päättäjien näkemys kouluviihtyvyydestä, eritoten syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä.

Elämänlaatu ja hyvinvointi

Nuorten elämän suurimmat voimavarat koostuvat erityisesti sosiaalisista suhteista, harrastuksista, koulusta ja perheestä. Riittävä sosiaalisten siteiden muodostama sosiaalinen verkosto, etenkin kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma edesauttavat nuorta integroitumaan yhteiskuntaan. Tutkimustulosteni mukaan kyselyyn vastanneet porilaiset ysiluokkalaiset ovat pääosin tyytyväisiä omaan elämäänsä ja sen eri osa-alueisiin. Yli 80 prosenttia nuorista ovat tyytyväisiä erityisesti nykyiseen elämäänsä ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksiinsa. Nuoret kokevat olevan tyytymättömiä eniten ulkonäkönsä sekä koulumenestykseensä.

Nuorten ja nuorten aikuisten kohdalla syrjäytymisen riskitekijöinä kuvataan useimmiten koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämistä. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää, että syrjäytymisen riskitekijöiden perimmäiset syyt voivat heijastua lapsuuden perheen olosuhteisiin, kuten vanhempien työttömyyteen, perheen niukkaan toimeentuloon tai vanhempien mielenterveysongelmiin. On siis mahdollista, että syrjäytyminen ja sen riskitekijät välittyvät ylisukupolisesti. Tutkimuksestani on mahdollista havaita, että perhetaustaan ja vapaa-aikaan liittyvillä tekijöillä on mahdollista selittää nuorten hyvinvoinnin kokemuksia. Erityisesti perheen koettu toimeentulo, perherakenne sekä koettu vapaa-ajan määrä tuottaa merkityksellisen yhteyden nuorten kokemaan hyvinvointiin, niin hyvään mieleen kuin mielipahaankin.

Tässä tutkimuksessa perheen kokema toimeentulo vaikuttaa merkittävästi nuorten hyvinvointikokemuksiin. On muistettava, että perheen taloudellisten resurssien heikentyminen on suoraa yhteydessä muun muassa perheen lasten ravitsemukseen sekä mahdollisuuksiin harrastaa. Lisäksi taloudelliset vaikeudet saattavat hankaloittaa nuoren kouluttautumista, esimerkiksi mahdollisuuksia opiskella lukiossa. Nuorten arjessa taloudellisella eriarvoisuudella voi olla syrjäytymiseen johtava vaikutus, ulossulkemisen sekä kiusaamisen vuoksi. Nuoret saattavat jopa kokea ahdistusta, häpeää, huolta sekä syyllisyyttä perheen taloudellisesta tilanteesta, eivätkä tästä syystä kehtaa pyytää vanhemmiltaan tarvitsemiaan asioita. Lisäksi he jättäytyvät varattomuutensa vuoksi kaveriporukasta ulkopuolelle. Perheen niukka taloudellinen tilanne saattaa myös vaikuttaa negatiivisesti perheenjäsenten keskinäisiin väleihin, ja näin ollen vaikuttaa heikentäen mielialaan sekä hyvinvoinnin tasoon. Tästä syystä jatkotutkimusta ajatellen koettu perheen toimeentulo nousee ehdottomasti yhdeksi kiinnostavimmista aiheista nuorten kokemaa hyvinvointia sekä syrjäytymisriskiä yhdistäväksi tekijäksi.

Vanhempien matala koulutustausta sekä työttömyys heikentävät nuoren hyvinvointia, koska mahdolliset puutteet vanhempien arjenhallinnassa sekä osaamistasossa saattavat heijastua nuoreen. Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan havaita vanhempien koulutustaustan bivariaatti vaikutus erityisesti tytöillä negatiivisesti elämässä vaikuttaviin asioihin. On mahdollista, että koulutustausta vaikuttaa tietoisuuteen elämänlaatuun ja hyvinvointiin liittyvissä arvoissa sekä valinnoissa. Lisäksi elämänhallintaan liittyvillä ongelmilla sekä sosiaalisten suhteiden vähyydellä, kuten ystävien puutteella, on vaikutusta hyvinvoinnin kokemuksiin. Tässäkin tutkimuksessa nuoret kokevat ystävien puutteen olevan suurin syrjäytymistä aiheuttava tekijä. Tutkimustulosteni perusteella voisi olla hyödyllistä jatkotutkimuksissa tutkia esimerkiksi vertaissuhteiden roolia nuorten syrjäytymisen prosessissa.

Tutkimukseni perusteella vapaa-ajan määrällä on tilastollisesti erittäin merkitsevä vaikutus nuorten kokemaan hyvinvointiin. Onhan se selvää, sillä mielekkään tekemisen avulla on mahdollista saada uudenlaista sisältöä ja merkitystä elämään, kuten uusia ystäviä ja taitoja, tavoitteita sekä päämääriä. Tämä lisäävät kokemusta elämän mielekkyydestä. Tästä syystä nuorten vapaa-ajan toimintaan satsaaminen on tärkeää, ihan syrjäytymisen ehkäisyäkin ajatellen. Kaupunkien ja yritysten tulisi tarjota nuorille vapaa-ajaksi aktiivista tekemistä, sillä niiden avulla nuori myös kehittää itseään kohdatessaan ja käsitellessään erinäisiä haasteita. Harrastustoiminnan voisi sanoa olevan eräänlainen suojaava tekijä syrjäytymisriskille.

Tutkielmani myötä on mahdollista todeta hyvinvointiin panostamisen tärkeys jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Koska yhteiskuntaan kiinnittyminen alkaa jo heti syntyessä, tai oikeastaan jo raskauden aikana, yhteiskunnasta ulos luisuminen tulisi katkaista jo ennen ongelmien ilmaantumista. Yleisesti tiedetään, että suurin syrjäytymisvaara on niillä, joilla resurssit sekä mahdollisuudet ovat jo alun alkaenkin muita heikommat, muun muassa vanhempien ongelmien vuoksi. Gluckamin ym (2008) tutkimukset osoittavat, että terveys- ja hyvinvointiongelmilla on tapana ilmetä usein vasta pitkän ajan kuluttua. Tästä syystä olisi ensiarvoisen tärkeää, että vanhempien ja lapsen hyvinvointi turvataan, heitä tuetaan sekä ehkäisevä työ aloitetaan jo varhain, jotta ongelmat sekä huono-osaisuus eivät pääse periytymään sukupolvelta toiselle. Varhaislapsuudessa ja lapsuudessa ilmeneviin merkkeihin tulee kiinnittää ajoissa huomiota, jo ennen oireiden ilmaantumista.

Koska yhteiskunnallamme ei ole kuin rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa muun muassa vanhempien työmarkkina-asemaan, korostuu vanhempien merkitys nuorten hyvinvoinnin edesauttajana. Vähintään vanhemmilta saatu myönteinen palaute, avoin keskusteluyhteys, yhdessä tekeminen sekä positiivisten ja elämänlaatua nostattavien arvojen ja asenteiden opettaminen nuorille, vaikuttaa merkitsevästi nuorten valintoihin ja asennoitumiseen yhteiskunnassa.

Nuorten hyvinvointia ja syrjäytymistä sekä niihin liittyviä tekijöitä on tutkittu paljon. Tämän tutkimuksen suurena reliabiliteettia alentavana tekijänä voidaan pitää pientä otoskokoa. Tästä syystä tutkimustuloksia ei ole mahdollista yleistää. Kuitenkin koen niiden olevan suuntaa antavia, sekä kertovan jotain olennaista Porin ysluokkalaisten hyvinvoinnin tasosta sekä sen vaihtelua selittävästä tekijöistä. Tätä tutkimusta olisi mahdollista täydentää koskemaan kaikkia Po-

rin peruskoululaisia. Lisäksi olisi mielenkiintoista syventyä tarkemmin ja laajemmin tutkimuksessani käsiteltyjen taustatekijöiden vaikutuksiin, muun muassa haastattelujen tai narratiivien avulla. Lisäksi voisi olla mielenkiintoista selvittää, kuinka paljon vanhempien näkemykset lastensa hyvinvoinnista ja syrjäytymisen kokemuksista, sekä niihin vaikuttavista tekijöistä eroaa nuorten käsityksistä. Koska syrjäytymisen riskitekijät ovat tiedostettavissa, nuorten hyvinvoinnin ja syrjäytymisen tutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi tutkimalla subjektiivisen minäkäsityksen yhteyttä ja siinä tapahtuvia muutoksia syrjäytymisen polulla. Olisi mielenkiintoista esimerkiksi haastattelujen avulla tutkia sitä, miten käsitys itsestä vaikuttaa syrjäytymisriskiin, syrjäytymiseen ja sieltä ulospääsyyn.

Vapaa-aika

Tämän tutkimuksen perusteella on mahdollista todeta, että Porin 9.-luokkalaisten vapaa-aika kuluu pääsääntöisesti harrastusten parissa. Erityisesti eri liikuntalajien harrastaminen on suosittua. Niillä, joilla ei ole harrastuksia, perustelevat sitä enimmäkseen mielenkiinnon sekä rohkeuden puutteella. Olisi mielenkiintoista tietää, mistä syystä harrastukset eivät kiinnosta ja mistä rohkeuden puute kumpuaa? Tästä olisi mahdollista tehdä myös jatkotutkimusta. Mielenkiinnon puutetta voisi selittää sillä, ettei nuori osaa määritellä omia intohimojen kohteitaan. Tästä syystä nuoren tulisikin altistaa itsensä eri harrastuksille ja kokeilla, vaikka aluksi tuntuisikin epämiellyttävältä. Se voi olla vaikeaa, sillä usein ihmiset haluavat pysyä omien mukavuusalueidensa sisäpuolella. Lisäksi mielenkiinnon puutteen syyt voi löytyä vanhempien esimerkin puutteesta. Mikäli vanhemmilla ei ole harrastuksia, tai vanhemmat eivät kannusta ja tue nuorta harrastamaan, ei nuorikaan välttämättä hakeudu harrastuksiin omin avuin. Koen, että rohkeuden puutetta voidaan selittää samoin perustein. Vanhempien kannustuksen sekä itseluottamuksen puute ja aiemmat negatiiviset kokemukset saattavat vaikuttaa siihen, ettei ole rohkeutta osallistua. Nuoren on kuitenkin tärkeää muistaa, ettei harrastuksessa aina tarvitse olla hyvä. Harrastaa voi myös siksi, että se on kivaa. Nuorten tulisi unohtaa suorittamisen paineet ja vaikkapa ajatella, että harrastamisen hyvä puoli on se, että siinä voi aina kehittyä.

Tutkimukseni mukaan vapaa-ajan yksi merkittävimmistä tekijöistä on kavereiden tapaaminen. Lisäksi sosiaalisesta mediasta on tullut yksi keskeinen nuorten ystävyysuhteiden muotoutumisen sekä etenkin ylläpitämisen kanava. Nykyään sosiaalinen media ei ole erillään nuorten muusta sosiaalisesta elämästä, vaan siitä on tullut osa sitä. Sosiaalisessa mediassa kuulumisten vaihtamiset, osallistuminen sekä vaikuttaminen, ja iloitseminen sekä hulluttelu ovat nuorten

arkipäivää. On kuitenkin syytä muistaa, että sosiaalisessa mediassa saattaa kohdata vastoinkäymisiä, pahoittaa mielensä sekä tulla kiusatuksi. Vaikka kiusaamista on ollut olemassa jo ennen internetiä ja sosiaalista mediaa, nettikiusaaminen on helpompaa. Nettikiusaamisen seurauksena nuoren itsetunto heikkenee ja syrjäytymisriski kasvaa. Toisaalta syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville nuorille internetin kasvottomuus saattaa tarjota pakopaikan, sillä useat nuoret suunnistavat sosiaaliseen mediaan kohdatessaan esimerkiksi koulussa syrjintää. Näin ollen sosiaalisen median avulla on mahdollista päästä pois vähemmistöstä sekä löytää samanhenkisiä kavereita. Mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita voisi olla myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sosiaalisen median käyttö sekä sen tuomat hyödyt ja haitat.

Tutkimustuloksistani selviää, että nuoret kaipaavat lisää vapaa-ajantoimintaa Poriin. Nuorten antamista vastauksista ilmenee, että erityisesti ”hengailupaikkojen” vähyys on ongelma. Nuoret eivät koe mielekkääksi kuluttaa aikaansa ostoskeskusten käytävillä tai muissa yleisissä tiloissa. Itse kuitenkin koen, että ongelma on enemmän tiedottamisessa. Nuoret eivät joko tiedä vaihtoehtoisista tiloista, tai eivät kehtaa niihin hakeutua. Esimerkiksi seurakunnissa on valtavasti nuorisolle tarkoitettuja tiloja, mutta kokevatko nuoret, että niiden käyttäminen vaatisi uskonnollisuutta? Tästä syystä informointi näistä paikoista pitäisi kohdistaa nuoriin ja painottaa matalan kynnyksen mahdollisuutta astua sisään, ilman suurempia ennakkoluuloja.

Nuorisopassi

Harrastusmahdollisuuksien edistäminen on yksi parhaita tapoja lisätä nuorten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisriskiä. Porin kaupunki pyrkii toteuttamaan nuorten hyvinvoinnin edistämistä sekä syrjäytymisen ehkäisyä muun muassa nuorisopassin avulla, panostamalla nuorten harrastustoimintaan.

Tutkimustulosteni mukaan noin puolet kyselyyni vastanneista nuorista on käyttänyt nuorisopassin etuuksia. Erityisesti liikuntapaikat ovat nuorisopassin suosituimpia kohteita. Tämä kertoo siitä, että nuoret ovat tietoisia hyvinvointia ylläpitävistä toiminnoista, ja haluavat itse edesauttaa omaa hyvinvointiaan. Nuorten kokemusten perusteella kuitenkin etuuksien käytikertojen vähäisyys saattaa katkaista hyvinvointia tuottavan harrastuksen ennen, kuin se on ehtinyt

kunnolla alkaakaan. Harrastuksen jatkuvuuden kannalta olisi tärkeää, että nuorisopassiin lisätäisiin enemmän ilmaisia käyntejä, tai kohteessa toimisi alennetut hinnat niille, joille nuorisopassi on mahdollistanut uuden harrastuksen ilon.

Kyselyyni vastanneet nuoret toivoisivat, että nuorisopassin etuuksia tarjottaisiin yhdenvertaisesti asuinalueesta riippumatta. On kuitenkin ymmärrettävää, että harrastepaikat sijoittuvat sellaisille alueille, jossa kohderyhmää on enemmän. Nuorisopassin tavoitteina ovat yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille sekä nuorten osallisuuden lisääminen. Yhdenvertaisuutta nuorisopassi tuottaa tarjoamalla edun kaikille, mutta mikäli pidempimatkalaisille ei voida järjestää etuutta omalla asuinalueella, tulisi heille tarjota matkaetuja, jotta harrastepaikkoihin pääsy olisi vaivattomampaa.

Kyselyyn vastanneiden nuorten vastauksista ilmenee, että nuorisopassista tiedottaminen on vähän ontuvaa. Vaikka suurin osa vastaajista tiesi mikä nuorisopassi on, sekä tiesi sen käyttötarkoituksen, heillä oli täysi käyttökokemuksen puute. Koen, että nuoret ryhtyisivät käyttämään passia enemmän, mikäli sitä mainostettaisiin ja sen käyttöön kannustettaisiin enemmän. Nuorisopassista tulisi tiedottaa nuorten lisäksi vanhempia ja kouluja. Tällöin vanhemmat ja opettajat voisivat kannustaa nuorisopassin käyttöön ja vaikkapa vinkata mielenkiintoisista näyttelyistä tai näytelmistä. Harvemmin nuori osaa näihin itse hakeutua, ilman kannustusta tai suosittelijaa.

Suuri osa nuorista kokee, ettei heillä ole mahdollisuuksia osallistua nuorisopassin valmisteluun. Nuorisopassin valmisteluun olisi syytä ottaa nuoret mukaan, sillä osallistaminen voisi mahdollistaa positiivisemmän käyttökokemuksen sekä kokemuksen siitä, että heidän mielipiteensä on merkityksellinen. Lisäksi voidaan todeta, että nuorten osallisuuden vahvistaminen ehkäisee myös syrjäytymistä sekä lievittää huono-osaisuutta. Vaikka noin joka kolmas vastaajista kokee, ettei nuorisopassilla ole syrjäytymistä ehkäisevää vaikutusta, omasta mielestäni ihan pienetkin teot ovat tärkeitä syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuorille kuitenkin tarjotaan mahdollisuutta harrastaa sekä heitä rohkaistaan osallistumaan porilaiseen arkielämään, ilmaiseksi. Koettuun perheen toimeentuloon liittyvät vaikutukset ovat tässä tutkimuksessa näkyneet vahvoina yhteyksinä nuorten hyvinvoinnin tasoon. Nuorisopassin mahdollistamat edut ovat ilmaiseksi käytettävissä ja näin ollen edistävät nuorten mahdollisuutta kohentaa omaa elämänlaatuaan ja hyvinvointiaan ilman kustannuksia. Porin kaupunki siis pyrkii ehkäisemään syrjäytymistä asettamalla nuoret samanarvoiseen asemaan näiden etujen saavuttamiseksi. Lisäksi heitä kannustetaan yhdessä tekemiseen, kun ikätovereilla on sama etu käytössä. Mikäli nuori ei koe halukkuutta tai tarvetta

osallistua ja tutustua porilaiseen kulttuuriin näiden etujen myötä, se ei aina tarkoita sitä, että nuorisopassissa olisi jotain vikaa. Ottaen huomioon, kuinka paljon tarjontaa ja ”kilpailijoita” syrjäytymistä ehkäisevistä käytänteistä nykyään on, on huomattava, että nuorisopassi on saavuttanut hyvän aseman syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden kentällä. Lisäksi nuorisopassia pyritään koko ajan kehittämään ja personoimaan, jotta siitä tulisi entistä henkilökohtaisempi ja nuorten mielenkiinnon kohteita tukevampi.

Muita huomionarvoisia asioita tutkimuksestani

Vaikka tutkimuksen tekijä ei tiedä kuinka monessa koulussa tutkimus suoritettiin, kaikista Porin kaupungin ylläpitämistä peruskouluista vain hyvin vähäinen määrä valikoitui rehtoreiden kiinnostuksen mukaan tutkimukseeni. Pyysin rehtoreita välittämään tietoa kouluissaan, ja kannustamaan opetushenkilöstöään (esimerkiksi opinto-ohjaajia, terveystiedon-/liikunnan opettajia) suorittamaan kyselyn jonkin oppitunnin aikana ajankäytöllisten mahdollisuuksien puitteissa. Useista muistutuksista huolimatta vastauksia tuli toivottua vähemmän ja suuri osa suhtautui kielteisesti perustavanlaatuisen tutkimuksen tekemiseen. Syytä vastaamattomuudelle on vaikeaa määritellä. Vastaamattomuus voi johtua muun muassa siitä, että Porin kaupungissa kuohutti samaan aikaan palveluverkkouudistus. Ehkä taustalla on pelko koulun leimaantumisesta? On huomioitava kuitenkin, että painotin saatekirjeissäni, ettei yksittäistä henkilöä tai koulua pystytä profiloimaan anonymiteettisuojaan vuoksi. Toki kyseessä voi olla myös kiinnostuksen puute aihetta kohtaan. Ymmärrän myös sen, että kyselyajankohta oli haasteellinen, sillä samaan aikaan oli ysiluokkalaisten yhteishaut sekä viikon mittainen hiihtoloma. Kuitenkin ajanpuutteeseen on mahdotonta vedota, sillä ehdotin kyselyajankohdan pidentämistä tarvittaessa. Kukaan ei halunnut käyttää tätä mahdollisuutta. Olen kuitenkin hyvin kiitollinen niille, jotka teettivät kyselyni kouluissaan.

Tässä tutkimuksessa luotettavuutta heikentävänä tekijänä on siis mahdollista pitää otoksen kooka. Koska otoskoko oli 145, tutkimustulokset saattavat olla sattumanvaraisia alhaisen otoskoon vuoksi (kts. mm. Heikkilä 2014) Holopaisen & Pulkkisen (2008) mukaan virhemahdollisuuden riski kasvaa, mitä pienemmästä aineistosta on kyse. Mikäli tutkimukseni aineisto olisi ollut suurempi, on mahdollista, että osa muuttujien välisistä suhteista olisi voinut olla vielä tilastollisesti merkitsevempiä. Mikäli otos olisi ollut kattavampi, olisiko tutkimustuloksissa tulleet esille jotain muuta merkitsevää?

Aineiston pienuuden vuoksi jouduin asettamaan tilastollisen merkitsevyyden rajaksi 0,1. Ilmiötä olisi siis ollut mielekkäämpää tutkia suuremmalla otoskoollla. Lisäksi on huomioitava, että nuorille elämänlaadulliset tekijät voivat olla arka aihe. Murrosikäisen mieliala, omat sen hetkiset kokemukset itsestään ja muista eri elämänaalueista, saattavat vaihdella jopa päivittäin. Tässä tutkimuksessa määrälliselle tutkimukselle tyypilliset vahvuudet ja puutteet ovat myös huomioitava. Heikkilän (2014) mukaan yksi määrällisen tutkimuksen heikkous on se, ettei sillä ole mahdollista selvittää syvällisesti asioiden perimmäisiä syitä.

Näiden puutteiden vuoksi toivomani suuri otos sekä edustettavuus eivät toteutuneet ja vastausprosentti jäi pieneksi. Vaikka otoskoko jäi vähäiseksi, koen, että tutkimuksessani onnistuin kuitenkin melko hyvin ratkaisemaan sille asetetut tutkimuskysymykset. Lisäksi on huomioitava se, että tutkimustulokseni tukevat muita samankaltaisia tutkimuksia nuorten elämänlaatuun ja hyvinvointiin sekä niiden heikkenemiseen vaikuttavista tekijöistä. On myös hyvä muistaa, että osa tutkimuksestani keskittyy tutkittavan joukon henkilökohtaisiin kokemuksiin, joita on mahdollista toistaa tai yleistää muiden henkilöiden kokemuksiksi. Vaikka tutkimustuloksia ei olekaan mahdollista yleistää, koen niiden olevan suuntaa antavia, sekä kertovan jotain olennaista Porin ysiluokkalaisten hyvinvoinnin tasosta sekä sen vaihtelua selittävistä tekijöistä.

LÄHTEET

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Vihunen, Riitta & Vilén, Marika (1999) Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Aaltonen, Sanna (2009) Ei mitään tekemistä missään. Nuorisotutkimuksen verkkokanava, kommentti <http://www.kommentti.fi/kolumnit/ei-mitaan-tekemista-missaan> (21.3.2019)

Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi, & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Tutkimuksesta tiiviisti 2015:3. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125695/URN_ISBN_978-952-302-%20442-7.pdf?sequence=1 (15.12.2018)

Aaltonen, Sanna, Kivijärvi, Antti, Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa: Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) (2011) Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 29-47

Agahi, Neda, & Parker, Marti G. (2008) Leisure activities and mortality: Does gender matter? *Journal of Aging And Health*, 20, 855–871.

Atkinson, Anthony B (1998) *Poverty in Europe*. Oxford: Blackwell.

Atkinson, Robin & Da Voudi, Simin (2000) 'The concept of social exclusion in the European Union: context, development and possibilities', *Journal of Common Market Studies* 38 (3).

Barnes, Matt (2002) Social Exclusion and the life Course. In: Barnes, Matt & Heady, Christopher & Middleton, Sue & Millar, Jane & Papadopoulos, Fotis & Room, Graham & Tsakoglou, Panos: *Poverty and Social Exclusion in Europe*. UK: Edward Elgar Publishing Limited, 1– 23.

Baumeister, Roy. F., DeWall, C. Nathan, Ciarocco, Natalie J., & Twenge, Jean M. (2005) Social exclusion impairs self-regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(4), 589-604.

Berghman, Jos (1995) "Social Exclusion in Europe: Policy Context and Analytical Framework." In Room, Graham (ed.) *Beyond the Threshold*. Bristol: Policy Press.

Breivik, Kyrre & Olweus, Dan (2016) Adolescent's Adjustment in Four Post-Divorce Family Structures: Single Mother, Stepfather, Joint Physical Custody and Single Father Families. *Journal of Divorce & Remarriage* 44: 4, 99–124.

Bryne, David (2005) *Social exclusion*. Maidenhead, Englanti: Open University Press cop.

Campbell, Agnus, Converse, Philip E. & Rodgers, Williard L. (1976) *The quality of American life*. New York: Russel Sage Foundation.

Carlile, Anna (2013) *Permanent Exclusion from School and Institutional Prejudice. Creating Change Through Critical Bureaucracy*. Rotterdam/Bostoi/Taipei: Sense Publishers

DeWall, C. Nathan, & Baumeister, Roy F. (2006) Alone but feeling no pain: Effects of social exclusion on physical pain tolerance and pain threshold, affective forecasting, and interpersonal empathy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(1), 1-15.

Diener, Ed & Lucas, Richard E. (1999) *Personality and subjective well-being*. Teoksessa Kahneman, Daniel, Diener, Ed & Schwarz, Norbert (toim.) *Well-being: The foundations of hedonic psychology*. New York: Russel Sage Foundation.

Duncan, G J, Yeung, WJ, Brooks-Gunn, J & Smith, JR (1998) How much does childhood poverty affect the life chances of children? *American Sociological Review*, 63 (3), 406-423.

Ervasti, Heikki (2018) Halutaanko oikeudenmukaisuutta tasa-arvoa lisäämällä? Teoksessa: Häyry, Matti, Takala, Tuija & Ahola-Launonen Johanna (toim.) (2018) *Oikeudenmukaisuuden ongelma*. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Fattore, Toby, Mason, Jan & Watson, Elizabeth (2007) Children's Conceptualisation(s) of their Well-being. *Social Indicators Research* (80)

Fogle, Livy M., Scott, Hueber & Laughlin, James E. (2002) The relationship between temperament and life satisfaction in early adolescence: Cognitive and behavioral mediation models. *Journal of Happiness Studies*, 3. 373—393.

Gluckman, Peter D., Hanson Mark A., Cooper, Cyrus & Thornburg, Kent L. (2008) Effect of In Utero and Early-Life Conditions on Adult Health and Disease. *N Engl J Med* 359. 61–73

Gorard, Stephen & See, Beng Huar 2011. How can we enhance enjoyment of secondary school? The student view. *British Education Reseach Journal*, 37(4), 671– 690

Gresham, Frank M. (1986) Conceptual and definitional issues in the assessment of social skills: Implications for classification and training. *Journal of Clinical Child Psychology* 15. 16-25.

Gretschel, Anu, Laine, Sofia, Siivonen, Katariina, Peltola, Marja & Myllyniemi Sami (2011) Rakenteet. Teoksessa: Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 110-117

Harinen, Päivi (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa: Pekkarinen, Elina, Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 175

Harinen, Päivi, Halme, Juha (2012) Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. PDF-dokumentti. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf (18.2.2019)

Heinämäki, Liisa (2007) Varhaista tukea koulun arkeen – Työvälineenä kehittämisvalikko. Vaajakoski: Stakes.

Heikkilä, Tarja (2014) Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.

Helne, Tuula (1994) Erään muodin tarina – 1980-luvu suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.) (1994) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Tampere: Gaudeamus.

Helve, Helena & Bynner, John (toim.) (2007) Youth and Social Capital. Lontoo: Tufnell Press

Hilli, Petri, Ståhl, Timo, Merikukka, Marko & Ristikari Tiina (2017) Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikkalehti (6/2017) http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=2

(13.12.2018)

Hills, Peter, & Argyle, Michael (1998) Positive moods derived from leisure and their relationship to happiness and personality. *Personality and Individual Differences*, 25, 523–535.

Huhtanen, Kristiina (2007) Kun huoli herää - Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: Opetus 2000.

Jalovaara, Esko (2012) Suomesta ihmisläheinen, lapsia ja nuoria kannustava yhteiskunta. Tampere: Mediapinta

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy. 104

Junttila, Niina (2015) Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Kustanneosakeyhtiö Tammi.

Junttila, Niina (2015) Lasten ja nuorten yksinäisyyden juurilla. *Mielenterveys* 6/2015. Suomen Mielenterveysseura. Forssa: ForssaPrint.

Junttila, Niina (2016) Lasten ja nuorten yksinäisyys. Teoksessa *Yksinäisten Suomi*. Toim. Saari, J. Tallinna: Printon Trükikoda.

Järventie, Irmeli (2000) Lasten syrjäytyminen – laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus Oy, s. 135.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) (2001) Valittomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Kaikkonen Risto, Mäki, Päivi, Murto, Jukka, Pentala, Oona, Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Laatikainen, Tiina (2014) Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden terveys ja toimintakyky. Teoksessa: Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos.

Kajantie, Eero, Hovi, Petteri, Eriksson, Johan, Laivuori, Hannele, Andersson, Sture & Räikkönen, Katri (2013) Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa: Reivinen, Jukka & Vähäkylä, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamus.

Kallio Johanna, Kauppinen Timo, Erola Jani (2016) Cumulative Socioeconomic Disadvantage and Secondary Education in Finland. *European Sociological Review* 32 (5), 649–661.

Kane, Jean (2011) *Social Class, Gender and Exclusion From School*. USA/Kanada: Routledge

Kemppinen, Pertti (1997) *Nuori minänsä vankina*, II osa. Vantaa: Kannatusvalmennus Oy.

Klasen, Stephan (2001) *Social exclusion, children, and education: conceptual and measurement issues*. University of Munich

Komonen, Katja (2013) Mistä syrjäytymisessä on kysymys? Syrjäytyminen käsitteenä ja puheena. Teoksessa: Ronkainen, Jussi & Punamäki, Marika (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Tutkimuksia ja raportteja.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/55484/URNISBN9789515883674.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (16.2.2019)

Kuronen, Ilpo (2010) Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kuula, Ritva (2000) Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syrjäytyminen. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Leary, Mark R., Kowalski, Robin M., Smith, Laura & Phillips, Stephen (2001) Teasing, rejection, and violence: Case studies of the school shootings. Manuscript submitted for publication.

Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E. and Patsios, D. (2007) The Multi-dimensional Analysis of Social Exclusion, London, Department for Communities and Local Government (DCLG)

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/cabinet-office/social_exclusion_task_force/assets/research/multidimensional.pdf

(25.4.2019)

Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko (2004) Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lu, Luo & Argyle, Michael (1994) Leisure satisfaction and happiness as a function of leisure activity. Kaohsiung Journal of Medical Sciences, 10, 89–96.

Lund, Brian (2002) Understanding State Welfare: Social Justice or Social Exclusion? Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopisto.

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf> (13.12.2018)

Mathieson, Jane, Popay, Jennie, Enoch, Etheline, Escorel, Sarah, Hernandez, Mario, Johnston, Heidi & Rispel, Laetitia (2008) Social Exclusion. Meaning, measurement and experience and

links to health inequalities. A review of literature. WHO Social Exclusion Knowledge Network Background Paper 1

Metsämuuronen, Jari (2005) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus. 64-65, 619

Murto, Pentti (1996) Syrjäytymisen sosiaaliset uhat. Teoksessa Siljander, Pauli & Ulvinen, Veli-Matti (toim.) (1996) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämönhallintaan. Oulu: Oulun yliopisto.

Myllyniemi, Sami (toim.) (2014) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf (14.9.2018)

Myllyniemi, Sami (2006) Nuorisobarometri 2006. Teoksessa Wilska, Terhi-Anna (toim.) Eri-laiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2006. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta. 13-89

Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa: Autio, Minna, Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 18-82.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (28.2.2019)

Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) (2011) Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5-6.

Niemelä, Jorma (2012) Syrjäytymisellä on monta ulottuvuutta. <https://suomenkuvalehti.fi/juttu/kotimaa/mielipide-kotimaa/syrjaytymisella-on-monta-ulottuvuutta/> (14.9.2018)

Notkola Veijo, Pitkänen Sari, Tuusa Matti, Ala-Kauhaluoma Mika, Harkko Jaakko, Korkeamäki Johanna, Lehikoinen Tuula, Lehtoranta Pirjo, Puumalainen Jouni (2013). Nuorten syrjäytyminen Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013

https://www.eduskunta.fi/fi/tietoeduskunnasta/julkaisut/documents/trvj_1+2013.pdf

(2.4.2019)

Nuorisoasiain neuvottelukunta (Nuora) & Nuorisotutkimusseura: Nuorisobarometri 2009.

https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2009.pdf (21.3.2019)

Nuorisoasiain neuvottelukunta (Nuora) & Nuorisotutkimusseura: Nuorisobarometri 2014.

<https://nuorisobarometri.tietoanuorista.fi/ystavien-puutteesta> (13.12.2018)

Nuorisoasiain neuvottelukunta (Nuora) & Nuorisotutkimusseura: Nuorisobarometri 2015.

https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf

(26.3.2019)

Nuorisoasiain neuvottelukunta (Nuora) & Nuorisotutkimusseura: Nuorisobarometri 2017.

https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

(21.3.2019)

Nurmi, Jari-Erik, Ahonen, Timo, Lyytinen, Heikki, Lyytinen, Paula, Pulkkinen, Lea & Ruopila, Isto (2006) Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY.

Olweus Dan (1992) Kiusaaminen koulussa. Helsinki: Otava. Alkuperäinen teos: Bullying among schoolchildren. Suomentanut Maija Mäkelä.

Opetusministeriö (2003) Lasten ja nuoren syrjäytymisen ehkäisy koulutuksen alalta.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80735/tr04.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (13.12.2018)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80110/okm19.pdf> (26.3.2019)

Paananen, Reija & Gissler Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa: Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) 4. painos 2016. Helsinki: Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf (2.5.2019)

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (15.12.2018)

Pierson, John (2010) Tackling social exclusion. Oxon: Routledge.

Pietikäinen, Matti & Ala-Laurila, Eija-Liisa (2002) Oppilashuoltotyö. Teoksessa Terho, Pirjo, Ala-Laurila, Eija-Liisa, Laakso, Juhani, Korgius, Hillevi & Pietikäinen, Matti. (toim.) (2002) Kouluterveydenhuolto. 2. painos. Jyväskylä: Duodecim.

Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija (2008) Välittämisen pedagogiikka. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Piper, Heather & Simons, Helen (2005) Ethical responsibility in social research. Teoksessa: Somekh, Bridget & Lewin, Cathy (toim.) Research methods in the social sciences. Cornwall: Sage publications, 56–64.

Porin sivistystoimialan palveluohjelma (2017)
https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/palveluohjelma_sivistystoimiala.pdf
(15.12.2018)

Pulkkinen, Lea & Metsäpelto, Riitta-Leena (2014) Kerhotoiminta tukee oppilaiden sosioemotionaalista kehitystä ja kouluasuoriutumista. NMI BULLETIN 3/2014. https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2016/09/Pulkkinen-Metsapelto_3_2014.pdf (29.3.2019)

Pölkki, Pirjo (2001) Oppilaiden syrjäytymisuhkien tunnistaminen ja ehkäisy peruskoulun haasteena. Teoksessa: Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim) (2001) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Pörhölä, Maili (2008) Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille? Teoksessa M. Autio, K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta & STAKES, 94–104.

Rauhala, Pirkko-Liisa (1998) Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys. Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 90.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. Eri-tyistarkastelussa vuoroasuminen. Yhteiskuntapolitiikka 81 2016:3. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130700/YP1603_Rissanen.pdf?sequence=4 (29.3.2019)

Ritokoski, Sami (2010) Lapsi ja kaverit. Teoksessa: Jokela, Eero (toim.) & Pruuki, Heli (toim.) (2010) Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: LK-kirjat

Rivers, Ian & Smith, Peter K. (1994) Types of bullying behavior and their correlates. *Aggressive Behavior*, 20, 359–368

Rodgers, Gerry (1995) The design of policy against exclusion. Teoksessa: Rodgers, Gerry, Gore, Charles, Figueiredo, Jose B. (1995) Social exclusion: rhetoric reality responses. Sveitsi: ILO http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/1995/95B09_55_engl.pdf (25.2.2019)

Room, Graham (1995) Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion. Bristol: Polity Press.

Rothschild, Emma (1998) Adam Smith on Education and Instruction. Centre for History and Economics Working Paper. Cambridge: King's College.

Rönkä, Anne (1997) Syrjäytymisen prosessit ja vastavoimat. Teoksessa: Saarinen, Erja (toim.) (1997) Elämän syrjästä kiinni. Saarijärvi: Kirjapaino Oy.

Rönkä, Anna (1994). Nuoren aikuisen sosiaalinen syrjäytyminen. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.) (1994) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Tampere: Gaudemus.

Save the Children (2014) Child Poverty and Social Exclusion in Europe. A matter of children's rights. Belgia: Save the Children. <https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/child-poverty-and-social-exclusion-in-europe-low-res.pdf> (25.2.2019)

Save the Children (2018) The many faces of exclusion. End of childhood report 2018. Yhdysvallat: Save the Children https://campaigns.savethechildren.net/sites/campaigns.savethechildren.net/files/report/EndofChildhood_Report_2018_ENGLISH.pdf (25.2.2019)

Sen, Amartya (1992). Poverty Reexamined. Cambridge: Harvard University Press.

Sen, Amartya (2000) Social exclusion: concept, application, and scrutiny. Filippiinit: Asian Development Bank <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29778/social-exclusion.pdf> (25.2.2019)

Siljander, Pauli (1996) Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa: Siljander, Pauli & Ulvinen, Veli-Matti (toim.) (1996) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämäntähtäilyä. Oulu: Oulun yliopisto.

Simpura, Jussi, Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari & Heikkilä, Matti (2008) Uudet ja vanhat sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 250-253.

Sipilä, Jorma (1982) Nuorten poikkeava käyttäytyminen ja yhteisön rakenne, lasten sosiaaliset ongelmat alueellisessa rakenteessa 2. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sipilä, Jorma (1985) Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Helsinki: Kustanneosakeyhtiö Tammi.

Social Exclusion Unit (2001) Preventing Social Exclusion. Lontoo: Social Exclusion Unit
<http://www.bristol.ac.uk/poverty/downloads/keyofficialdocuments/Preventing%20Social%20Exclusion.pdf> (25.2.2019)

Sohlman, Britta (20014) Funktionaalinen mielenterveyden malli positiivisen mielenterveyden kuvaajana. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77561/Tu137.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (1.4.2019)

Sosiaali- ja terveysministeriö, Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkialinnollisen ohjelman (2011-2015) loppuarvio. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy> (14.9.2018 & 13.12.2018)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2003) Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla - väliaikaista vai pysyvää? Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:7. Helsinki: STM <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70041/koyhjulkaisu.pdf?sequence=1> (13.12.2018)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2010) Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:26. Helsinki: STM. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71656/URN%3ANBN%3Afi-fe201504225477.pdf?sequence=1> (2.5.2019)

Sutela, Elina, Törmäkangas, Liisa, Toikka, Enna, Haapakorva, Pasi, Hautakoski, Ari, Hakovirta, Mia, Rasinkangas, Jarkko, Gissler, Mika & Ristikari, Tiina. (2016) Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa: Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. THL:n raportti: 2016_005.

Takala, Mikko (1992) ”Kouluallergia” -yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 335.

Taskinen, Sirpa (toim.) (2001) ”Huono ennuste” Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes 4-54.

Twenge, Jean M., Baumeister, Roy F., Tice, Dianne M., & Stucke, Tanja S. (2001) If you can't join them, beat them: Effects of social exclusion on aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1058-1069.

Twenge, Jean M., Catanese, Kathleen R., & Baumeister, Roy F. (2003) Social Exclusion and the Deconstructed State: Time Perception, Meaninglessness, Lethargy, Lack of Emotion, and Self-Awareness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 409-423

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (27.4.2019)

Tähtinen, Juhani & Laakkonen, Eero & Broberg, Mari (2011) Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C:20. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos ja Opettajankoulutuslaitos. 101-102

Valtion nuorisoneuvosto, Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan lausunto 15.6.2015. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/06/Lausunto_lanuke-2016-2019.doc (14.9.2018)

Vauhkonen Teemu, Kallio Johanna, Kauppinen Timo, Erola Jani (2017) Intergenerational accumulation of social disadvantages across generations in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility* 48 (1), 42-52.

Veenhoven, Ruut (1996) Developments in satisfaction-research. *Social Indicators Research*, 37:1-46.

Väljjarvi, Jouni (2017) Oppilaiden hyvinvointi. PISA 2015. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55996/1/978-951-39-7046-8.pdf> (1.4.2019)

Vänninmaja, Paula, Sainio, Valteri. & Saarela, Marja-Riitta. 2008. Harrastuksia ja hyvinvointia yhteistyöllä. Tampereen kaupungin Harrastava iltapäivä -hankkeen ensimmäisen vaiheen loppuraportti. Tampere: Perusopetus. https://www.tampere.fi/liitteet/5D0rKasMh/Harrastava_iltapaiva_loppuraportti.pdf (15.12.2018)

Väärälä, Reijo (2000) Tarvitseeko Suomi syrjäytymisen vastaista ohjelmaa? Teoksessa: Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus Oy, s. 78.

Whitley, Audrey M., Huebner, E. Scott, Hills, Kimberly J. & Valois, Robert F. 2012. Can students be too happy in school? The optimal level of school satisfaction. *Applied Research Quality Life* 7, 337- 350.

Åstrand, Riikka (2007) ”Mustakin olis voinu tulla joku huligaani jos en mä olis siihen sirkukseen jumittunu” -Harrastustoiminta syrjäytymisen ehkäisijänä - tapaustutkimus Suvelan sirkuksesta ja Iceheartsista. Pro gradu -työ. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

LIITE 1:

Porin kaupunki
Yksikön päällikkö, opetusyksikkö
Yleinen viranhaltijapäätös

Ote viranhaltijapäätöksestä 1 (3)
30.01.2019 § 12

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä

PRIDno-2019-414

Tutkimusluvan myöntäminen opinnäytetyötä varten

Petriina Pelto-Piri tekee Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa Valtiotieteiden maisterin tutkintoon kuuluvaa Pro Gradu -työtä.

Työn tarkoitus on selvittää Porin peruskoulun 9.-luokkalaisten hyvinvointiin ja syrjäytymiseen liittyviä kokemuksia. Yhtenä tavoitteena on selvittää nuorisopassin tuomia hyötyjä tavoitteellisesta eriarvoisuuden kaventamisesta ja syrjäytymisen ehkäisystä.

Aineisto kerätään internetpohjaisella kyselylomakkeella, johon vastataan oppitunnilla nimettömänä. Aineisto kerätään kevätlukukaudella 2019.

Hakija on toimittanut sivistystoimialalle tutkimuslupahakemuksen ja tutkimussuunnitelman.

Päätöksen peruste

Opinnäytetyö hyödyttää sivistystoimialaa tuottamalla tietoa nuorten hyvinvoinnista, syrjäytymisestä ja nuorisopassien vaikuttavuudesta.

Päätös

Myönnän luvan kerätä sähköisellä kyselyllä tietoja opinnäytetyötä varten Porin kaupungin peruskoulujen yhdeksänsien luokkien oppilailta kevätlukukauden 2019 aikana. Kyselyyn osallistumisesta päättävät erikseen rehtorit kouluittain ja kyselyyn vastaaminen on oppilaille vapaaehtoista.

Tiedoksi

Hakija

Allekirjoitus

Taneli Tiirikainen, yksikön päällikkö, sivistystoimiala, opetusyksikkö

Viranhaltijapäätöksen nähtävänäolo

Päätös on julkisilta osin nähtävänä Porin kaupungin verkkosivuilla 31.1.2019

Otteen oikeaksi todistaa

Pori
30.01.2019

LIITE 2:

*Koulumenestyksen yhteys koulusta pitämiseen. Varianssianalyysi.
F-arvot ja keskiarvot.*

	Koulusta pitäminen
Kouluarvosanat	4.264**
10	1.4
8-9	1.4
6-7	1.6
4-5	1.9

F-arvot tummennettuna (p<0.05*; p<0.01**; p<0.001***)

LIITE 3:

*Koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-ase-
man sekä koetun vapaa-ajan määrän bivariaatit vaikutukset sukupuolen osalta kouluviih-
tyvyyteen. Varianssianalyysi. F-arvot ja B-arvot.*

	Tytöt	Pojat
Toimeentulo	4.402**	1.527
Tulee hyvin toi- meen	-2.833**	-.285
Joutuu tinkimään	ref.	ref.
Perherakenne	.416	.547
Kahden aikuisen perhe	-.148	-.200
Yksinhuoltajaperhe	ref.	ref.
Koulutustausta	1.313	.746
Molemmilla van- hemmillä keskias- teen koulutus	.214	.173
Perheessä vähin- tään yksi korkeasti koulutettu	ref.	ref.
Työmarkkina- asema	.173	.465
Molemmat töissä	-.070	-.130
Toinen työmarkki- noiden ulkopuo- lella	ref.	ref.
Vapaa-ajan määrä	2.886*	2.881*
Liian vähän	-.200	-.708**
Sopivasti	-.491*	-.443**
Liikaa	ref.	ref.

F-arvot tummennettuna. *p<0.1 **p<0.05 ***p<0.01 ****p<0.001

LIITE 4:

*Koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-ase-
man sekä koetun vapaa-ajan määrän bivariaatit vaikutukset sukupuolen osalta hyvän
olon kokemuksiin. Varianssianalyysi. F-arvot ja B-arvot.*

	Tytöt	Pojat
Toimeentulo	5.988**	6.557**
Tulee hyvin toi- meen	-1.972	-2.583
Joutuu tinkimään	ref.	ref.
R ²	.089	.116
Perherakenne	6.167**	.124
Kahden aikuisen perhe	-2.892**	-.537
Yksinhuoltaja- perhe	ref.	ref.
R ²	0.108	0.003
Koulutustausta	1.247	.110
Molemmilla van- hemmillä keskias- teen koulutus	.973	.269
Perheessä vähin- tään yksi korke- asti koulutettu	ref.	ref.
R ²	0.027	.003
Työmarkkina- asema	.036	.083
Molemmat töissä	-.160	-.240
Toinen työmark- kinoiden ulko- puolella	ref.	ref.
R ²	.001	.002
Vapaa-ajan määrä	4.123**	5.273***
Liian vähän	-1.375	-3.000*
Sopivasti	-3.000**	-3.500***
Liikaa	ref.	ref.
R ²	.123	.180
R ²		

F-arvot tummennettuna. *p<0.1 **p<0.05 ***p<0.01 ****p<0.001

LIITE 5:

*Koetun toimeentulon, perherakenteen, vanhempien koulutustaustan ja työmarkkina-ase-
man sekä koetun vapaa-ajan määrän bivariaatit vaikutukset sukupuolen osalta mielifa-
han kokemuksiin. Varianssianalyysi. F-arvot ja B-arvot.*

	Tytöt	Pojat
Toimeentulo	4.402**	10.589***
Tulee hyvin toi- meen	-2.833	-6.833
Joutuu tinkimään	ref.	ref.
Perherakenne	3.851*	.000
Kahden aikuisen perhe	-3.315	0.00
Yksinhuoltajaperhe	ref.	ref.
Koulutustausta	3.416*	.104
Molemmilla van- hemmillä keskias- teen koulutus	3.031	.530
Perheessä vähin- tään yksi korkeasti koulutettu	ref.	ref.
Työmarkkina- asema	.142	.157
Molemmat töissä	-.568	-.771
Toinen työmarkki- noiden ulkopuo- lella	ref.	ref.
Vapaa-ajan määrä	4.410**	6.819***
Liian vähän	1.545	-11.000***
Sopivasti	-2.407	-7.069***
Liikaa	ref.	ref.

F-arvot tummennettuna. *p<0.1 **p<0.05 *p<0.01 ****p<0.001**